

**Υπουργείο
Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Β ΛΥΚΕΙΟΥ

Οδηγός Εκπαιδευτικού

Αθήνα 2016

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΛΥΚΕΙΟΥ Βασικές έννοιες & Υπο-έννοιες		
Α΄ Τάξη	Β΄ Τάξη	Γ΄ Τάξη
Θρησκεία & σύγχρονος άνθρωπος (50 ώρες)	Θρησκεία & κοινωνία (50 ώρες)	Θρησκεία & σύγχρονος κόσμος (24 ώρες)
ΑΝΘΡΩΠΟΣ/ΠΡΟΣΩΠΟ	ΘΕΟΣ	ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ
Αναζήτηση του Θεού Αυτογνωσία Επικοινωνία Ήθος Αγιότητα	Αποκάλυψη Δημιουργία Βίωμα Λύτρωση Αθεΐα	Επιστήμη Τεχνολογία Γενετική Οικολογία
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΘΡΗΣΚΕΙΑ	ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ
Πίστη Λατρεία Προσευχή Γιορτή Σωτηρία	Ιερότητα Ανταμοιβή Παράδοση Μύηση Ιεροσύνη/ιερατείο	Πλούτος Εργασία Συμβίωση Επανάσταση
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΟΡΑΜΑ
Εκκλησία Ευχαριστία Ενότητα Ταυτότητα Όρια/νόμος	Πολίτης Στερεότυπα Πολυπολιτισμικότητα Διάλογος Εκκοσμίκευση	Ειρήνη Δικαιοσύνη Ευτυχία Μεταμόρφωση
ΑΞΙΕΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	
Ελευθερία Αγάπη Δικαιώματα Ισότητα Ευθύνη	Γλώσσα Μύθος Έκφραση Ιστορία Οικουμενικότητα	
ΚΑΚΟ	ΗΘΙΚΗ	
Αμαρτία Θάνατος Αδικία Φανατισμός Υποδούλωση/εξάρτηση	Βιοηθική Έρωτας Ζωή Συγχώρηση Ετερότητα	

2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες & Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

Κάθε διδακτική πρόταση αρχίζει με τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα και την αξιολόγησή τους όπως είναι στο ΠΣ. Στη συνέχεια με βάση την προτεινόμενη μέθοδο (βιωματική/διερευνητική), όπως αυτή προτείνεται στο ΠΣ παρουσιάζονται για κάθε Διδακτική Ενότητα δύο διδακτικές προτάσεις. Σε κάθε βήμα της μεθόδου παρουσιάζεται ως εισαγωγή το σχετικό απόσπασμα από το ΠΣ. Για την υλοποίηση κάθε βήματος προτείνονται ενδεικτικές διδακτικές δραστηριότητες και τεχνικές, καθώς και εναλλακτικές προτάσεις, η επιλογή των οποίων δεν είναι δεσμευτική για τον/την εκπαιδευτικό. Αναλυτικές πληροφορίες και περιγραφές για τις διδακτικές τεχνικές και τα βήματα υλοποίησής τους υπάρχουν στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου (2011 και αναθεώρηση 2014). Η παραπάνω σημείωση ισχύει για όλες τις Διδακτικές Ενότητες της τάξης ανεξάρτητα από τη μέθοδο που ακολουθείται σε καθεμία από αυτές.

Θ.Ε. 1 ΘΕΟΣ

(αποκάλυψη, δημιουργία, βίωμα, λύτρωση, αθεΐα)

1.1 ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζουν το νόημα που δίνει ο Χριστιανισμός στην αποκάλυψη του Τριαδικού Θεού, - αναλύουν διδασκαλίες θρησκειών σχετικά με την αποκάλυψη του Θεού, - αξιολογούν τη σημασία που έχει η πίστη στην αποκάλυψη του Θεού στη ζωή των πιστών. 	<ul style="list-style-type: none"> - Παρουσίαση του νοήματος της αποκάλυψης του Θεού στον Χριστιανισμό. - Ανάλυση των διδασκαλιών των θρησκειών σχετικά με την αποκάλυψη του Θεού. - Αξιολόγηση των θέσεων των πιστών για την αποκάλυψη του Θεού και του νοήματος που της αποδίδουν στην προσωπική τους ζωή.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Αποκαλύψεις στη ζωή των ανθρώπων.

- Αναζήτηση στο διαδίκτυο της λέξης «αποκαλύψεις»: Διαβάζοντας τους τίτλους των δημοφιλέστερων αποτελεσμάτων, καταγραφή συνηθισμένων χρήσεων του όρου στην καθημερινή ζωή.
- Εναλλακτικά:
«Επ' αυτού θα είχα να πω»: Διαβάζω, ακούω, μαθαίνω τα πάντα για το αγαπημένο μου συγκρότημα, τραγουδιστή, ηθοποιό, αθλητή. Θα ήθελα να μου παρουσιαστεί προσωπικά και γιατί;

Νοηματοδοτώντας:

Η αποκάλυψη του Θεού στον Χριστιανισμό και στις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις.

- «Ομαδοσυνεργασία»-«Ρόλος στον τοίχο»: Δίνεται (συμβατικό ή πολυτροπικό) κείμενο με θέμα το προσκύνημα ενός πιστού σε τόπο αποκάλυψης του Θεού σύμφωνα με την πίστη του (Σινά, Άγιοι Τόποι: Βηθλεέμ, όρος Θαβώρ, Μέκκα κ.λπ.) Ακολουθεί «ρόλος στον τοίχο» με πρωταγωνιστή τον πιστό. Οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφουν προσεγγίσεις ή συναισθήματα ή προσδοκίες ή ερωτήματα του πιστού/της πιστής και τα συσχετίζουν με δικές τους προσεγγίσεις.
- Εναλλακτικά:
«Σκέψου, συζήτησε, μοιράσου (TPS):»: Νοηματοδότηση του όρου «αποκάλυψη» στις θρησκείες, καθώς και άλλων συναφών ή συνώνυμων λέξεων («θεοφάνεια», «θεοπτία», «Ενανθρώπηση», «Αποκάλυψη του Ιωάννη», «αποκαλυπτικές σκηνές», «αβατάρα»...).

Αναλύοντας:

Το νόημα της Αποκάλυψης στον Χριστιανισμό και στις αποκαλυπτικές θρησκείες.

- «Σήμανση και υπογράμμιση κειμένου», εργασία σε ομάδες: Επεξεργασία βιβλικών ή πατερικών ή σύγχρονων κειμένων (π.χ. Ματσούκας, Γαλίτης) σχετικά με το νόημα της Αποκάλυψης στον Χριστιανισμό. Παρόμοια εργασία με κείμενα από τον Ιουδαϊσμό και το Ισλάμ.
- Εναλλακτικά:
«Σύγκριση κειμένων»: Σχέση προφητείας και αποκάλυψης με βάση ποικίλες αφηγήσεις στο πλαίσιο του Χριστιανισμού και των αποκαλυπτικών θρησκειών (Έξοδος, 3, 1-22, Μτ 17,1, Λκ 9, 29-31, Μτ 17, 4-9, Ζιάκας)

Εφαρμόζοντας:

Η σημασία που έχουν στη ζωή των πιστών οι πεποιθήσεις τους για την αποκάλυψη.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking) - Δημιουργικές ερωτήσεις»: εργασία σε εικόνες πιστών σχετικές με την αποκάλυψη του Θεού με λατρευτικές αναφορές/ ή προσεγγίσεις πίστης σχετικά με την αποκάλυψη. Επίσης η ίδια τεχνική σε κείμενο(π.χ. μαρτυρία του Αντωνίου Bloom, σχετικά με την αποκάλυψη που βίωσε, *Μάθε να προσεύχεσαι*, σσ. 13-16)
- Εναλλακτικά:
«Αντιγνωμίες»: Όταν άνθρωποι με διαφορετικές θρησκευτικές αντιλήψεις εκφράζουν δημόσια την αμφισβήτησή τους για τη διδασκαλία περί αποκάλυψης μιας θρησκείας προσβάλλουν τους πιστούς αυτής της θρησκείας;

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας: <http://dschool.minedu.gov.gr> (βλ. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 5, 8, Α΄ Λυκείου ΔΕ 13, Β΄ Λυκείου ΔΕ 2, 3, 4):
 1. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 3: Βίντεο: Θρησκεία. Ένα πανανθρώπινο φαινόμενο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3243,13167>.
 2. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 4. Δραστηριότητα: Ποιος είναι ο Θεός που πιστεύουμε. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13169>.
 - β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή βυζαντινών εικόνων: Η φιλοξενία του Αβραάμ, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/872>.
 2. Συλλογή πινάκων: Η φιλοξενία του Αβραάμ, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/871>.
 3. Συλλογή βυζαντινών εικόνων: Η Μεταμόρφωση του Χριστού <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7197>.
 4. Συλλογή εικόνων: Η Μεταμόρφωση του Χριστού (δυτική τεχνοτροπία), <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7342>.
 5. Βίντεο: Ο Θεός μιλά στον προφήτη Ηλία <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/865>.
 6. Βίντεο. Περιγραφή της σκηνής με τον Μωυσή στο Σινά, <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/863>.
 7. Δραστηριότητα: Αντιλήψεις ανθρώπων για τον Θεό, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4493>.
 8. Κουίζ: Ποιος είναι ο Θεός κατά την πίστη του Χριστιανισμού, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4569>.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (ντοκιμαντέρ: «Ιωάννη Αποκάλυψη», «Πάτμος το Ιερό νησί της Αποκαλύψεως», «Μονή Σινά»).
- Βιβλικά αποσπάσματα κειμένων με θέμα την αποκάλυψη του Θεού (π.χ. Μωυσής, κλήση προφητών, Βάπτισμα Ιησού Χριστού, Μεταμόρφωση, όραμα Δαμασκού, Αποκάλυψη Ιωάννου κ.ά.).
- Εκκλησιαστικά, πατερικά ή σύγχρονα χριστιανικά κείμενα με ερμηνευτικές προσεγγίσεις στο θέμα της αποκάλυψης του Θεού (π.χ. Γρηγορίου Νύσσης, *Εις τον βίον Μωσέως*· Συμεών Νέου Θεολόγου, *Γ΄ ηθικός λόγος*· Γρηγορίου Παλαμά, *Υπέρ των ιερών ησυχάζοντων*· υμνολογία Χριστουγέννων· ευχές Μεγάλου Αγιασμού Θεοφανείων· Bloom, A. (1990).
- Σύντομα κείμενα από θρησκείες για την αποκάλυψη / φανέρωση του Θεού (Ιουδαϊσμός: Φιλοξενία Αβραάμ, Σινά, κλήση προφητών, Ισλάμ: *Κοράνιο*, κεφ. 21,22,68).
- Θρησκευτικές εικόνες για την αποκάλυψη/φανέρωση του Θεού και σύγχρονες εικόνες (ή πολυμέσα) πιστών διαφόρων θρησκειών, με λατρευτικές αναφορές ή προσεγγίσεις πίστης σχετικά με την αποκάλυψη ή προσκυνήματα σε τόπους αποκάλυψης του Θεού (βλ. <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php/> Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων / Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό).
- Ποίηση: Οδυσσέας Ελύτης, «Τα ελεγεία της οξώπετρας»· Κική Δημουλά, «Αθώο αναπόδεικτο».

- Κινηματογράφος: «Αντρέι Ρουμπλιώφ» (Ταρκόφσκι, 1969).
- Επικουρικά διδακτικά μέσα: Στις φάσεις «Νοηματοδοτώντας» και «Αναλύοντας» μπορεί να χρησιμοποιηθεί βοηθητικό φύλλο εργασίας με διερευνητικά ερωτήματα για την αποκάλυψη του Θεού στις θρησκείες.
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. McAfee, W. (2001). *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*. Αθήνα: Άρτος Ζωής
2. Αγουρίδης, Σ. (2000). *Η αποκάλυψη του Ιωάννη*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
3. Bloom, A. (1990) *Μάθε να προσεύχεσαι*. Μτφρ. Ε. Γκανούρη. Αθήνα: Έλαφος.
4. Γαλίτης, Γ. (2006). *Αποκάλυψη και Εκκλησία*, Πύργος: Ι. Μητρόπολη Ηλείας
5. Γιαννουλάτος, Αν. (1973). *Κύριος της Λαμπρότητας: Ο Θεός των παρά τω όρος Κένυα Φυλών*. Αθήνα: Πορευθέντες.
6. Ζιάκας, Γρ. (1976). *Προφητεία, Αποκάλυψις και Ιστορία της σωτηρίας κατά το Κοράνιον*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
7. Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορηλία Σφακιανάκη
8. Καραβιδόπουλος, Ι. (1995). Υπόσχεση και Εκπλήρωση στην Αποκάλυψη του Ιωάννη. Στο ίδιου. *Βιβλικές Μελέτες*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σσ. 164-185.
9. Μαντζαρίδης, Γ. (1969). Ηθική και Αποκάλυψη, Ανάτυπο. Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ, τ. ΙΔ'. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.
10. Ματσούκας, Ν. (1985). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς
11. Μπερντιάεφ, Ν. (2011). *Αλήθεια και Αποκάλυψη*. Αθήνα: Αρμός.
12. Ρόουζ, Σερ. (2004). *Η αποκάλυψη του Θεού στην ανθρώπινη καρδιά*, Αθήνα: Εγρήγορη.
13. Σωφρόνιος, Αρχ., (1993). *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*. Έσσεξ Αγγλίας: Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου.
14. Ψάλτης, Σ. (2000). λ. Αποκάλυψη, αποκαλυπτική γραμματεία. Στο Μπέγζος, Μ. (Επιμ.). *Θρησκευολογικό Λεξικό*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

1.2 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναλύουν τη χριστιανική διδασκαλία για τη δημιουργία του κόσμου, - εξετάζουν πεποιθήσεις των θρησκειών, παραδόσεων ή φιλοσοφικών πεποιθήσεων για την προέλευση και τη δημιουργία του κόσμου, 	<ul style="list-style-type: none"> - Εκτίμηση της σημασίας της χριστιανικής διδασκαλίας για τη δημιουργία του κόσμου. - Ερμηνεία της χριστιανικής θέσης για τη δημιουργία του ανθρώπου «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» Θεού. - Παράθεση διαφορετικών θρησκευτικών

<p>- προσδιορίζουν την ευθύνη του πιστού απέναντι στον κόσμο ως δημιουργήμα του Θεού.</p>	<p>και φιλοσοφικών αντιλήψεων για την προέλευση και τη δημιουργία του κόσμου.</p> <p>- Συσχέτιση της δημιουργίας του ανθρώπου και του κόσμου με την ευθύνη του πιστού απέναντι στον άλλον και τον κόσμο.</p>
---	--

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Το κοσμοείδωλο της δημιουργίας στην Παλαιά Διαθήκη. Δημιουργός και δημιουργήμα.

- «Ομαδοσυνεργασία»: Οι μαθητές/μαθήτριες εργάζονται σε ομάδες πάνω σε ψηφιακή ή συμβατική εικόνα / χάρτη με το κοσμοείδωλο της εποχής της Παλαιάς Διαθήκης. Συσχετίζουν τα εικονιζόμενα με φράσεις που εντοπίζουν στο κείμενο της Γένεσης για τη δημιουργία. Ή και αντίστροφα: Ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου της Γένεσης σε συνδυασμό με ομαδοσυνεργατική ζωγραφική. Απεικόνιση του κοσμοειδώλου της δημιουργίας. Συμπεράσματα.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking)- Τι βλέπεις, τι νομίζεις, τι αναρωτιέσαι»: Διερεύνηση στην εικόνα με το κοσμοείδωλο της δημιουργίας. Στη φάση της ερμηνευτικής επεξεργασίας γίνονται συνδέσεις με το κείμενο της Γένεσης.

Εφαρμόζοντας:

Αντιλήψεις για τη δημιουργία και την προέλευση του κόσμου στις θρησκείες.

- «Ιστοεξερεύνηση» και οργάνωση ψηφιακής παρουσίασης με το παραπάνω θέμα. Αποτύπωση συμπερασμάτων σε εννοιολογικό χάρτη (Αν δεν υπάρχει πρόσβαση στο διαδίκτυο δίνονται σχετικά κείμενα).
- Εναλλακτικά:
«Σήμανση και υπογράμμιση κειμένου»: Θεότητα και δημιουργία. Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες, όπου επεξεργάζονται κείμενα (Βαβυλωνιακό έπος δημιουργίας, αφρικανικό, κινέζικο, ιαπωνικό μύθο, κείμενο από την ινδουιστική παράδοση, ελληνική μυθολογία/Θεογονία Ησίοδου, απόσπασμα από την Εξαήμερο, κείμενο Κορανίου, κλπ). Οι ομάδες κοινολογούν και συγκρίνουν τις διαπιστώσεις τους σε ολομέλεια.

Διερευνώντας:

Η δημιουργία του κόσμου «εκ του μηδενός» και η δημιουργία του ανθρώπου «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» Θεού.

- «Δουλεύοντας με κείμενο»: Αναζήτηση του νοήματος της αναφοράς «εκ του μηδενός» και «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» Θεού του α' κεφ. της Γένεσης σε πατερικό ή σύγχρονο θεολογικό κείμενο (πχ. Ιωάννη Δαμασκηνού, Κάλλιστου Γουέαρ, κλπ).
- Εναλλακτικά:

«Επίλυση προβλήματος»: Εάν ο κόσμος δεν προερχόταν εκ του μηδενός και ο άνθρωπος δεν εικόνιζε τον Θεό, άραγε, ποιες θα ήταν οι συνέπειες στην ύπαρξη;

Αναπλαισιώνοντας :

Συνθέσεις και αντιθέσεις στο ζήτημα της δημιουργίας. Επιστήμη και Θρησκεία

- «Η "αλήθεια" του κειμένου»: Οριοθέτηση του περιεχομένου των όρων «μύθος», «αλληγορία», «ανθρωπομορφικές εκφράσεις», «ακρίβεια», κ.ά. με αναφορές στο κείμενο της Γένεσης. Ανίχνευση της σχέσης συμβολικής γλώσσας και θεολογικού νοήματος, βιβλικού κοσμοείδωλου και επιστημονικής έρευνας
- Εναλλακτικά:
«Αντιγνωμίες» ή ανοικτή συζήτηση με θέμα: Τα επιστημονικά επιτεύγματα για την κατανόηση της αρχής και της ιστορικής εξέλιξης της δημιουργίας επηρεάζουν την πίστη; (βοηθητικά κείμενα και ρήσεις πχ. Μέγας Βασίλειος, Αλ. Λαπαράν, κ.ά.)

Αξιολογώντας:

Η ευθύνη του ανθρώπου έναντι της δημιουργίας.

- «Σιωπηρό ερέθισμα με κείμενο»: «Ο Θεός έβαλε τον άνθρωπο στον Παράδεισο για να εργάζεται και να τον φυλάσσει» (πρβλ. Γεν 2,15). Τι σημαίνει αυτό στη σημερινή συνάφεια. Έκφραση προσωπικών απόψεων που συζητούνται.
- Εναλλακτικά:
Προβολή εικόνων σε Power Point ή ντοκιμαντέρ με θέμα την ομορφιά και την αρμονία του κόσμου. Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σε αυτοκόλλητα χαρτάκια μια σκέψη ή ένα συναίσθημα σχετικά με την ευθύνη του ανθρώπου απέναντι στην κτίση.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας,
<http://digitalschool.minedu.gov.gr> (βλ. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 25, 26, 27, Α΄ Λυκείου ΔΕ 7, Β΄ Λυκείου ΔΕ 9, 10, 11):
 1. Α΄ Γυμνασίου, ΔΕ 25: Δραστηριότητα: Η διήγηση της Γενέσεως,
http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9142/extras/html/kef6_en25_genesis_popup.htm.
 2. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 10: Δραστηριότητα: Τρισδιάστατη εικονική περιήγηση στην Καπέλα Σιξτίνα (Βατικανό),
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13168>.
 3. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 10: Δραστηριότητα: Το κείμενο της Γενέσεως, Ερμηνεία,
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13168>.
 4. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 11. Δραστηριότητα: Γιατί υπάρχει το κακό στον κόσμο;
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13175>.
 - β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο», (βλ. Συλλογές / Θρησκευτικά, Θεματική Περιοχή / Θρησκευτικά):
 1. Συλλογή εικόνων: Η δημιουργία του κόσμου,

- <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/868>.
2. Συλλογή φωτογραφιών: Το σύμπαν, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/894>.
 3. Δραστηριότητα: Αρχή και πορεία του κόσμου, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4494>.
 4. Κουίζ: Αρχή και πορεία του κόσμου, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4551>.
 5. Σταυρόλεξο: Αρχή και πορεία του κόσμου, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3792>.
- γ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
1. «Θρησκευτικά Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου» (2007): Βιβλιοθήκη / Παλαιά Διαθήκη / Η Δημιουργία.
 2. «Θρησκευτικά Γυμνασίου» (2000): Παλαιά Διαθήκη / Ο Θεός δημιουργεί από αγάπη τον κόσμο και τον άνθρωπο, Η αποστασιοποίηση του ανθρώπου από τον Θεό και οι συνέπειές της.
 3. «Όψεις Θρησκείας»: Σύγχρονα θέματα / Θεός / Φυσικός κόσμος, Δημιουργία.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ:
<http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (ντοκιμαντέρ: «Αναζητώντας τη Βερενίκη», «Αιώνας που φεύγει / Ό,τι είναι πάνω είναι και κάτω», «Δημιουργώντας το αύριο»).
- Βιβλικά κείμενα: Γεν 1,1-2,46. 2,15. Ψλ 18,2. Ψλ 103. Ψλ 134,6. Ιω 1,3. Εβρ. 3,4 κ.ά.
- Πατερικά κείμενα:
1. Ιππολύτου Ρώμης, *Αποσπάσματα εις την Γένεσιν*.
 2. Μ. Βασιλείου, *Εις την Εξαήμερον*.
 3. Γρηγορίου Νύσσης, *Περί της Εξαήμερου, Περί κατασκευής του ανθρώπου*.
 4. Ιωάννου Χρυσόστομου, *Εις την Γένεσιν ομιλίες, Εις την Γένεσιν λόγοι*.
 5. Ιωάννου Δαμασκηνού, *Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως*.
- Κείμενα άλλων παραδόσεων: Ησίοδος, Θεογονία. Μύθοι από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις (βλ. και στο βιβλίο της Β΄ Λυκείου και Neil Philip (1997). *Μύθοι απ' όλο τον κόσμο*. Αθήνα: Ερευνητές
- Κινηματογράφος: «The day after» (Μέγιερ 1983), «Solaris» (Ταρκόφσκι 1972), «Η Θυσία» (Ταρκόφσκι 1986).
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

- Ενδεικτική θεολογική βιβλιογραφία για τη χριστιανική προσέγγιση:
1. Αγουρίδης, Σ. (1993). *Μύθος, ιστορία, θεολογία*. Αθήνα: Άρτος Ζωής, σσ. 157-160.
 2. Γιανναράς, Χρ. (¹³1983). *Αλφαθητάρι της πίστης*. Αθήνα: Δόμος, σσ. 39-40.
 3. Γουέαρ Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας (⁷1982). *Ο Ορθόδοξος Δρόμος*, Αθήνα: Επτάλοφος,
 4. Ζηζιούλας, Ι. (1982). Χριστολογία και ύπαρξη. *Σύναξη*, τχ. 2, σσ. 9-20.

5. Ζηζιούλας, Ι. (1992). *Η κτίση ως ευχαριστία*. Αθήνα: Ακρίτας.
 6. Καλαϊτζίδης, Π. (2005). Εναλλακτικές προτάσεις για τη φυσιογνωμία και τη διδακτική των Θρησκευτικών, Τα Θρησκευτικά ως πολιτιστικό μάθημα: το παράδειγμα του βιβλίου της Γενέσεως και η αφήγηση της δημιουργίας. Στον τόμο *Τα Θρησκευτικά ως μάθημα ταυτότητας και πολιτισμού*, Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, σσ. 156-190.
 7. Κωνσταντίνου, Μ. (1999). Παλαιά Διαθήκη: Ιστορία της θείας Οικονομίας ή Μυθολογία των Εβραίων; *Σύναξη*, τχ. 69, σσ. 66.
 8. Κωνσταντίνου, Μ. (1985). Το κοσμοείδωλο της Π.Δ. Στην Ε.Ε.Θ.Σ.Α.Π.Θ., τόμο 25, σσ. 431-454.
 9. Κωνσταντίνου, Μ. (1998). Χίλια χρόνια και μία μέρα. Η συμβολική γλώσσα των αφηγηματικών κειμένων της Π. Δ. *Σύναξη*, τχ. 67, σσ. 108-109.
 10. Ματσούκας, Ν. (1999). Οι οικολογικές διαστάσεις στις ομιλίες της *Εξαήμερου* του Μ. Βασιλείου. Στον τόμο *Οικολογία και Εκκλησία*. Θεσσαλονίκη: Ηλίβατον, σσ. 58-66.
 11. Ματσούκας, Ν. (1990). *Επιστήμη, φιλοσοφία και θεολογία στην Εξαήμερο του Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
 12. Ματσούκας, Ν. (1992). *Λόγος και μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
 13. Φλωρόφσκυ, Γ. (1983). *Δημιουργία και απολύτρωση*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
 14. Φλωρόφσκυ, Γ. (1973). «Έννοια της δημιουργίας στον άγιο Αθανάσιο», στο: *Θέματα Ορθόδοξου Θεολογίας*. Αθήνα: Άρτος Ζωής, σσ. 9-32.
- Θρησκευσιολογικές αναφορές:
1. Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας (2006). *Ισλάμ: Θρησκευσιολογική Επισκόπηση*. Αθήνα: Ακρίτας.
 2. Γιαννουλάτος, Αναστάσιος (1973). *Κύριος της Λαμπρότητας: Ο Θεός των παρά τω όρος Κένυα Φυλών*. Αθήνα: Πορευθέντες.
 3. Γιαννουλάτος, Αναστάσιος (1975). *Ρουχάν'γκα: Ο Δημιουργός*. Αθήνα: Πορευθέντες.
 4. Ζιάκας, Γρ., Το Ισλάμ ως θρησκεία. Στο: http://www.ecclesia.gr/greek/HolySynod/comitees/europe/ziakas_islam.html
 5. Ζιάκας, Γρ. (2006). *Θρησκείες και πολιτισμοί της Ασίας*. Θεσσαλονίκη: Κορνηλία Σφακιανάκη.
 6. Παπαλεξανδρόπουλος, Στ. (2016). *Ανατολικές θρησκείες*. Αθήνα : Gutenberg.
 7. Παπαλεξανδρόπουλος, Στ. (2015). *Βουδισμός : Η ινδική περίοδος*. Αθήνα : Gutenberg.
 8. Παπαλεξανδρόπουλος, Στ. (2015). *Ινδουισμός : Ιστορική εισαγωγή*. Αθήνα : Gutenberg.
 9. Λήμματα «Δημιουργία», «Ιουδαϊσμός», «Ισλάμ», Ινδουισμός». Στο *Οι θρησκείες*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζουν την έκφραση του βιώματος στη λατρεία και στη ζωή της Εκκλησίας, - διερευνούν εκφράσεις θρησκευτικού βιώματος, συλλογικού και ατομικού, στις θρησκείες. 	<ul style="list-style-type: none"> - Αποτύπωση με παραδείγματα των τρόπων έκφρασης του βιώματος στη λατρεία και στη ζωή της Εκκλησίας. - Ερμηνεία θρησκευτικών εμπειριών και βιωμάτων.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Εμπειρίες της ζωής και θρησκευτικές εμπειρίες (διαφορές και ομοιότητες).

- «Ιδεοθύελλα» με θέμα: «θρησκευτική εμπειρία/βίωμα». Σε ομάδες ή σε ολομέλεια, αναζήτηση ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα σε εμπειρίες της ζωής και θρησκευτικές εμπειρίες.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking)- Τι βλέπεις, τι υποθέτεις, τι αναρωτιέσαι», σε θρησκευτικό πίνακα που εικονίζει διαφορετικές ομάδες ανθρώπων με διαφορετικές εμπειρίες (π.χ. El Greco, «Η θεραπεία του τυφλού», Caravaggio, «Η μεταστροφή του Παύλου» κ.ά) ή σύγχρονο σχετικό θέμα (π.χ. εκκλησιαστική λιτανεία στο κέντρο της πόλης, εικόνα από τη σύγχρονη ιεραποστολή, προσκυνητές στο «Τείχος των Δακρύων» κ.ά.). Χωρισμός του πίνακα σε θεματικές περιοχές, καταγραφή διαφορετικών προσεγγίσεων.

Εφαρμόζοντας:

Οι συνέπειες και οι επιδράσεις που επιφέρουν τα θρησκευτικά βιώματα στη ζωή των πιστών, στη λαϊκή παράδοση και στον ευρύτερο πολιτισμό.

- «Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)». Δίνεται υλικό (κειμενικά παραθέματα, λογοτεχνικά κείμενα, ή πολυμέσα (π.χ ομιλία Νικολάου, μητροπολίτη Μεσογαίας, Οδ. Ζούλα, «Η Παναγιά του βάλτου», Η. Βενέζη, «Η Θεοσκέπαστη», κ.λπ) για την έννοια του βιώματος στον Χριστιανισμό και άλλες θρησκείες. Με αφετηρία το υλικό, οργάνωση «εννοιολογικού χάρτη» στον πίνακα με τις επιδράσεις και συνέπειες του θρησκευτικού βιώματος .
- Εναλλακτικά:
«Μετασηματισμός κειμένου»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν ένα κείμενο με θρησκευτικά βιώματα και εμπειρίες από τον χώρο του Χριστιανισμού και το μετασηματίζουν σε άλλο δικό τους κείμενο, ποιητικό ή πεζό ή σε εικόνα (π.χ. Αλ. Παπαδιαμάντης, «Στην Παναγιά την Κεχριά», Ν. Καρούζου «Η Ορθοδοξία», κ.ά.)

Διερευνώντας:

Διδασκαλίες και πρακτικές του μυστικισμού ως αναζήτηση και εμπειρία του Θεού.

- «Μελέτη περίπτωσης» σε ομαδοσυνεργασία: «Ο μυστικισμός στην Ανατολική Εκκλησία- Ησυχασμός» ή «Ο σουφιστικός μυστικισμός στο Ισλάμ», ή «Ο μυστικισμός στις θρησκείες» με τη βοήθεια πολυτροπικού υλικού το οποίο δίνεται (Αναστασίου, αρχιεπισκόπου Αλβανίας, Γ. Ζιάκα κ.λπ.)
- Εναλλακτικά:
«Κείμενά μου - Θησαυροί μου»: Ιστοεξερεύνηση και δημιουργία ανθολογίου κειμένων σε χαρτόνι ή σε πίνακα ανακοινώσεων με θέμα: «Μυστικισμός στην Ανατολή και τη Δύση».

Αναπλαισιώνοντας:

Θρησκευτικά βιώματα και εμπειρίες από τον χώρο του Χριστιανισμού. Πίστη και βίωμα

- «5Π και 1Γ (ποιο, πού, πότε, ποιος, πώς, γιατί)»: Διερεύνηση εμπειριών, βιωμάτων και δράσεων ενός ή μιας σπουδαίας θρησκευτικής προσωπικότητας (π.χ. αγίου/ας, πατέρα της Εκκλησίας, νεομάρτυρα ή σύγχρονου ιεραπόστολου ή μορφής με αξιόλογη προσφορά, σύγχρονοι όσοι π.χ. Πορφύριος και Παΐσιος κ. ά).
- Εναλλακτικά:
«Ιστοεξερεύνηση» και δημιουργία ψηφιακής παρουσίασης (ή slideshow) με θέμα: «Στα χνάρια του Θεού».

Αξιολογώντας:

Σύγχρονες εκφράσεις του θρησκευτικού βιώματος και ο ρόλος τους στη θρησκεία και στον κόσμο.

- «Αντιγνωμίες»: Η θρησκεία δίχως βίωμα γίνεται μισανθρωπισμός.
- Εναλλακτικά:
Ομαδική προετοιμασία ερωτηματολογίου συνέντευξης με θέμα «σύγχρονα θρησκευτικά βιώματα». Τεκμηρίωση των ερωτήσεων με επιχειρήματα. Ενδεχόμενη υλοποίηση της συνέντευξης σε θρησκευτικό πανηγύρι.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας,
<http://digitalschool.minedu.gov.gr> (βλ. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 5, 14, 31, 32, 33, 35):
 1. Β΄ Λυκείου ΔΕ 5: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13170>.
 2. Β΄ Λυκείου 14: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13178>.
 3. Β΄ Λυκείου 31: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3245,13195>.
 4. Β΄ Λυκείου 32: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3245,13196>.
 5. Β΄ Λυκείου 33: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3245,13197>.
 6. Β΄ Λυκείου 35: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3245,13199>.

- β) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών, Γ΄ Γυμνασίου, ΘΕ 3.
- γ) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
1. Συλλογή εικόνων: Νεομάρτυρες, <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4632>.
 2. Σταυρόλεξο: Νεομάρτυρες, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4600>.
 3. Βίντεο: Είδη μοναχισμού, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1113>.
 4. Κουίζ: Η Βασιλεία του Θεού. Τα πρότυπα των ανθρώπων, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4488>.
 5. Συλλογή φωτογραφιών: Ιουδαίοι στο Τείχος των Δακρύων, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/966>.
 6. Συλλογή φωτογραφιών: Ορθόδοξη ιεραποστολή, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4474>.
- δ) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων / Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό: <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> / Προγράμματα Σπουδών (Η θεραπεία του τυφλού, άγιοι, ιερά πρόσωπα).
- ε) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
1. «Θρησκευτικά Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου» (2007): Βιβλιοθήκη / Η Ιστορία της Εκκλησίας / Ο χριστιανικός κόσμος.
 2. «Όψεις Θρησκείας»: Όψεις της θρησκείας / άνθρωποι, Ιουδαϊσμός/Ισλάμ.
 3. «Επιλεγμένα θέματα Θρησκευτικών Β΄ Ενιαίου Λυκείου»: Ισλάμ / Μυστικισμός.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hppt-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> («Ο ιεράρχης των πέντε ηπείρων Αλβανίας Αναστάσιος», «Γυναικεία μοναστήρια», «Η αγία νήσος - Συμεών και Ιωάννης»).
 - Εικόνες ή πολυμέσα με θέμα ομάδες ανθρώπων με διαφορετικές θρησκευτικές εμπειρίες, πεποιθήσεις και δράση (βλ. <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> / Προγράμματα Σπουδών <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> / Προγράμματα Σπουδών /).
 - Κείμενα και πολυμέσα σχετικά με την έννοια του βιώματος στις μεγάλες θρησκείες και την προσφορά επιλεγμένων θρησκευτικών προσωπικοτήτων με αξιολογημένη προσφορά και μαρτυρία στον κόσμο (σύγχρονοι άγιοι, μάρτυρες, μεγάλες θρησκευτικές προσωπικότητες της εποχής).
 - Κινηματογράφος: «Γκάντι» (Ατένμπορο, 1982), «Αντρέι Ρουμπλιόφ» (Ταρκόφσκι, 1969).
 - Λογοτεχνία: Ν. Καρούζου «Η Ορθοδοξία», «Άσμα μικρό». Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Στυλιανού «Επεισόδια της Αγιότητας», «Περί των εσχάτων». Ηλ. Βενέζη, «Αφιέρωμα στη Σαντορίνη»(απόσπασμα). Οδ. Ζούλα, «Η Παναγιά του Βάλτου».
 - Επικουρικά διδακτικά μέσα: Κλείδα ή ρούμπρικα ομαδοσυνεργατικής αξιολόγησης, προετοιμασμένης από τους μαθητές ή τον εκπαιδευτικό.
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου (Γιαννουλάτου)(2006). *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*. Αθήνα: Ακρίτας
<https://www.pemptousia.gr/2012/05/mistikismos/> (Μυστικισμός, σ.319-355)
2. Lossky, V. (2007). *Η μυστική θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας*. Μτφρ. Δέσποινα Πλευράκη-Καναβάκη. Θεσσαλονίκη [ιδιωτ. έκδ.].
3. Γιανναράς, Χρ. (2002). *Η ελευθερία του ήθους*. Αθήνα: Ίκαρος.
4. Ζιάκας, Γρ. (1996). *Ο Μυστικός ποιητής Μαουλάνα Τζαλαλεντίν Ρούμι και η διδασκαλία του*. Θεσ/νίκη: Πουρναράς.
5. Καριώτογλου, Αλ. (2005). *Σπουδή στη θρησκευσιολογία*. Αθήνα: Γρηγόρη, σσ. 176-184.
6. Κόντογλου, Φ. (2000). *Η αληθινή θεολογία. Στο Ασάλευτο Θεμέλιο*. Αθήνα: Ακρίτας (το απόσπασμα είναι αναρτημένο και στο διαδίκτυο).
7. Νικόδημος ο Αγιορείτης (2012). *Νέον Μαρτυρολόγιον, δηλαδή μαρτυρία των νεοφανών μαρτύρων*. Απόδοση στη νεοελληνική. Νέα Σκήτη Αγίου Όρους, Συνοδία Σπυρίδωνος Ιερομονάχου
8. Νικόλαος, Μητροπολίτης Μεσογαίας (2003). *Η αυθεντικότητα στο βίωμα του σύγχρονου χριστιανού* (ομιλία δημοσιευμένη στο διαδίκτυο).
9. Σωφρόνιος, Αρχ. (2^η1993). *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*. Έσσεξ Αγγλίας: I. M. Τιμίου Προδρόμου.

1.4 ΛΥΤΡΩΣΗ (4^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζουν τον Τριαδικό Θεό ως πηγή λύτρωσης στον Χριστιανισμό, - διερευνούν την επίδραση της προσμονής της λύτρωσης στη ζωή των πιστών. 	<ul style="list-style-type: none"> - Παρουσίαση της διδασκαλίας του Χριστιανισμού για τη λύτρωση. - Ερμηνεία της λύτρωσης ως πηγής ελπίδας και σωτηρίας στον Χριστιανισμό και σε άλλες θρησκευτικές αντιλήψεις. - Παράθεση θρησκευτικών αντιλήψεων για το θέμα της λύτρωσης.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Η λύτρωση στη θρησκεία και στην καθημερινή ζωή.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking)-Συγκρίνω και συνδέω»: Παρουσίαση επιλεγμένων εικόνων, π.χ. του «Χριστού Λυτρωτή» στο Ρίο ντε Τζανέιρο και

σκηνών από προβληματικές καταστάσεις σε σύγχρονες πόλεις. Ελεύθερη συζήτηση για τη λύτρωση στη θρησκεία και στην καθημερινή ζωή.

- Συμπληρωματικά ή εναλλακτικά:
«Ιδεοθύελλα»: «Τι σημαίνει για σένα λύτρωση;». Κατηγοριοποίηση ιδεών από τους μαθητές/ τις μαθήτριες και ετυμολόγηση των λέξεων λύτρωση-λύτρα-λυτρώνω/σωτηρία-σωτήρας με τη βοήθεια λεξικών, έντυπων ή ηλεκτρονικών (πχ. Τριανταφυλλίδη, Μπαμπινιώτη κλπ)

Εφαρμόζοντας:

Προσεγγίσεις του Χριστιανισμού και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων για τη λύτρωση και συσχετίσή τους με τις προσδοκίες των ανθρώπων στην καθημερινή τους ζωή.

- «Παραγωγή κάρτας γνώσεων» με ομαδοσυνεργασία: Η προσμονή της λύτρωσης στις θρησκείες. Αναζήτηση αιτίων, στόχων, ιδιαιτεροτήτων: λύτρωση από το κακό; τον θάνατο; τα εγκόσμια; την καταπίεση; την ύπαρξη; τον εαυτό; τον Θεό; Παρουσίαση της κάρτας σε πόστερ ή Power Point. (Βοηθητικά, η Δ.Ε 3(δ) του σχολικού βιβλίου της Β' Λυκείου «Χριστιανισμός & Θρησκευτάματα και πληροφοριακό υλικό)
- Εναλλακτικά:
«Σύγκριση κειμένων»: Καταγραφές για τη λύτρωση σε λογοτεχνικά κείμενα (π.χ. «λύτρωση από τη λύτρωση» στο Ν. Καζαντζάκη, *Αναφορά στον Γκρέκο*/ «Ο μέγας Ιεροεξεταστής» στο Φ. Ντοστογιέφσκι, *Αδελφοί Καραμαζώφ*, κ.ά.).

Διερευνώντας:

Θρησκευτικές αντιλήψεις για το θέμα της λύτρωσης.

- «Ιστοεξερεύνηση» με θέμα «Μεσσίες και μεσσιανισμοί στην ιστορία της θρησκείας και στην εποχή μας». Μελετώνται θέματα σε ιστοσελίδες διαφορετικών προσεγγίσεων (π.χ. χριστιανική μεσσιανική γραμματεία, λαϊκές προφητείες της τουρκοκρατίας, φανατικές θρησκευτικές αντιλήψεις, ανησυχίες για το 666, χιλιαστικές τάσεις, υπόσχεση λύτρωσης σε σύγχρονες αιρέσεις κ.ά.). Έμφαση στα διερευνητικά ερωτήματα: Υπάρχουν μεσσιανικές τάσεις στην εποχή μας; Πώς αντιμετωπίζουν οι θρησκείες αυτές τις τάσεις; Ποιες θρησκευτικές ιδέες αναγνωρίζετε;
- Εναλλακτικά:
«Μελέτη περίπτωσης»: Αυτοκτονικές θρησκευτικές σέκτες και υπόσχεση λύτρωσης

Αναπλαισιώνοντας:

Η λύτρωση στον Χριστιανισμό.

- «Σκέψου-Συζήτησε –Μοιράσου (TPS)», εργασία σε κείμενα βιβλικά, πατερικά, σύγχρονα θεολογικά για τον Χριστό ως «Λυτρωτή και Σωτήρα»: (π.χ. προσμονή του Μεσσία-Λυτρωτή Χριστού/μεσσιανικές προφητείες Παλαιάς Διαθήκης, κήρυγμα του Χριστού στη Ναζαρέτ, συνάντηση / αναγνώριση του Μεσσία στην Κ.Δ.: «όν έγραψε Μωϋσής... ευρήκαμεν», «ευλογημένος ο ερχόμενος», «σύ ει ο χριστός;», πορεία προς Εμμαούς, «ο Υιός του ανθρώπου ουκ ήλθε διακονηθήναι, αλλά διακονήσαι, και δούνην την ψυχήν αυτού λύτרון αντί πολλών», «Ιησοῦς, ο δούς αυτόν αντίλυτρον υπέρ πάντων» κ.ά.)

- Εναλλακτικά: «Σήμανση και υπογράμμιση κειμένου»: Εντοπίζονται αναφορές για τη λύτρωση σε υμνολογικά κείμενα της Εκκλησίας (π.χ. «Λύτρωσιν απέστειλε Κύριος», «λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ κινδύνων», «ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ», «εξηγόρασας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας του νόμου» κ.ά.).

Αξιολογώντας:

Διαφορετικές εκφάνσεις της προσδοκίας των πιστών για λύτρωση.

- «Graffiti»: Μηνύματα - συνθήματα - εικαστικά διαφορετικές εκφάνσεις της προσδοκίας για λύτρωση.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking)-Βάζω τίτλους»: Οι μαθητές/μαθήτριες βάζουν τίτλους σε εικόνα/ες με θέμα προσδοκίες λύτρωσης(πχ. πίνακες Βαρλάμη , Φίκου κ.ά.). Έκφραση επιχειρημάτων για τον τίτλο τους και τελική επιλογή τίτλου σε ολομέλεια.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας,
<http://digitalschool.minedu.gov.gr> (βλ. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 30, Β΄ Λυκείου, ΔΕ 6, 7, 11):
 1. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 30:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9142>.
 2. Κουίζ: Περιμένοντας τον Μεσσία: Το πλήρωμα του χρόνου,
http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9142/extras/Html/Excercise_30_kef5_en30_Quiz_popup.htm.
 3. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 6: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13171>.
 4. Β΄ Λυκείου ΔΕ 7: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13172>.
 5. Β΄ Λυκείου ΔΕ 11: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13175>.
 - β) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών, Β΄ Γυμνασίου, ΘΕ 2.
 - γ) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Δραστηριότητα: Κοινωνική πυραμίδα με τα κοινωνικά στρώματα στη χώρα των Ισραηλιτών στα χρόνια που ζούσε ο Χριστός,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/990>.
 2. Συλλογή φωτογραφιών: Μορφές φανατισμού,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/5068>.
 3. Δραστηριότητα: Προφητείες του Ησαΐα,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1397>.
 - δ) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων / Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό: <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> /

Προγράμματα Σπουδών (Ο Παντοκράτωρ, Ο Χριστός στη δυτική τέχνη, εικόνες θεοτήτων στα ανατολικά θρησκευόμενα).

- ε) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠΟΠΑΙΘ και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
1. «Θρησκευτικά Α', Β', Γ' Γυμνασίου» (2007): Βιβλιοθήκη / Καινή Διαθήκη / Η διδασκαλία του Χριστού, Τα θαύματα
 2. «Θρησκευτικά Γυμνασίου» (2000): Καινή Διαθήκη / Η Καινή Διαθήκη μιλά για τον Χριστό, Οι κοινωνικές ομάδες της εποχής του
 3. «Όψεις της Θρησκείας»: Όψεις της Θρησκείας / Χριστιανισμός / Ιουδαϊσμός (λοιπές θρησκείες κατ' επιλογήν) / Πίστη, Άνθρωποι.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hprr-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (π.χ. «Βυζαντινά Χριστούγεννα»).
 - Αποσπάσματα προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης για τον Μεσσία (Ησ 7, 14· 9, 5-6· 11, 1-10).
 - Αναφορές της Καινής Διαθήκης για τον Μεσσία και το χαρούμενο άγγελμα της Βασιλείας του Θεού. Παραθέματα από την Καινή Διαθήκη για τις μεσσιανικές προσδοκίες στην εποχή του Χριστού (Μτ 3, 1-17, Μτ 16, 33, Μτ 25, 31-45, Λκ 4, 14-21, Ιω 6, 1-15, Ιω 16, 33). Παραθέματα από επιστολές του Απ. Παύλου.
 - Υμνολογικά κείμενα
 - Εικόνες και υλικό με τον «Χριστό Λυτρωτή» στο Ρίο ντε Τζανέιρο και εικόνες από τη σύγχρονη ζωή της πόλης (με ιστοεξερεύνηση).
 - Εικόνες τέχνης με θέμα την προσμονή Σωτήρα-Λυτρωτή (π.χ. πίνακες Ευθ. Βαρλάμη, Φίκος).
 - Λογοτεχνικά αποσπάσματα με θέμα υπαρξιακές αναζητήσεις λύτρωσης:
 1. Ντοστογιέφσκι, Φ. (2011). *Αδελφοί Καραμάζοφ*. Μτφρ. Ελένη Μπακοπούλου, Αθήνα: Ίνδικτος.
 2. Καζαντζάκης, Ν. (1961). *Αναφορά στον Γκρέκο*. Αθήνα: Κωνσταντινίδης.
 3. Επιπλέον, προτείνεται: Αλ. Παπαδιαμάντης, Γ. Βιζυηνός, Ν. Καρούζος, Ν. Καββαδίας.
 - Κινηματογράφος: «Αμήν» (Γαβράς 2002).
 - Επιλεγμένες ιστοσελίδες διαφορετικών προσεγγίσεων στο θέμα της λύτρωσης (π.χ. φανατικές θρησκευτικές αντιλήψεις, χιλιαστικές τάσεις, μεσσιανισμοί, προσδοκίες πίστης κ.ά.).
 - [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Αγουρίδης, Σ. (2011). *Ιστορία των χρόνων της Κ.Δ.* Αθήνα: Άρτος Ζωής.
2. Αργυρίου Α (1995). Η απελευθέρωση των Ελλήνων και ο εσχατολογικός ρόλος της Ρωσίας και της Γαλλίας μέσα στο ερμηνευτικό έργο του Θεοδώρητου Ιωαννίνων (περ. 1740-1823) στο «Καιρός», Τμητικός Τόμος στον ομοτ. Καθηγητ. Δαμιανό Αθ. Δόϊκο, Θεσσαλονίκη, σ. 11-24 . στο διαδίκτυο: http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=hist&NF=1&main=texts&file=5.htm

3. Ζαχαρόπουλος, Ν. (2003). *Επίτομο Ιστορικό-Θεολογικό Λεξικό*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, σσ. 454-455.
4. Ζιάκας, Γρ. (1986). *Ιστορία των Θρησκευμάτων Α΄. Τα Ινδικά θρησκευόμενα*. Θεσσαλονίκη: Πουρνάρας
5. Ζιάκας, Γρ. (1981). *Ιστορία των Θρησκευμάτων Β. Ίσλάμ*. Θεσσαλονίκη: Πουρνάρας
6. Λόσκι, Βλ. (1974). *Κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού*. Θεσσαλονίκη: Ρηγόπουλος
7. Μπέγζος, Μ. (1995). *Φαινομενολογία της Θρησκείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 185-190.
8. Φλωρόφσκυ, Γ. (1983). *Δημιουργία και απολύτρωση*. Θεσσαλονίκη: Πουρνάρας.

1.5 ΑΘΕΪΑ (5^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - εξετάζουν το φαινόμενο της αθεΐας ως άρνηση/απόρριψη του Θεού, - διακρίνουν την επίδραση της αθεΐας σε διαμόρφωση πεποιθήσεων, ιδεολογιών και αξιών. 	<ul style="list-style-type: none"> - Προσδιορισμός του φαινομένου της αθεΐας. - Ανάλυση μορφών αθεΐας που εκδηλώνονται ως κοσμοθεωρία και ως στάση ζωής. - Ανάλυση αθεϊστικών θέσεων με θρησκευτικούς όρους.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Παρουσιάζοντας:

Οι έννοιες της απιστίας και της δυσπιστίας. Οριοθέτηση της έννοιας της αθεΐας ως κοσμοθεωρίας και ως στάσης ζωής.

- «Θετικό- αρνητικό». Δίνονται στους μαθητές/ στις μαθήτριες φράσεις όπως: «Πιστεύω ό,τι βλέπω και ό,τι δεν βλέπω δεν το πιστεύω». «Με τόσο κακό στον κόσμο, δεν υπάρχει Θεός». «Η έννοια του Θεού με εμποδίζει να ζήσω τη ζωή μου». «Η θρησκεία είναι ετεροκαθορισμός». «Ο Θεός έχει πεθάνει». Οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζονται θετικά ή αρνητικά και αιτιολογούν την απάντησή τους.
- Εναλλακτικά: «Συλλογικός ρόλος» και «εννοιολογικός χάρτης». Οι μαθητές/μαθήτριες στον ρόλο ανθρώπου ο οποίος δεν πιστεύει. Γράφουν χαρτάκια που ξεκινούν με τη φράση: «Δεν πιστεύω στον Θεό επειδή...». Ταξινομούμε ειδολογικά τις απαντήσεις και προσπαθούμε να αποτυπώσουμε ποικίλα είδη και κίνητρα αθεΐας.

Εφαρμόζοντας:

Συμπεριφορές και στάσεις ζωής που προσδιορίζονται από την επιλογή της αθεΐας.

«Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου (TWPS)» και «Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο» με Φύλλα Εργασίας που περιέχουν σχετικά κείμενα (πχ. ποίημα του Γ. Θέμελη, απόσπασμα από τον Ντοστογιέφκυ, τον Νίτσε, τον Ντόκινς κ.ά). Οι

μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν γνώμες και τοποθετούνται (Τι μου αρέσει; Τι με ενοχλεί; Ποια πρόταση με αγγίζει; Ποια μου προκαλεί αντίδραση;).

- Εναλλακτικά:

«Επ' αυτού θα είχα να πω»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν αποσπάσματα από έργα του Ντοστογιέφσκυ (πχ. τον διάλογο Αλιόσα και Ιβάν Καραμάζοφ στο ομώνυμο έργο, από τον Ηλίθιο, κ.ά) και επισημαίνουν στοιχεία της σκέψης του συγγραφέα για το ζήτημα της αθεΐας. Μπορεί να ακολουθήσει δραματοποίηση.

Διερευνώντας:

Θέσεις της αθεΐας στις διάφορες μορφές της.

- «Η τροχιά της μάθησης»: Εξετάζονται δειγματικά παραθέματα με αθεϊστικές θέσεις και προβληματισμούς (πχ. Φώυερμαχ, Μάρξ, Μπερντιάεφ, Clement, Μπρέχτ κ.ά). Διερευνώνται προσεγγίσεις της πρακτικής και της θεωρητικής αθεΐας. Τα συμπεράσματα της επεξεργασίας συζητούνται σε «στρογγυλή τράπεζα»

- Εναλλακτικά:

«Ανάλυση Διαστάσεων»: Οι μαθητές/μαθήτριες συμπληρώνουν πίνακα με τις διαστάσεις του θέματος και με τη βοήθεια σύντομων αποσπασμάτων από κείμενα ή μέσω καθοδηγούμενης ιστοεξερεύνησης. Η κατάταξη σε κατηγορίες και μορφές προσδιορίζεται από τους ίδιους/τις ίδιες (π.χ. επιστημονική αθεΐα, φιλοσοφική αθεΐα, μαχητική αθεΐα, προσχηματική αθεΐα κ.ά.)

Αναπλαισιώνοντας:

Διάλογοι μεταξύ εκπροσώπων της θρησκείας και αθεϊστικών τάσεων και τα επιχειρήματά τους εκατέρωθεν.

- «Μελέτη περίπτωσης»: Απόπειρες χριστιανομαρξιστικών διαλόγων στο παρελθόν. Θεματολογία, συμπεράσματα (δίνεται υλικό).

- Εναλλακτικά:

«Διάλογος με καθοδηγούμενες ερωτήσεις»: Διερεύνηση της κατηγορίας περί απιστίας ή αθεΐας που ενίοτε απευθύνουν οι πιστοί/πιστές μιας θρησκείας εναντίον όσων δεν ανήκουν στη θρησκεία τους.

Αξιολογώντας:

Η αμφιβολία ως στοιχείο της πίστης.

- «Ανακριτική καρέκλα»: Οι μαθητές/μαθήτριες ανακρίνουν/ερωτούν βιβλικό πρόσωπο, με βάση γνωστό περιστατικό αμφιβολίας ή δυσπιστίας (π.χ. κλήση μαθητών, διάλογος μαθητών πριν την ανάσταση του Λαζάρου, απόστολος Θωμάς, απόστολος Πέτρος κ.ά.).

- Εναλλακτικά:

Γραφή σεναρίου με βάση την τεχνική «αρχή, μέση ή τέλος» με τη φράση «πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τη απιστία» (Μκ 9, 24).

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:

α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:

<http://digitalschool.minedu.gov.gr> (βλ. Β' Λυκείου, ΔΕ 23):

1. Β' Λυκείου ΔΕ 23: Δραστηριότητα: Μορφές Αθεΐας
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13187>.
- β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο» (βλ. Θρησκευτικά Β' Λυκείου / Το φαινόμενο της αθεΐας: Συλλογές / Η ψηλάφηση του Θωμά):
 1. Κουιζ: Το φαινόμενο της αθεΐας,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4492>.
 2. Συλλογή εικόνων: Η ψηλάφηση του Θωμά,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7358>.
 3. Συλλογή εικόνων: Η άρνηση του Πέτρου,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4634>.
 4. Συλλογή παραβολές: Η παραβολή του πλουσίου και του φτωχού Λαζάρου,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3835>.
- γ) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό υλικό πιλοτικών / Εικαστικό υλικό.
- δ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.elyiko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό): «Όψεις Θρησκείας» (Σύγχρονα θέματα / Θεός).
 - το σχολικό εγχειρίδιο: Α. Καριώτογλου-Α. Κεσόποπουλος-Π. Παπαευαγγέλου-Γ. Τσανανάς, (3^η 1991). Χριστιανισμός και Θρησκευάματα, Β' Λυκείου. Αθήνα: ΟΕΔΒ σ. 159
 - Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (π.χ. «Ψυχανάλυση και Ελλάδα. Ο Φρόντ και η αρχαία ελληνική σκέψη»).
 - Βιβλικά κείμενα (π.χ., Γ Βασ 19, 11-12, Ωσ 6, 6, Μτ 9, 3, Μτ 23, 1-28, Μκ 9, 24, Λκ 14, 16-18, Α Κορ 13, 1-8, Α Ιω 4, 18, Ιακ 1, 27).
 - Ποίηση: Γιώργος Θέμελης, «Απόντες», Μπέρτολτ Μπρεχτ, «Ύμνος στον Θεό»· Ράντγιαντ Κίπλινγκ, «Αν»· Οδυσσέας Ελύτης, «Ο μικρός ναυτίλος»· Κική Δημουλά, «Δημόσιος καιρός».
 - Λογοτεχνία: Φιοντόρ Ντοστογιέφκι, (1990). Αδελφοί Καραμαζώφ. Μετάφραση Άρης Αλεξάνδρου. Εκδ. Γκοβόστης, τ. ΙΙ, σ.123-126 [Συγκεκριμένα αποσπάσματα από τον διάλογο Ιβάν και Αλιόσα Καραμάζοφ, στο κεφ3 & 4, ακριβώς πριν τον Μεγάλο Ιεροεξεταστή]. Στο διαδίκτυο: [http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2014/08/Dostoevsky-The-Brothers-Karamazov2-24grammata.com .pdf](http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2014/08/Dostoevsky-The-Brothers-Karamazov2-24grammata.com.pdf)
 - Του ίδιου, Ο Ηλίθιος, Οι Δαιμονισμένοι κ,λπ

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

- Πατερικά κείμενα: π.χ., Ιουστίνου, *Άπολογία Α'*, Μ. Βασιλείου, *Είς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας*, Μ. Βασιλείου, *Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*, Γρ. Παλαμά, *Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν εὐλαβέστατον μοναχὸν κύρ Διονύσιον*.
- Ενδεικτική θεολογική βιβλιογραφία όπου και αναφορές για αθεϊστικές προσεγγίσεις και σχετική βιβλιογραφία για τον πρακτικό και τον θεωρητικό αθεϊσμό (Φόουερπαχ, Μαρξ, Νίτσε, Σαρτρ, Φρόντ, Καμύ κ.ά.):

1. Berdiaeff, N. (1983). *Χριστιανισμός και Κοινωνική πραγματικότητα*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
 2. Αγγελής, Δ. (2014). Η πρόσληψη των νεοορθόδοξων από τα περιοδικά λόγου και στοχασμού. Εισήγηση στο *Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών: "Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014): οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία"*. Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014. Πρακτικά τ. 1, σ. 197- 208. Στο διαδίκτυο http://www.eens.org/EENS_congresses/2014/books/tomo1.pdf
 3. Clément, OI. (1973). *Η θεολογία μετά τον "θάνατο του Θεού": Δοκίμια για μίαν απάντηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο σύγχρονο αθεϊσμό*, Αθήνα: Αθηνά.
 4. Γέφτις Αθανάσιος, Μεταλληνός Γεώργιος, Ελευθερίου Λεφτέρης, Ζουράρις Κώστας, Ράμφος Στέλιος: *Ορθοδοξία και Μαρξισμός*, Αθήνα: Ακρίτας 1984.
 5. Γιανναράς, Χ. «Επετειακή αναδρομή», εφημ. *Καθημερινή*, 18.11.2007.
 6. Γιούλτσης, Β. (1984). *Κοινωνιολογία του αθεϊσμού*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
 7. Εισηγήσεις στο συνέδριο «*Εκκλησία και Αριστερά*» Διοργάνωση: Τμ. Θεολογίας ΑΠΘ-Ι. Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος. Θεσσαλονίκη, 22-23/1/2013. (διαδικτυακά)
 8. Θεοδώρου, Ε. (1985). *Η φιλοσοφία της θρησκείας του Κάρλ Μάρξ*. Αθήνα: Εκκλησιαστικόν και Μορφωτικόν Ίδρυμα Ιωάννου και Εριέττης Γρηγοριάδου
 9. Μάινας, Ι. (1982). Το φαινόμενο της αθεΐας σήμερα. *Σύναξη* τχ. 5., σσ. 95-99 και Μάινας, Ι. (1983). Μορφές και αίτια του αθεϊσμού. *Σύναξη* τχ. 7, σσ. 88-95.
 10. Μάινας, Ελ. (1983). Η αθεΐα στον Ντοστογιέφσκυ, *Σύναξη* τχ.7, σσ. 102-105
 11. Ματσούκας, Ν. (2002). *Ιστορία της Φιλοσοφίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
- Κείμενα με αθεϊστικές προσεγγίσεις και σχετικά παραθέματα:
1. *(Α)θρου αυταπάτη*, Συνέντευξη του Ρίτσαρντ Ντόκινς στον Μ. Προβατά, ΒΗMagazino, τχ. 491, 14/03/2010.
 2. Eagleton, T. (2010). *Λογική, Πίστη και Επανάσταση: Στοχασμοί γύρω από την περί Θεού Διαμάχη*. Μτφρ. Π. Γεωργίου. Αθήνα: Πατάκης.
 3. Έγκελς, Φ. - Μαρξ, Κ. (2008), *Για τη Θρησκεία: Συλλογή κειμένων και έργων*. Μτφρ. - εισαγ. Ε. Αστερίου. Αθήνα: ΚΨΜ.
 4. Feuerbach, L. (1841). *Das Wesen des Christentums*, Leipzig
 5. Feuerbach, L. (1851). *Vorlesungen über das Wesen der Religion*, Leipzig
 6. Gauchet, M. (2001). *Η απομάγευση του κόσμου*. Μτφρ. Ά. Κλαμπατσέα, Αθήνα: Πατάκης.
 7. Καμύ, Α. (2007). *Μύθος του Σίσυφου: Δοκίμια για το Παράλογο*. Μτφρ. Ν. Καρακίτσου-Ντουζέ και Μ. Κασαμπάλογλου-Ρομπλέν. Αθήνα: Καστανιώτης.
 8. Marx, K. (1974). *Χειρόγραφα 1844*. Μτφρ. Ν. Μπαλής. Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη.
 9. Marx, K. (1978). *Κριτική της Εγελιανής Φιλοσοφίας του Κράτους και του Δικαίου*. Μτφρ. Μπ. Λυκούδης. Αθήνα: Παπαζήσης.
 10. Marx, K. (2004). *Θέσεις για τον Φούερμπαχ*. Μτφρ. Γ. Μπλάνας. Αθήνα: Ερατώ.
 11. Minois, G. (2007). *Ιστορία της αθεΐας*. Μτφρ. Β. Σερέτη, Αθήνα: Νάρκισσος Ενδεικτικό επικουρικό υλικό:
 12. Νίτσε, Φ. (2014). *Ο Αντίχριστος: Ανάθεμα κατά του Χριστιανισμού*. Μτφρ. Β. Δουλαβέρης. Αθήνα: Gutenberg.
 13. Νίτσε, Φρ. (1966). *Κατάλοιπα*. Munchen: v. K. Schlechta, Werke III

14. Ντόκινς, Ρ. (2007). *Η περί Θεού αυταπάτη*. Μτφρ. Μ. Γιατρουδάκη, κ. ά. Αθήνα: Κάτοπτρο.
15. Onfray, Μ.(2006). *Πραγματεία περί αθεολογίας*. Μτφρ. Σ. Διαμάντη, Αθήνα: Εξάντας.

ΘΕ 2. ΘΡΗΣΚΕΙΑ

(ιερότητα, ανταμοιβή, παράδοση, μύηση, ιεροσύνη/ιερατείο)

2.1 ΙΕΡΟΤΗΤΑ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - προσδιορίζουν το ιερό και την ιερότητα στον κόσμο και στη θρησκεία, - διακρίνουν τις διαστάσεις της ιερότητας στην Εκκλησία, - περιγράφουν το περιεχόμενο του ιερού στις θρησκείες, - αξιολογούν τη σημασία του ιερού στην καθημερινή ζωή των πιστών. 	<ul style="list-style-type: none"> - Σύγκριση του ιερού και της ιερότητας στη θρησκεία και τον κόσμο. - Διάκριση των διαστάσεων της ιερότητας στην Εκκλησία. - Αναγνώριση συμβόλων, προσώπων, αντικειμένων, τόπων, καταστάσεων που χαρακτηρίζονται ιερά. - Αξιολόγηση της επίδρασης της ιερότητας στην πίστη και στη ζωή των ανθρώπων.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Η ιερότητα για τον σύγχρονο άνθρωπο και την κοινωνία.

- «Ημερολόγιο αναστοχασμού»: Κάθε μαθητής/μαθήτρια καταγράφει τις σκέψεις του/της, για το τι σημαίνει για αυτόν/αυτήν η έννοια/λέξη «ιερό» στην καθημερινή του/της ζωή, π.χ. η μητέρα είναι «ιερό πρόσωπο», τα δικαιώματά μου είναι «ιερά», κ.λπ. Κρατάει αυτά που έγραψε, με σκοπό να αναστοχαστεί πάνω σε αυτά, μετά και τις τελικές δραστηριότητες του μαθήματος.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία – δημιουργία κολλάζ»: «Τα όσια και τα ιερά μου». Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν ζωγραφίζουν ή βρίσκουν έτοιμες εικόνες που απαντούν στο ερώτημα: «Τι είναι για μένα ιερό;» Τα κολλούν σε χαρτόνι.

Νοηματοδοτώντας:

Θρησκευτικές αντιλήψεις για το ιερό.

- «TPS: Σκέψου, συζήτησε, μοιράσου»: Οι μαθητές/μαθήτριες παρατηρούν εικόνες που δίνονται (εικόνες από «Φωτόδεντρο») και ανά δύο απαντούν στις ερωτήσεις:

Τι σημαίνει για έναν/μία που πιστεύει η έννοια «ιερό», πώς στέκεται κανείς απέναντι στο ιερό και το άγιο;

- Εναλλακτικά:

«Στοχασμός σε ερώτημα»: «Το «ιερό» στο πλαίσιο του Χριστιανισμού είναι κυρίως τόπος, χρόνος ή τρόπος;». Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες επεξεργάζονται το παραπάνω ερώτημα και προτείνουν τη δική τους ερμηνεία.

Αναλύοντας:

Διαστάσεις της ιερότητας στη ζωή των ανθρώπων.

- Εργασία σε ομάδες με φύλλα εργασίας: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν την έννοια της ιερότητας (Πλούταρχος, Δρίτσας-Μόσχος-Παπαλεξανδρόπουλος, Μανωλόπουλος) με σκοπό να καταδείξουν τη λειτουργία του «ιερού» στη ζωή των πιστών. Κάθε ομάδα παρουσιάζει στην ολομέλεια τα αποτελέσματα της μελέτης της.

- Εναλλακτικά:

«Συλλογισμός με βάση την τέχνη»: Παρατήρηση και περιγραφή φωτογραφιών ιερών τόπων ή ιερών συμβόλων σε διάφορες θρησκείες.

Εφαρμόζοντας:

Αξιολόγηση της ιερότητας στην καθημερινή ζωή πιστών και μη πιστών.

- «Κείμενο με έμπνευση»: «Ιερό: τόπος, χρόνος, τρόπος» Οι μαθητές/μαθήτριες κλείνουν τον κύκλο των αρχικών τους προβληματισμών με τα νέα δεδομένα.

- Εναλλακτικά:

«Απεικονίσεις με φαντασία – Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου (TWPS) Σε ομαδοσυνεργασία γίνεται σύνταξη σύντομης λίστας για το «ιερό» και το περιεχόμενό του με βάση το ερώτημα «τι είναι ιερό για μένα;». Οι μαθητές/μαθήτριες στοχάζονται, σημειώνουν τις σκέψεις τους, τις συγκρίνουν με εκείνες που είχαν στο στάδιο της βίωσης, και ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:

α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:

<http://digitalschool.minedu.gov.gr> (βλ. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 2, 3).

β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»

(Συλλογές εικόνων): <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4478?locale=el>

και <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8872?locale=el>

- Θρησκευτικά σύμβολα, εικόνες, αγάλματα, ιερά αντικείμενα και βιβλία από διάφορες θρησκείες.
- Παρουσιάσεις, ψηφιακές παρουσιάσεις, σύντομα βίντεο, που φανερώνουν τη στάση των πιστών απέναντι στο «ιερό» σε διάφορες θρησκείες.
- Εικονική περιήγηση σε ναούς (πολυμέσα) με θέμα την παρουσία του «ιερού».
- Μανωλόπουλος, Ν. (2007). Το ιερό και η αγιότητα. *Σύναξη*, τ.103. σ.62-66

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Eliade, M. (2002). *Το Ιερό και το Βέβηλο*. Μτφρ. Ν. Δεληβοριάς. Αθήνα: Αρσενίδης.
2. Mc Afee, Ward (1997). *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*. Μτφρ. Σ. Αγουρίδης. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
3. Γιανναράς, Χ. (2006). *Ενάντια στη θρησκεία*. Αθήνα: Ίκαρος.
4. Ζιάκας Γρ., *Το Ισλάμ ως θρησκεία*. Στο http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/europe/ziakas_islam.html.
5. Ζιάκας, Γρ. (2008). *Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας: Ινδοϊσμός, Ταοϊσμός, Κομφουκισμός, Βουδισμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*. Θεσσαλονίκη: Κορν. Σφακιανάκη.
6. Αγοραστός, Δ. (2009). *Η εξελικτική ψυχολογία της θρησκείας*. Στο <http://psychologeia.dagorastos.net/2009/03/17/evolutionreligion>.
7. Μακράκης, Μ. (1999). *Ψυχολογία της θρησκείας*. Αθήνα: Αρμός.
8. Μπέγζος, Μ. (2004). *Δοκίμια ψυχολογίας της θρησκείας*, Αθήνα: Εξάντας.
9. Νησιώτης, Ν. (2006). *Ψυχολογία της θρησκείας*. Αθήνα: Μαΐστρος.
10. Παπαλεξανδρόπουλος, Στ. (2016). *Ανατολικές θρησκείες*, Αθήνα : Gutenberg.
11. Παπαλεξανδρόπουλος, Στ. (2015). *Βουδισμός : Η ινδική περίοδος*, Αθήνα : Gutenberg.
12. Παπαλεξανδρόπουλος, Στ. (2015). *Ινδουισμός : Ιστορική εισαγωγή*, Αθήνα : Gutenberg.
13. Τσοπάνης, Κ. (2008). *Το ιερό ως θεϊκή αποκάλυψη*. Στο <http://www.antifono.gr/portal/κατηγορίες/θεολογία-θρησκευσιολογία/γραπτός-λόγος/291-2009-10-14-11-03-04.html>.

2.2 ΑΝΤΑΜΟΙΒΗ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναδεικνύουν τις διαστάσεις που έχει η προσδοκία ανταμοιβής από τον Θεό για τους πιστούς σε μία θρησκεία, - αναλύουν τις θέσεις του χριστιανισμού για την ανταμοιβή. 	<ul style="list-style-type: none"> - Προσδιορισμός της προσδοκίας ανταμοιβής στις θρησκείες και της σημασίας της στην καθημερινότητα των πιστών. - Ανάλυση της χριστιανικής διδασκαλίας για την ανταμοιβή.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Προσδοκία και ανταμοιβή ως κίνητρα των πράξεων.

- «Χτίσιμο της στάσης του ρόλου»: Τρεις μαθητές/μαθήτριες στέκονται στο κέντρο της τάξης και αναπαριστούν τον δούλο, τον μισθωτό και τον υιό. Με τη βοήθεια

κειμένου (Μπέγζος-Παπαθανασίου) και δικές τους παραστάσεις χτίζουν τη στάση του ρόλου (ενδεικτικά θέματα: εργασία, ανθρώπινες σχέσεις, ρόλος μαθητή/μαθήτριας).

- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία»: Οι μαθητές/μαθήτριες από την οικογενειακή τους εμπειρία (π.χ. εργασία γονέων) ή από τη σχολική τους εμπειρία σε σχέση με τις σχολικές επιδόσεις τους δημιουργούν ένα σύντομο σενάριο για τη σχέση εργασίας ή επίδοσης, με την προσδοκία και την ανταμοιβή (π.χ. τι προσδοκός από τις σπουδές σου ή με ποια κριτήρια θα επέλεγες το επάγγελμά σου). Το καταγράφουν και στο τέλος παρουσιάζουν στην ολομέλεια. Ακολουθεί σύντομος αναστοχασμός.

Νοηματοδοτώντας:

Προσδοκίες ανταμοιβής στον Χριστιανισμό.

- «Ομαδοσυνεργασία: Σύγκριση βιβλικού κειμένου με ένα μετασχηματισμό του»: Η παραβολή των εργατών του αμπελώνα και ο κατηχητικός λόγος του Ιωάννη Χρυσόστομου (κατά Ματθαίον, Χρυσόστομος).

- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία»-«Ρόλος στον τοίχο»: Τίθεται το ερώτημα: «Γιατί κάποιος/κάποια είναι πιστός/πιστή μιας θρησκείας; Τι περιμένει;». Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες καταγράφουν τη δική τους απάντηση. Στη συνέχεια με τη δραστηριότητα «Ρόλος στον τοίχο» αποτυπώνουν σκέψεις, συναισθήματα, κίνητρα.

Αναλύοντας:

Προσδοκίες ανταμοιβής στον Χριστιανισμό. Άλλες θρησκευτικές αντιλήψεις για τις προσδοκίες ανταμοιβής.

- «Ομαδοσυνεργασία»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν ένα κείμενο σχετικά με τις προσδοκίες που έχει ένας Χριστιανός (Πορφύριος) και στη συνέχεια επεξεργάζονται τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους, μέσα από τη δραστηριότητα «ανακριτική καρέκλα».

- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία»: Σε κάθε ομάδα διανέμεται κατ' επιλογή φύλλο εργασίας με ένα κείμενο μιας θρησκευτικής αντίληψης, για την προσδοκία ανταμοιβής (Μπέγζος-Παπαθανασίου, Γουέαρ, Schmemann, Ματσούκας, Γιαννουλάτος, Δρίτσας-Μόσχος-Παπαλεξανδρόπουλος, Καζαντζάκης) με καθοδηγητικές ερωτήσεις. Οι εκπρόσωποι μαθητές/μαθήτριες από κάθε ομάδα μεταφέρουν κυκλικά στις υπόλοιπες ομάδες την κεντρική ιδέα από την επεξεργασία του κειμένου στην ομάδα τους. Στο τέλος, κάθε ομάδα παρουσιάζει στην ολομέλεια.

Εφαρμόζοντας:

Προσωπικές απόψεις και αναστοχασμός για την ανταμοιβή.

- «Σκοινί της μπουγάδας»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σε ένα χαρτάκι μια επιστολή στον Θεό για τις προσωπικές προσδοκίες τους για ανταμοιβή και τις κρεμούν στο σχοινί. Στη συνέχεια σχολιάζονται σε ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:
Ανά δύο οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν «συνέντευξη» ο ένας από τον άλλο/η μία από την άλλη με θέμα «τι προσδοκάς από τον Θεό σου;».

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
- α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
<http://digitalschool.minedu.gov.gr> (βλ. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 26, Β΄ Γυμνασίου ΔΕ 16, 34, Α΄ Λυκείου ΔΕ 45, Β΄ Λυκείου, ΔΕ 5 και «θρησκευτάματα»).
- β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
<http://photodentro.edu.gr/lor> (βλ. Συλλογές εικόνων).
- γ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό): «Όψεις Θρησκείας» (βλ. Όψεις της θρησκείας).
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hprrt-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (π.χ., Από το πάθος του Σταυρού στην δόξα της Αναστάσεως).
- Εικόνες, φωτογραφίες, ηλεκτρονική παρουσίαση, με λατρευτικά ήθη και έθιμα, λαϊκή θρησκευτικότητα που φανερώνουν τις προσδοκίες των ανθρώπων για ανταμοιβή από το θείο.
- Καβάζη, Μ., *Από πού πάνε για τον Παράδεισο; 8 εκπρόσωποι θρησκευτικών δογμάτων απαντούν*, συνεντεύξεις στο Έψιλον της Ελευθεροτυπίας, 19/4/2009. Στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=36193>
- Βίντεο από θρησκευτικές τελετές και λατρείες που αναδεικνύουν τις προσδοκίες των πιστών από τη θρησκευτική τους πίστη.
- Κείμενα από τις παραδόσεις των θρησκειών για τις προσδοκίες που δημιουργούν και την ανταμοιβή των πιστών τους. Ενδεικτικά: Χριστιανισμός: Αγία Γραφή, π.χ. Ιώβ, Προφήτες, Ψαλμοί, Ματθ. 10, 32-33, 37-38, 18, 27-30, κεφ. 20.
- Ιστορίες από το Γεροντικό.
- Πατερικά κείμενα.
- Ισλάμ: Αποσπάσματα από το Κοράνιο, κείμενα από τον σουφισμό.
- Ινδουισμός: Βέδες, Ουπανισάντ, Μπαγκαβάτ Γκιτά, Γιόγκα.
- Κινεζική θρησκεία: Τάο Τε Κίνγκ, Ανάλεκτα του Κομφούκιου.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Mc Afee, Ward (1997). *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*. Μτφρ. Σ. Αγουρίδης. Αθήνα: Άρτος Ζωής. Γιανναράς, Χ. (2006). *Ενάντια στη θρησκεία*. Αθήνα: Ίκαρος.
2. Βλάχος, Ιερόθεος, Μητρ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου. *Το μυστήριο της παιδείας του Θεού*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας)
3. Γιαννουλάτος, Α. (2004). *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού. Συλλογή θρησκευολογικών μελετημάτων*. Αθήνα: Ακρίτας.
4. Ζιάκας, Γρ. *Το Ισλάμ ως θρησκεία*. [Στο http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/europe/ziakas_islam.html](http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/europe/ziakas_islam.html).
5. Ζιάκας, Γρ. (2008). *Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας: Ινδοϊσμός, Ταοϊσμός, Κομφουκισμός, Βουδισμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*. Θεσσαλονίκη: Κορν. Σφακιανάκη.
6. Καρδαμάκης, Πρωτ.Μ. (1993). *Ορθόδοξη πνευματικότητα*. Αθήνα: Ακρίτας.

2.3 ΠΑΡΑΔΟΣΗ (3^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζουν τη σημασία της παράδοσης στη ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας, - εκτιμούν τη σημασία που έχει για τον πιστό η θρησκευτική του παράδοση, - διαπιστώνουν τις δυνατότητες και τα όρια ανανέωσης της θρησκευτικής παράδοσης. 	<ul style="list-style-type: none"> - Αποτίμηση της σημασίας της παράδοσης στη ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας. - Προσδιορισμός της θρησκευτικής παράδοσης και της σημασίας της για τον πιστό. - Τεκμηρίωση της ανάγκης ανανέωσης των θρησκευτικών παραδόσεων, χωρίς να αλλοιώνεται το περιεχόμενο της πίστης.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Μορφές και τύποι παραδόσεων στην καθημερινή ζωή.

- «Ιδεοθύελλα» με τη λέξη παράδοση. Οι ιδέες των μαθητών/μαθητριών καταγράφονται στον πίνακα σε δύο στήλες: θρησκευτικές - λαϊκές παραδόσεις.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία – Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου (TWPS)»: «Έχουμε οικογενειακή παράδοση να...». Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σύντομο αφηγηματικό κείμενο. Κατόπιν το συζητούν με τον διπλανό/τη διπλανή τους, με την ομάδα τους, και αδρομερώς στην ολομέλεια.

Νοηματοδοτώντας:

Θρησκευτική παράδοση και ιστορία/πολιτισμός του ανθρώπου.

- «Ομαδοσυνεργασία – TPS»: Ζητείται από τους μαθητές να εντοπίσουν σε ποιες από τις παραδόσεις που καταγράφηκαν στον πίνακα περιλαμβάνονται θρησκευτικά χαρακτηριστικά και να γράψουν μια σκέψη με θέμα: Τι μπορεί να σημαίνουν για έναν πιστό οι θρησκευτικές του παραδόσεις; Θα μπορούσε να ασκεί την πίστη του και χωρίς αυτές; Ακολουθεί παρουσίαση στην ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία»: Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με τις λέξεις θρησκευτική παράδοση, ιστορία, πολιτισμός και συγκεκριμένα (ενδεικτικά) παραδείγματα και σύντομη νοηματοδότησή τους.

Αναλύοντας:

Η θέση της παράδοσης στη θρησκεία και η στάση του πιστού απέναντι σε αυτή.

- «Ομαδοσυνεργασία»: Οι μαθητές εξετάζουν την επιρροή αρχαϊκών στοιχείων και από άλλους πολιτισμούς στη σύγχρονη ζωή των πιστών. Για παράδειγμα, αναζητούν αν φανερώνονται οι αρχαιοελληνικές πηγές, τα ρωμαϊκά έθιμα και πολιτισμός, ή η βυζαντινή πολιτιστική παράδοση στη χριστιανική λατρεία. Επεξεργάζονται κείμενα (Δρίτσας-Μόσχος-Παπαλεξανδρόπουλος, Τζέρπος, Λουκάτος, Βαρβούνης), ανακαλύπτουν και συγκρίνουν τις δύο τάσεις, και επιχειρηματολογούν υπέρ της μίας ή της άλλης άποψης.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία - TPS»: Δίνεται στις ομάδες κείμενο (Δρίτσας-Μόσχος-Παπαλεξανδρόπουλος) που αφορά στην έννοια και τη σημασία της χριστιανικής παράδοσης. Οι μαθητές υπογραμμίζουν δύο βασικά στοιχεία και παρουσιάζουν στην ολομέλεια.

Εφαρμόζοντας:

Θρησκευτικές παραδόσεις και στάσεις ζωής στην προσωπική και κοινωνική ζωή των νέων ανθρώπων.

- «Ομαδοσυνεργασία»: Δίνεται σε κάθε ομάδα μαθητών ένα κείμενο με θέμα την ανανέωση της χριστιανικής παράδοσης (Δρίτσας-Μόσχος-Παπαλεξανδρόπουλος, Παπαθανασίου) και επιγραμματικά μερικές από τις πτυχές της εκκλησιαστικής ζωής (π.χ. γλώσσα της λατρείας, εκκλησιαστική μουσική, τεχνοτροπία της αγιογραφίας, εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, ενδυμασία του κλήρου, τέλεση μυστηρίων, χριστιανικές γιορτές, κατηχητικός λόγος της Εκκλησίας κ.α.). Οι μαθητές διαβάζουν το κείμενο, επιλέγουν ένα από τα παραπάνω ζητήματα και συντάσσουν σειρά θέσεων με επιχειρήματα, με θέμα: «Παράδοση: συντήρηση, ανανέωση ή σύνθεση;».
- Εναλλακτικά:

«Αντιλογία»: Η γλώσσα της λατρείας (ή κάποιο άλλο ζήτημα). Νεκρό γράμμα ή ζωντανή παράδοση; Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες και επιχειρηματολογούν υπέρ της μίας ή της άλλης άποψης.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
- α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
<http://digitalschool.minedu.gov.gr> (βλ. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 13 και «Θρησκευόμενα»).
- β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
<http://photodentro.edu.gr/lor> (βλ. Συλλογές εικόνων / Θρησκευτικά).
- γ) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό υλικό πιλοτικών / Εικαστικό υλικό.
- δ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
 1. «Επιλεγμένα θέματα Θρησκευτικών Α΄ Ενιαίου Λυκείου» (Μυστήρια).
 2. «Επιλεγμένα θέματα Θρησκευτικών Β΄ Ενιαίου Λυκείου» (Ισλάμ).
 3. «Όψεις Θρησκείας» (βλ. Όψεις της θρησκείας, Σύγχρονα θέματα).
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hprt-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (βλ. αναζήτηση «παράδοση»).
- Εικόνες, φωτογραφίες, ηλεκτρονικές παρουσιάσεις, με λατρευτικά ήθη και έθιμα, λαϊκή θρησκευτικότητα π.χ. φυλαχτά, αντικείμενα που φανερώνουν τη θρησκευτικότητα και τη θρησκευτική παράδοση των ανθρώπων στον δημόσιο και ιδιωτικό βίο.
- Βίντεο από θρησκευτικές τελετές και λατρείες που αναδεικνύουν τη λαϊκή θρησκευτική παράδοση. Π.χ. Οι Εβραίοι στο τείχος των δακρύων, οι χριστιανοί ακολουθούν τον Επιτάφιο, καντηλάκι, νηστεία, ταφικά έθιμα, κρασί στη Θεία Ευχαριστία, οι ινδουιστές γεμίζουν με κεριά τον ποταμό Γάγγη κ.λπ.
- Κείμενα από τις θρησκείες για τη θρησκευτικότητα των πιστών τους, η οποία καθορίζει και την παράδοσή τους. Π.χ. εβραϊκές παραδόσεις, βίοι αγίων, από τη λογοτεχνία: Παπαδιαμάντης, σουφικά κείμενα κ.ά.
- Έρευνα στο διαδίκτυο για πηγές λαϊκής θρησκευτικής παράδοσης σε όλο τον κόσμο, π.χ. τελετουργικοί χοροί στην Αφρική, τελετές στην καθημερινή ζωή στην Ιαπωνία κ.λπ.
- Αναφορά σε ανανεωτικά ρεύματα στον Χριστιανισμό. Π.χ. Χ. Γιανναράς, Κ. Μοσκόφ (σύνδεση της Ορθοδοξίας με τα σύγχρονα ρεύματα στην πολιτική και στην ύπαρξη του ανθρώπου ως ατόμου), Σ. Ράμφος, Ζ. Λορεντζάτος κ.ά.
- Έρευνα στο διαδίκτυο για θρησκευτικές παραδόσεις σε ολόκληρο τον κόσμο με ενδεικτικά παραδείγματα για εργασίες, π.χ. αφρικανικές παραδόσεις, παγανιστικές παραδόσεις στους ιθαγενείς της Αμερικής πριν από τον Κολόμβο.

- Εικόνες, φωτογραφίες, ψηφιακές παρουσιάσεις, βίντεο με κέντρο τις θρησκευτικές παραδόσεις λαών και ανθρώπων.
- Πίνακες Ελλήνων ζωγράφων.
- Κείμενα που μεταφέρουν παραδόσεις θρησκείων, π.χ. από τους Πατέρες της Εκκλησίας σχετικά με το φυσικό περιβάλλον, τις ανθρώπινες σχέσεις, τον σεβασμό του ανθρώπου, την ενότητα στην Εκκλησία, από το Ισλάμ αναφορές στους σούφι, τους δερβίσηδες, τους σύλους του Ισλάμ, από τον Βουδισμό η ευγενική οκταπλή οδός με τις απαιτήσεις της, το πρότυπο του βουδιστή ο μοναχικός βίος, ο Γκάντι στην Ινδία με το ειρηνιστικό του κίνημα για απελευθέρωση της πατρίδας του και τη «μη βία» κ.λπ.
- Αναφορά σε σύγχρονα θεολογικά ρεύματα ανανέωσης της παράδοσης στην Δυτική και προτεσταντική θεολογία, π.χ. θεολογία της απελευθέρωσης, πολιτική θεολογία, μαύρη θεολογία.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Mc Afee, Ward (1997). *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*. Μτφρ. Σ. Αγουρίδης. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
2. Pearl, Rev. Dr. Chaim & Brookes, Rev. Reuben S. (1997). *Βασικές Αρχές του Ιουδαϊσμού*. Αθήνα: Έκδ. Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος.
3. Γιανναράς, Χ. (2006). *Ενάντια στη θρησκεία*. Αθήνα: Ίκαρος.
4. Ζιάκας, Γρ. *Το Ισλάμ ως θρησκεία*. [Στο http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/europe/ziakas_islam.html](http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/europe/ziakas_islam.html).
5. Ζιάκας, Γρ. (2008). *Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας: Ινδοϊσμός, Ταοϊσμός, Κομφουκισμός, Βουδισμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*. Θεσσαλονίκη: Κορν. Σφακιανάκη.
6. Ισραέλ, Ραβίνος Ααρών (2014). *Νισμά Παρασόντ και εβραϊκές ιστορίες*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Ιδρύματος Εστ Αχαΐμ.
7. *Σύναξη*, τχ. 1 (Ιανουάριος 1982). Αφιερωμένο στο θέμα: «Η Ορθόδοξη Παράδοση: Μένουσα έν έαυτῇ τὰ πάντα καινίζει».
8. «*Ζητήματα ανανέωσης-μεταρρύθμισης στην Ορθοδοξία*», Ανοιχτή Συζήτηση - Ημερίδα που διοργάνωσε η Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου και οι Εκδόσεις Αρμός στις 24 Απριλίου 2010, βίντεο διατίθενται στο <http://antifono.gr/>

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - συγκρίνουν τη μύηση σε θρησκευτική και μη θρησκευτική κοινότητα, - διατυπώνουν συλλογισμούς για τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες εισόδου – ένταξης στην Εκκλησία, - διακρίνουν εκφράσεις /εκδηλώσεις /τελετές μύησης στις θρησκείες. 	<ul style="list-style-type: none"> - Σύγκριση των κύριων χαρακτηριστικών της μύησης σε μια θρησκεία με έμφαση στην Ορθόδοξη Εκκλησία, και της μύησης σε μη θρησκευτική κοινότητα. - Διατύπωση συλλογισμών με θεολογικά κριτήρια για τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες εισόδου – ένταξης στην Εκκλησία. - Αναγνώριση τρόπων μύησης στις θρησκείες του κόσμου.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Η μύηση σε μία κοινότητα.

- «Ομαδοσυνεργασία – TPS». Οι μαθητές/μαθήτριες αναφέρουν τις διαδικασίες μύησης - ένταξης ενός νέου μέλους σε μια ομάδα.
- Εναλλακτικά:
«Συλλογικός ρόλος» σε ένα θεωρητικό σενάριο: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες κάρτες ρόλου, βάσει των οποίων χωρίζονται σε δύο ομάδες. Μέλη της μιας ομάδας επιθυμούν να ενταχθούν στην άλλη. Καθώς η ιστορία εξελίσσεται στο πλαίσιο αυτοσχεδιασμών, και οι δύο πλευρές προσπαθούν να αναγνωρίσουν προϋποθέσεις ένταξης, συναισθήματα και επιθυμίες.

Νοηματοδοτώντας:

Είσοδος και ένταξη στην Εκκλησία.

- Προβολή βίντεο ή εικόνων με θέμα τη μύηση στον Χριστιανισμό. Στη συνέχεια, οι μαθητές/μαθήτριες χωρισμένοι/ες σε ομάδες καταγράφουν σκέψεις και ερωτήματα γύρω από αυτά που παρατήρησαν. στο πλαίσιο ομαδοσυνεργασίας στα ενδεικτικά ερωτήματα: Τι παρατηρείτε; Σε ποιους/ποιες απευθύνεται η συγκεκριμένη τελετή; Πρέπει να υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις για την ένταξη στην Εκκλησία; Μπορεί να γίνει ένταξη χωρίς διδασκαλία/κατήχηση;
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία: Ανάγνωση κειμένων»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν και επεξεργάζονται κείμενο από την Ορθόδοξη ακολουθία του Βαπτίσματος, που μιλά για τις προϋποθέσεις την τελετή και το νόημα του βαπτίσματος.

Αναλύοντας:

Προϋποθέσεις και στοιχεία εισόδου – ένταξης στην Εκκλησία.

- «Ιδεοθύελλα»: Ζητείται από τους μαθητές/τις μαθήτριες να «ανακαλύψουν» και καταγράψουν ποια στοιχεία σηματοδοτούν την έναρξη της καινούργιας ζωής μέσα στη θρησκευτική κοινότητα (συμβολισμοί από την τελετή του χριστιανικού βαπτίσματος). Δίνεται σε ομάδες μαθητών/μαθητριών κείμενο με τη σημασία και τους συμβολισμούς του χριστιανικού βαπτίσματος, το οποίο παρουσιάζεται στην τάξη.
- Εναλλακτικά:
«Ρόλος στον τοίχο»: Φανταζόμαστε έναν σύγχρονο Αφρικανό νέο, που σκέφτεται να μνηθεί στη χριστιανική πίστη. Τι σκέφτεται, πώς αισθάνεται, τι χρειάζεται, τι φοβάται. Πώς είναι γι' αυτόν η κατήχηση και το Βάπτισμα.

Εφαρμόζοντας:

Νέοι και ένταξη σε θρησκευτικές κοινότητες.

- «Ομαδοσυνεργασία: Λεύκωμα με ευχές και αφιερώσεις»: Ένας συμμαθητής / μία συμμαθήτρια σε καλεί σε μία τελετή Βαπτίσματος. Οργανώνετε ένα λεύκωμα με αφιερώσεις και ευχές κατάλληλες για την περίπτωση.
- Εναλλακτικά:
«Κάρτα ρόλου και ανακριτική καρτέλα». Ένας πατέρας προβληματίζεται για το ενδεχόμενο θρησκευτικής ένταξης του παιδιού του.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Video με περιεχόμενο τη Βάπτισμα
<https://www.youtube.com/watch?v=6n4px0r4HB8>
- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:

α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3346/> (βλ. Α' Λυκείου ΔΕ 21).

β) Κουίζ : Συμβολισμοί του μυστηρίου της Βάπτισμας

<http://photodentro.edu.gr/lor/handle/8521/8635>

- Το κείμενο της ακολουθίας του Βαπτίσματος
<http://glt.xyz/texts/Euch/Baptism.htm>.
- Σκαλτσής Π. «Θεολογία και Σύμβολα του Βαπτίσματος». Διατίθεται :
http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/symvola_vaptismatos.pdf
- Μητρ. Αντινόης Παντελεήμων, «Το ιερό μυστήριο του Βαπτίσματος». Διατίθεται :
<http://www.orthodox-mitropolitan-of-antinoes-panteleimon.com/books/gr/mysteries/baptisma.pdf>
- Άρθρα του διακόνου Καισάριου Χρόνη στο περιοδικό Πεμπτουσία,
<https://www.pemptousia.gr/author/diakonos-kesarios-chronis/>

Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Mc Afee, Ward (1997). *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*. Μτφρ. Σ. Αγουρίδης. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
2. Schmemmann, A. (1984). *Εξ ύδατος και πνεύματος*. Αθήνα: Δόμος.
3. Βλάχος, μητρ. Ναυπάκτου, Ι. (1998). *Κατήχηση και Βάπτισμα των ενηλίκων*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.
4. Γιανναράς, Χ. (2006). *Ενάντια στη θρησκεία*. Αθήνα: Ίκαρος.
5. Γρηγόριος, ιερομ. (2007). *Το Άγιον Βάπτισμα*. Ιερόν Κουτλουμουσιανόν κελλίον Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, Άγιον Όρος.
6. Καλλίνικος, πρ. Κ. (1969). *Ο χριστιανικός ναός και τα τελούμενα εν αυτώ*. Αθήνα: Γρηγόρη.
7. Καρακόλης, Χ. (2002). *Αμαρτία, Βάπτισμα, Χάρις (Ρωμ. 6, 1-14)*. Θεσσαλονίκη: Πουρναρά.
8. Μπέγζος, Μ. (1991). *Ελευθερία ή θρησκεία; Οι απαρχές της εκκοσμίκευσης στη φιλοσοφία της θρησκείας του δυτικού μεσαίωνα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
9. Συλλογικό έργο (2002). *Το άγιο Βάπτισμα. Η ένταξή μας στην Εκκλησία του Χριστού*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.
10. Συλλογικό έργο (2003). *Το άγιον Βάπτισμα. Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου*. Αθήνα: Κλάδος Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος.

2.5 ΙΕΡΟΣΥΝΗ / ΙΕΡΑΤΕΙΟ (5^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - εκτιμούν τη σημασία της ιεροσύνης (γενικής και ειδικής) στον Χριστιανισμό, - διερευνούν τη θέση και τη σχέση κλήρου και λαού στην Ορθόδοξη Εκκλησία, - διακρίνουν τη θέση και τον ρόλο του ιερατείου στις θρησκείες. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ανάλυση της χριστιανικής θεώρησης και της σημασίας της ιεροσύνης. - Αποτίμηση με θεολογικούς όρους της θέσης και της σχέσης κλήρου και λαού στην Ορθόδοξη Εκκλησία. - Διάκριση της θέσης του ιερατείου στις θρησκείες.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Ο ρόλος του ιερέα στην κοινότητα.

- «Ιδεοθύελλα και ομαδοσυνεργασία - TPS»: Οι μαθητές/μαθήτριες αναλογίζονται για την αναγκαιότητα ή όχι εκλογής εκπροσώπου της τάξης και καταγράφουν τα χαρακτηριστικά, από τα οποία κατά τη γνώμη τους θα πρέπει αυτός/αυτή να διακατέχεται. Επιλέγουν τρία από αυτά και τα παρουσιάζουν στην ολομέλεια. Ακολουθεί σύντομη συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να καταγράψουν τις σκέψεις τους με βάση ένα δίλημμα: «Πολλοί φίλοι/πολλές φίλες σου εκτός σχολείου, σου ζητούν να αναλάβεις υπεύθυνος/η για το συντονισμό και τη λειτουργία μιας καινούργιας ομάδας, και την οργάνωση των κοινών σας δράσεων. Η ενασχόληση αυτή δεν θα δίνει κάποια υλική απολαβή, απαιτεί χρόνο, έχει κούραση, δυσκολίες αλλά και πολλές χαρές. Θα δεχόσουν; Ναι ή όχι και γιατί». Στη συνέχεια γίνεται καταμέτρηση θετικών και αρνητικών δηλώσεων και παρουσιάζονται στην ολομέλεια οι απόψεις των μαθητών/μαθητριών.

Νοηματοδοτώντας:

Ιεροσύνη και σύγχρονος κόσμος

- «Ομαδοσυνεργασία»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν κείμενο (π.χ. Γκεωργκίου), στοχάζονται και εμβαθύνουν με φύλλο εργασίας γύρω από την έννοια της χριστιανικής ιεροσύνης, για την αυτοσυνειδησία του ιερέα όσο και για τον τρόπο που οι μαθητές/μαθήτριες θα ήθελαν να τον βλέπουν. Χρήση συμπληρωματικού κειμένου κατά περίπτωση (π.χ. Φάρος).
- Εναλλακτικά:
«Επ'αυτού θα είχα να πω»: Κείμενο (π.χ. Πλούταρχος). Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν το κείμενο και αναρωτιούνται αν υπάρχει φυλή δίχως σαμάνο και μάγο ή πώς είναι ένα χωριό δίχως παπά και δάσκαλο. Ακολουθεί σύντομη συζήτηση και έπειτα, με αφορμή το ερώτημα: «Ποιος λένε οι άνθρωποι ότι είμαι;», οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφουν την άποψη που έχουν για έναν σημερινό χριστιανό ιερέα. «Μελέτη περίπτωσης με ομαδοσυνεργασία - TPS»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν περιπτώσεις ιερέων που με τη ζωή και τη δράση τους αφήνουν ένα θετικό χνάρι στην κοινωνία γύρω τους (μπορεί να γίνει αναφορά σε κάποια δημοσιευμένη συνέντευξη ενός ιερέα ή να πραγματοποιηθεί μια συνέντευξη μέσω διαδικτυακής σύνδεσης με εφαρμογή τηλεπικοινωνίας).

Αναλύοντας:

Η Ιεροσύνη στον Χριστιανισμό και στις θρησκείες.

- «Διοργάνωση μίνι συνεδρίου»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες. Με TPS η κάθε ομάδα μελετά διαφορετικές πηγές με θέματα όπως: Σύσταση, αποστολική διαδοχή, βαθμοί της ιεροσύνης (Γκότσης-Μεταλληνός-Φίλιας), / η ιεροσύνη στις άλλες θρησκείες (Ζιάκας), Ιεροσύνη και διακονία (π.χ. Λεβ Ζιλλέ), ιεροσύνη των γυναικών (Ματσούκας), ρόλος λαϊκών (Γκότσης-Μεταλληνός-Φίλιας).
- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία - TPS»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν κείμενα (π.χ. Νέλλας, Schmemmann, Γκότσης-Μεταλληνός-Φίλιας) με θέμα τη γενική και ειδική ιεροσύνη και τον ρόλο των λαϊκών στην Εκκλησία. Υπογραμμίζουν βασικά σημεία, δίνουν ένα δικό τους τίτλο και παρουσιάζουν με σύντομο τρόπο στην ολομέλεια. Ακολουθεί συζήτηση.

Εφαρμόζοντας:

Προσωπικές κρίσεις ως προς τις θρησκευτικές ιεραρχικές δομές.

- «Παίρνοντας απόσταση»: Διαβάζεται σε ολομέλεια ένα σύντομο κείμενο με θέμα το ρόλο του ιερέα (Λεβ Ζιλλέ) ή τη διοίκηση της Εκκλησίας σήμερα (Κοφινάς). Ακολουθεί συζήτηση και καταγράφονται τα πορίσματα σε λίστα.
- Εναλλακτικά:
«Γράφουν επιστολές»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν επιστολή προς τον τοπικό επίσκοπο με θέμα την ανάγκη της μεγαλύτερης συμμετοχής των λαϊκών στις αποφάσεις της Εκκλησίας ή άλλα θέματα που τους απασχολούν. [Προαιρετικά ορίζουν συνάντηση μαζί του, προκειμένου να του την επιδώσουν και να συζητήσουν].

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
<http://digitalschool.minedu.gov.gr/> (βλ. Α΄ Λυκείου, ΔΕ 20, 26
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/896,3324/> και Β΄ Λυκείου «Θρησκευόμενα» <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3241,13164/>).
- β) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr/> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
1. «Επιλεγμένα θέματα Θρησκευτικών Α΄ Ενιαίου Λυκείου» (Μυστήρια).
2. «Επιλεγμένα θέματα Θρησκευτικών Β΄ Ενιαίου Λυκείου» (Ισλάμ).
3. «Όψεις Θρησκείας» (βλ. Όψεις της θρησκείας, Επίσκεψη, Σύγχρονα θέματα).
- Βιβλικά κείμενα: Εβρ. 5, 1-6. 8, 1 και 4, 14-16, Α΄ Τιμ. 4, 14, Β΄ Τιμ. 1, 6.
- Εικόνες και βίντεο με θέμα την ιεροσύνη στις θρησκείες.
- Υλικό από το διαδίκτυο σχετικό με τον ρόλο και τη δράση του ιερατείου στις μεγάλες θρησκείες.
- Πατέρες της Εκκλησίας, π.χ. Ι. Χρυσόστομος, *Περί Ιερωσύνης λόγοι*, Μ. Βασίλειος, *Όροι κατά πλάτος και κατ' έπιτομήν*.
- Το έργο του κλήρου στην ιστορία της Εκκλησίας, στην ιστορία της (σύγχρονης) Ελλάδας και η συνεισφορά του στον πολιτισμό όπου υπάρχουν Ορθόδοξες Εκκλησίες και κοινότητες.
- Συνεντεύξεις ιερέων:
- Ριζούλης, Δ., 18/2/2013, Ένας ιερέας με φόρμα και σφυρίχτρα, Κυριακάτικη δημοκρατία, στο <http://www.amen.gr/article/enas-iereas-me-forma-kai-sfurixtra>
- Πανατζόπουλος, Γ., 4/12/2015, Συζητώντας με έναν εναλλακτικό ιερέα της νότιας Κρήτης, LiFO, στο http://www.lifo.gr/articles/book_articles/82818
- Αλεβιζοπούλου, Μ., 3/4/2010, Αντώνιος Παπανικολάου. «Από ένα περιοδικό έγινα ιερέας». Η ζωή ενός ιερέα που καταφέρνει να βοηθάει αθόρυβα και

αποτελεσματικά την κοινωνία, Το Βήμα, στο
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=323873>)

- Αρχιμ. Αθηναγόρας Φασιόλος-π.Αρς. Τζαμουζάκης, π.Μιχ. Μπάκερ, (2016). Ιερείς σε κοσμικά επαγγέλματα. Σύναξη. τ.138, σσς. 69-75.
- Βολάκης, Π., Ο Άγιος Νικόλαος ο Απλός (Πλανάς). *Βημόθυρο*, τχ. 1 (Χειμώνας 2009-10), σσ. 142-147.
- Η ιερωσύνη σε έργα ζωγραφικής, λογοτεχνίας, θεατρικά έργα, π.χ. Δον Καμίλο, π.χ. Λύτρας, Παπαδιαμάντης κ.λπ.
- Κινηματογράφος: Ο Ιερέας (ρωσική ταινία ΠΟΠ – 2008, δημοσιευμένη στο διαδίκτυο).https://www.youtube.com/watch?v=DPilpflt_nQ και *Of Gods and Men* (*Ενώπιον Θεών και ανθρώπων*), του [Xavier Beauvois](#).
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Ware, Κάλλ. (2007). *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*. Νέα Σμύρνη: Ακρίτας.
2. Γκεωργίου Κ.,Β. (1967). *Από την 25^η ώρα στην αιώνια ώρα*. Μτφρ. Ε. Κ. Στύλιος αρχιμ. Αθήναι: Έλαφος.
3. Γρηγόριος, ιερομ. (2013). *Η Ιερωσύνη*. Ιερών Κουτλουμουσιανόν κελλίων Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος. Άγιον Όρος.
4. Γιανναράς, Χ. (1998). *Η κρίση της προφητείας*. Αθήνα: Δόμος.
5. Γιανναράς, Χ. (2006). *Ενάντια στη θρησκεία*. Αθήνα: Ίκαρος.
6. Ζιάκας,Γρ., *Ιερωσύνη και λατρεία στο Ισλάμ και τις Ανατολικές θρησκείες*.
http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/z_symposio_1.html Στο
http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/z_symposio_1.html.
7. Ζιλλέ Λεβ (1992). *Γίνε ιερέυς μου*. Μτφρ. Μητρ. Αττικής Νικοδήμου. Αθήνα: Σπορά, σειρά «Νέο Στούντιο».
8. Θερμός, π. Β. (2009). *Οδύνη σώματος Χριστού. Κεφάλαια εκκλησιαστικής αυτογνωσίας*. Αθήνα: Ακρίτας.
9. Θερμός, π. Β. (2005). *Η ιερατική κλίση ως ψυχολογικό γεγονός*. Αθήνα: Γρηγόρης.
10. Ι. Σ. της Εκκλησίας της Ελλάδος (2010). *Η αποστολή του ιερέως στον σύγχρονο κόσμο*. Πρακτικά Ημερίδος (11-6-2009). Σειρά: *Ποιμαντική Βιβλιοθήκη*, Αθήνα: Επικοινωνιακή και Μορφωτική Υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος.
11. Ματσούκας, Ν. (2005). *Η ιερωσύνη των γυναικών ως θεολογικό και οικουμενικό πρόβλημα*. Στο *Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία, σσ. 122-127. Στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?contents=ecclesia_kosmos/contents_texts.asp&main=EK_texts&file=4.htm
12. Ματσούκας, Ν. (2007). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία, τ. Β΄*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
13. Νέλλας, Π. (2002). *Βασιλείον ιεράτευμα, μελέτη επί του προβλήματος του λαϊκού στοιχείου*, περ. *Σύναξη*, τχ. 83, σσ. 48-60, και στο: http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?contents=selides_katixisis/contents.asp&main=katixisi&file=Dialogoi/page13.htm<http://www.apostoliki->

diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?contents=selides_katixisi/content.asp&main=katixisi&file=Dialogoi/page13.htm.

14. Οικουμενικόν Πατριαρχείον (1994). *Η θέσις της γυναικός εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία και τα περί χειροτονίας των γυναικών. Διορθόδοξον Θεολογικόν Συνέδριον, Ρόδος 1988*. Κατερίνη: Τέρτιος.
15. Τρεμπέλας, Π. (1976). *Οι λαϊκοί εν τη Εκκλησία «Το Βασίλειον Ιεράτευμα»*. Αθήνα: Σωτήρ.
16. Φάρος, π. Φ. (1992). *Κλήρος. Η ανεκπλήρωτη υπόσχεση πατρότητος*. Αθήνα: Ακρίτας (όπου υπάρχουν πολλά κείμενα του Αγ. Ιωάννη του Χρυσοστόμου σε μετάφραση).

Θ.Ε. 3 ΚΟΙΝΩΝΙΑ

(πολίτης, στερεότυπα, πολυπολιτισμικότητα, διάλογος, εκκοσμίκευση)

3.1 ΠΟΛΙΤΗΣ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - εξετάζουν την επίδραση των θρησκευτικών πεποιθήσεων στην ιδιότητα του πολίτη, - αξιολογούν τις θέσεις του Χριστιανισμού για την πολιτική, την εξουσία, και τον ρόλο του χριστιανού στον δημόσιο χώρο, - αναγνωρίζουν τις θέσεις των θρησκειών για την πολιτική και την εξουσία. 	<ul style="list-style-type: none"> - Εξέταση των επιδράσεων των θρησκευτικών πεποιθήσεων στην ιδιότητα του πολίτη στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και στον κόσμο. - Αξιολόγηση των χριστιανικών θέσεων για την πολιτική και τον ρόλο του χριστιανού στον δημόσιο χώρο. - Αναγνώριση των διαφόρων θέσεων των θρησκειών για την πολιτική και την εξουσία.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική μέθοδος**, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του πολίτη.

- «Σκέψου, Συζήτησε ανά 2 και ανά 4, Μοιράσου. - Think, Pair, Square, Share.(TPSS)»: Δίνονται σύντομοι χρόνοι σε κάθε στάδιο και στο τέλος καταγράφονται στον πίνακα οι απαντήσεις των τετράδων που συμπληρώνουν τη φράση: «Εάν αποφασιστεί να ψηφίζουμε από τα 17, θα πρέπει ως πολίτης να είμαι...»
- Εναλλακτικά:

«Χιονοστιβάδα»: Οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφουν έναν «πεντάλογο» για κάθε θέμα: Οι υποχρεώσεις μου απέναντι στην οικογένεια. Οι υποχρεώσεις μου απέναντι στη σχολική κοινότητα. Οι υποχρεώσεις μου απέναντι στην πατρίδα.

Εφαρμόζοντας:

Ο ρόλος του πιστού ως πολίτη και της θρησκείας στον δημόσιο χώρο.

- «Σύγκριση κειμένων»: Οι μαθητές/μαθήτριες εργάζονται σε ομάδες. Μελετούν θεολογικά κείμενα που αφορούν τη θέση του πιστού και της θρησκείας στο δημόσιο χώρο (π.χ. Μητρ. Δημητριάδος, Κονιδάρης, Μακρής κ.λπ.). Ακολουθεί σχολιασμός και σύντομη συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
«Μελέτη περίπτωσης»: Άγιος Αλέξανδρος Σμορέλ (κίνημα του Λευκού Ρόδου). Εναλλακτικές προτάσεις: Dietrich Bonhoeffer, Paul Tillich, Νίκος Ψαρουδάκης, π. Γεώργιος Πυρουνάκης, Αγία Μαρία Σκόμπτσοβα.

Διερευνώντας:

Χριστιανικές αρχές και αξίες σχετικά με την εξουσία.

- «Παραγωγή κάρτας γνώσεων»: Με κεντρική έννοια την λέξη 'εξουσία' δίδονται χωρία της Αγίας Γραφής, τα οποία οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία ομαδοποιούν και κατασκευάζουν εννοιολογικό χάρτη. Ακολουθεί σχολιασμός και συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος Συλλογισμός (Artful Thinking) Δημιουργικές Ερωτήσεις»: Βυζαντινή εικόνα ή/και πίνακας του Νιπτήρα: Ο /Η εκπαιδευτικός θέτει ερωτήματα σχετικά με το έργο τέχνης. Αφού καταγράψει κάθε μαθητής/μαθήτρια τις απαντήσεις του/της, γίνεται φωναχτή ανάγνωση του αντίστοιχου καινοδιαθηκικού κείμενου (Ιω. 13, 4-9 κ 12-17). Ακολουθεί σύντομος σχολιασμός στο θέμα «η εξουσία ως διακονία».

Αναπλαισιώνοντας:

Η ευθύνη και ο αγώνας του χριστιανού ως πολίτη για τη μεταμόρφωση του κόσμου.

- «Ειδικοί ανάμεσά μας»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες, έχοντας συνεργαστεί και προετοιμαστεί έγκαιρα (με καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού), παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης θέσεις, προτάσεις και πρόσωπα από ανανεωτικά ρεύματα και κινήματα στον χώρο της θεολογίας (πολιτική θεολογία, θεολογία της απελευθέρωσης, θεολογία στην Ελλάδα από το '60 και μετά κ.λπ.) και άλλες επωφελείς για το κοινωνικό σύνολο δραστηριότητες (εθνικοί ευεργέτες, Έλληνες της διασποράς κ.λπ.)
- Εναλλακτικά:
«Μαρκάρισμα και υπογράμμιση κειμένου»: Δίνεται κείμενο σύγχρονου θεολόγου σχετικά με την ευθύνη του χριστιανού πολίτη για τη μεταμόρφωση του κόσμου (πχ. Κλεμάν , ή Αργυρόπουλος).

Αξιολογώντας:

Αξιολογικές κρίσεις για την ευθύνη του πιστού ως πολίτη του κόσμου.

- «Σιωπηρό ερέθισμα με κείμενο»: Ο/Η εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα ρητό: 'Δεν είμαι Αθηναίος, ούτε Έλληνας πολίτης, αλλά πολίτης του κόσμου'

(Σωκράτης) ή 'Το σπίτι αν δεις του γείτονα να καίγεται, η φωτιά και στο δικό σου θα' ρθει' (Οράτιος). Σχολιασμός με «Σκέψου, Συζήτησε ισότιμα, Μοιράσου (TTPS)».

- Εναλλακτικά:
 - «Θετικό- Αρνητικό»: Διαβάζονται από τον/την εκπαιδευτικό θέσεις ή ερωτήσεις σχετικά με την ευθύνη του χριστιανού ως πολίτη του κόσμου. Οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση και επιχειρηματολογούν (π.χ. : –
 - Είσαι στην υπηρεσία του Χίτλερ. Μαθαίνεις για ένα σχέδιο δολοφονίας του. Ενθαρρύνεις την πρωτοβουλία και παίρνεις ενεργό ρόλο.
 - Η πατρίδα είναι σε δεινή οικονομική κατάσταση. Η φορολογία είναι αυξημένη για όλους. Εσύ βρίσκεις τρόπο να πληρώσεις πολύ λιγότερα από αυτά που σου αντιστοιχούν.
 - Το να τηρείς και να συμμορφώνεσαι με τους νόμους σημαίνει φιλοπατρία.
 - Ξέρω πως υπάρχουν φτωχές χώρες, αλλά δεν πρόκειται να σώσω εγώ τον κόσμο.
 - Αγοράζω συγκεκριμένα ρούχα και προϊόντα, παρόλο που γνωρίζω ότι έχουν παραχθεί σε εργοστάσια όπου οι συνθήκες εργασίας είναι απάνθρωπες και η αμοιβή είναι εξευτελιστικά χαμηλή.
 - "Δεν υπάρχει κοινωνία, αλλά μόνο άτομα" (Μ. Θάτσερ) κ.ά.).

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας,
<http://digitalschool.minedu.gov.gr>:
 - 1. Β' Λυκείου, ΔΕ 5: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13170>.
 - 2. Β' Λυκείου, ΔΕ 20: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13184>.
 - β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 - 1. Σταυρόλεξο: Η χριστιανική θεώρηση του κράτους και της πολιτικής,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3806>.
 - 2. Κουίζ: Η Χριστιανική κοινότητα μέσα σ' έναν πλουραλιστικό κόσμο,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4529>.
- Βιβλικά αποσπάσματα:
 - 1. Μτ 22, 21, (Μκ 10, 42,
 - 2. Ιω 18, 36, (Εβρ 13, 14, Ρωμ 13, 1-2,
 - 3. Α Πε 2,13.
- Πατερικά κείμενα:
 - 1. *Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή*, V. 5 10 17 ΒΕΠΕΣ 2, 253.
 - 2. Ιω. Χρυσόστομος: PG 54, 596. PG 55, 491. PG 60, 366. PG 63, 231.
 - 3. Μέγας Βασίλειος: PG 32, 497.
- Δοκίμια και κείμενα φιλοσοφικά / θεολογικά σχετικά με τη θεολογία από το '60 και μετά στην Ελλάδα (Χ. Γιανναράς, Κ. Μοσκόφ, Σ. Ράμφος, Ν. Νησιώτης κ.ά.).
- Διαδίκτυο: Άρθρα, κείμενα, εικόνες (βυζαντινή εικόνα του Νηπτήρα).
- Για την Αγία Μαρία Σκομπτσόβα
<https://religionandrevolution.wordpress.com/?s=%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AF>

[%CE%B1+%CE%A3%CE%BA%CF%8C%CE%BC%CF%80%CF%84%CF%83%CE%BF%CE%B2%CE%B1](#)

- Hackel, S. (1998). *Μαρία Σκόμπτσοβα Μία "δια Χριστόν σαλή" στους μοντέρνους καιρούς 1891-1945*, Αθήνα: Ακρίτας.
- *Εκκλησία και Αριστερά*, Συνέδριο υπό την αιγίδα της Πρυτανείας του ΑΠΘ σε συνεργασία με την Ι. Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, 22 - 23 Ιανουαρίου 2013, Αίθουσα Τελετών Παλαιάς Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ. Εισηγήσεις διατίθενται στο <http://www.amen.gr/article/thriskeutikotita-kai-thriskeutika-sumbola-ston-dimosio-xwro>
- Κεφαλόπουλος, π. Κύριλλος (2014). *Άγιος Αλέξανδρος Σμορέλλ: Ένας μάρτυς της Ορθοδοξίας στα χρόνια του Ναζισμού και της βαρβαρότητας*, Αθήνα: Χριστιανική.
- Ιωάννης Κονιδάρης, *Θρησκεία και πολιτική*, διατίθεται στο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=95601>
- Κλεμάν, Ολ. (1985). *Ορθοδοξία και Πολιτική*, Αθήνα: Μήνυμα.
- Αργυρόπουλος, Α. κ.α. (2011). *Χριστιανοί και πολιτική*, Αθήνα: manifesto
- Μακρής, Σ. (2015). *Θρησκεία και Διεθνής Πολιτική*. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Βασιλειάδης, Ν., Μπουτσιούκη, Σ. 2015. Πολιτιστική διπλωματία. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 8. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/4421>
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Hauerwas, S. (2007). *Χριστιανισμός και αμερικανική πολιτική: Μια κριτική της χριστιανικής Αμερικής*, Αθήνα: Εν πλω.
2. Αργυρόπουλος, Α. (2004). *Χριστιανοί και πολιτική δράση κατά την περίοδο της δικτατορίας 1967-1974*, Αθήνα: Ψηφίδα.
3. Γκουτιέρες, Γκ. (2012). *Θεολογία της Απελευθέρωσης*. Μτφρ. Κ. Παλαιολόγος. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
4. Ελλύλ, Ζ. (2009). *Αναρχία και χριστιανισμός*, Αθήνα: Νησίδες.
5. Ζουμπουλάκης, Στ. (2002). *Ο Θεός στην πόλη. Δοκίμια για τη θρησκεία και την πολιτική*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.
6. Θεοδώρου, Ευ.(1984). *Χριστιανισμός και πολιτική*. Αθήνα.
7. Κεφαλόπουλος, αρχιμανδρ. π. Κύριλλος (2014). *Ο άγιος Αλέξανδρος Σμορέλλ*, Αθήνα: Χριστιανική.
8. Μαντζαρίδης, Γ. (1989). *Ορθόδοξη θεολογία και κοινωνική ζωή*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
9. Μπέγζος, Μ. (1992). *Θεολογία και ιδεολογία, Η κριτική παρέμβαση της Θεολογίας στην ιδεολογική κρίση της πολιτικής, στον τόμο, Μνήμη Ιωάννη Αναστασίου*, Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, σσ. 451-476.
10. Μπερδιάγιεφ, Ν. (1971). *Βασίλειο του Πνεύματος και Βασίλειο του Καίσαρος*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς (οι σσ. 75-91 στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της Αποστολικής Διακονίας <http://www.apostoliki-diakonia.gr>).

11. Μπερδιάγιεφ, Ν. (1986). *Χριστιανισμός και κοινωνική πραγματικότητα*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
 12. Μπουγάτσος, Ν. (2002). *Ο ορθόδοξος δρόμος για την πολιτική εξουσία: Από την ματαιοδοξία στην κένωση*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
 13. Οικονόμου, Χ. (2011). Jürgen Moltmann, Ο εισηγητής της «Θεολογίας της Ελπίδας» και ο θεολόγος της «Πολιτικής Θεολογίας», *Θεολογία* τχ. 1, σσ. 301-312.
 14. Παπαθανασίου, Θ. (1998). *Ανεσιτότητα και παραπεμπτικότητα: Κριτικές προσεγγίσεις στα θεολογικά δρώμενα*, Αθήνα: Αρμός.
 15. Παπαθεμελής, Στ. (1986). *Ορθοδοξία και πολιτική*. Θεσσαλονίκη: Ρέκος.
 16. Πέτρου, Ι. (1992). *Εκκλησία και πολιτική. Εκκλησία και πολιτική στην Ελλάδα (1750-1909)*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
 17. Ρομέρο, Ό. *Ο ποιμένας μπροστά στα γεγονότα*, Μήνυμα, 1985.
 18. Σμέμαν, Α. (2010). *Για να ζήσει ο κόσμος*, μτφ. Ζ. Λορεντζάτος. Αθήνα: Δόμος.
 19. Σταμούλης, Χρ., «Εν ταις αγοραίς και εν ταις πλατείαις», *Θρησκεία και πολιτική στις αρχές του 21ου αιώνα*. στο <https://antidosis.wordpress.com/2014/12/23/%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BD-%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81>.
 20. Στογιάννου, Β. (1985). *Αποκάλυψη και Πολιτική*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 21. *Σύναξη*, τχ. 47 (1993). Εξουσία ή Διακονία.
 22. *Σύναξη*, τχ. 55 (1995). Αφιέρωμα στην πολιτική.
 23. Υφαντής, Π. (Επιμ.), (2015), *Χριστιανικός βίος και πολιτική εξουσία: Ιστορικά ζητήματα και σύγχρονες προοπτικές στην ανατολή και στη δύση*, Αθήνα: Αρμός.
- Κινηματογράφος:
- ο «Μπονχέφερ» (Eric Till).
 - ο «Αμήν» (Κ. Γαβρά).
 - ο «The Mission» (R. Joffe).
 - ο «Γκάντι» (R. Attenborough).
 - ο «Timbuktu» (Α. Σισάκο).

3.2 ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - διερευνούν αίτια και συνέπειες των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων στον χώρο της θρησκείας, - διακρίνουν προτάσεις της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης για την υπέρβαση των στερεοτύπων, 	<ul style="list-style-type: none"> - Ανάλυση στερεοτύπων του θρησκευτικού χώρου και των αιτίων που τα προκαλούν. - Αναγνώριση τρόπων υπέρβασης των στερεοτύπων από την Ορθόδοξη Εκκλησία.

<p>- ασκούν κριτική σε απόψεις και στάσεις που στηρίζονται σε θρησκευτικά στερεότυπα.</p>	<p>- Κριτική ανάλυση των στερεοτυπικών αντιλήψεων και στάσεων που στηρίζονται στη θρησκευτική ταυτότητα.</p>
---	--

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Σtereότυπα και προκαταλήψεις στην καθημερινότητα των μαθητών/μαθητριών.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking): Δημιουργικές ερωτήσεις»: Δίνονται φωτογραφίες: παιχνιδιών που απευθύνονται σε μικρές σχολικές ηλικίες (π.χ. κούκλα Bratz, φιγούρα Hulk), σημαιοφόρου διαφορετικής εθνικής καταγωγής σε σχολική παρέλαση, εργαζόμενου ατόμου με ειδικές ανάγκες κ.λπ. Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία καταγράφουν 2 ερωτήματα για κάθε φωτογραφία. Καταγράφονται στον πίνακα και επιλέγονται τα 3 πιο ενδιαφέροντα πάνω στα οποία γίνεται σύντομη συζήτηση στην τάξη, προσπαθώντας να διερευνηθούν τα στερεότυπα, τα αίτια δημιουργίας τους, και οι συνέπειές τους στο άτομο και στην κοινωνία.
- Εναλλακτικά:
«Χάρτης εννοιών»: Οι μαθητές/ μαθήτριες δημιουργούν εννοιολογικό χάρτη για τα στερεότυπα. Συζήτηση: Για ποιες ομάδες ανθρώπων υπάρχουν στερεότυπα και γιατί (έγχρωμοι, μετανάστες, γυναίκες, ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρίες σωματικές ή νοητικές, ή με ψυχικές ασθένειες, διαφορετικοί θρησκευτικά, διαφορετικοί εθνικά, σωματοτυπικά ή εμφανισιακά, με διαφορετική μαθησιακή επίδοση κ.λπ.). Κατάθεση προσωπικών εμπειριών.

Νοηματοδοτώντας:

Η ύπαρξη στερεοτύπων και προκαταλήψεων στον χώρο της θρησκείας, τα αίτια και οι συνέπειές τους.

- «Γράφουν υποχρεωτικά»: Δίνεται σύντομο κείμενο σχετικό με τα στερεότυπα στη θρησκεία (π.χ. Αγ. Γρηγόριος Θεολόγος ή Αρχιεπ. Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης). Οι μαθητές/μαθήτριες, αφού καταγράψουν 2 σκέψεις τους, συζητούν για την ύπαρξη, τα αίτια, και τις συνέπειες στερεοτύπων και προκαταλήψεων, τόσο στο οικείο θρησκευτικό περιβάλλον τους όσο και σε άλλες θρησκείες (π.χ. ανωτερότητα/κατώτεροτητα φύλων, φυλών, κοινωνικός διαχωρισμός, κάστες, πολιτιστική/εθνική προέλευση, γυναίκα στις θρησκείες, φονταμενταλιστικά στερεότυπα πιστού ή 'ευσεβή' κ.λπ.).
- Εναλλακτικά:
«Μετάδοση βίντεο και ρόλος στον τοίχο»: Προβολή ολιγόλεπτου βίντεο ή αποσπασμάτων κινηματογραφικής ταινίας (π.χ. «Τιμπουκτού», ή «Water»). Στη συνέχεια τοποθετούνται στον πίνακα περιγράμματα βασικών ρόλων της ταινίας, όπου οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σκέψεις και συναισθήματα των ρόλων. Ακολουθεί συζήτηση για τα στερεότυπα στον χώρο της θρησκείας.

Αναλύοντας:

Θεολογικά ρεύματα και θρησκευτικά πρόσωπα απέναντι στα στερεότυπα και στις προκαταλήψεις.

- «Εκπόνηση σχηματισμού κειμένου»: Δίνονται Καινοδιαθηκικά χωρία όπου ο Χριστός καταργεί τα στερεότυπα της εποχής. Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία γράφουν δίπλα σε κάθε χωρίο τίτλο και δρώντα πρόσωπα. Συζήτηση για τη στάση του Χριστού απέναντι στα στερεότυπα και κατά πόσο αυτή επηρεάζει τη σημερινή Εκκλησία.
- Εναλλακτικά:
«Μελέτη περίπτωσης»: Παρουσιάζονται στην τάξη διάφορα θεολογικά ρεύματα και πρόσωπα που αντιστάθηκαν στα στερεότυπα. Η επεξεργασία γίνεται σε ομαδοσυνεργασία και έχει προγραμματιστεί και προετοιμαστεί από πριν (Φεμινιστική θεολογία - Μαύρη Θεολογία: Θέσεις και εκπρόσωποι. Εναλλακτικές προτάσεις: Elisabeth Behr-Sigel Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, Μητέρα Τερέζα, π. Αθηναγόρας Λουκατάρης - Κέντρο Προστασίας Ανηλίκων Ρομ Ιεράς Μητροπόλεως Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως-, Κλήμης Πυρουνάκης - Δίκτυο Στήριξης Φυλακισμένων και Αποφυλακισμένων Γυναικών, και Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, π. Στρατής Δήμου – Αγκαλιά-, κ.α.).

Εφαρμόζοντας:

Κριτική στα στερεότυπα της θρησκευτικής ταυτότητας.

- «Εφημερίδα τοίχου»: Οι μαθητές/μαθήτριες αναρτούν τα προϊόντα από τις δραστηριότητές τους. Πλαισιώνουν με υπέρτιτλους, συνθήματα, φωτογραφίες, εικόνες, σχόλια, αγιογραφικά χωρία, σύντομα κείμενα με προσωπικές απόψεις τους κ.α.
- Εναλλακτικά:
«Στο σκοινί της μπουγάδας»: Δίνεται σε φωτοτυπία κείμενο για τα στερεότυπα στη θρησκεία (π.χ. Πάπας Φραγκίσκος). Καταγράφονται σύντομες σκέψεις σε χαρτιά που κρεμάνε σε σκοινί. Διαβάζονται και ακολουθεί συζήτηση.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας, <http://digitalschool.minedu.gov.gr>:
 1. Β' Λυκείου, ΔΕ 17: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13181>.
 2. Β' Λυκείου, ΔΕ 18: Βίντεο: Απόσπασμα από τον λόγο του Martin Luther King: «I have a dream», 1963
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13182>.
 - β) Ο.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»<http://photodentro.edu.gr/lor>:
 1. Κουίζ (αντιστοιχισή): Χριστιανική κοινωνικότητα και ανθρωπισμός, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4489>.

2. Κουίζ (συμπλήρωση κενών): Θεολογικά ρεύματα κατά των προκαταλήψεων, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4521>.
 3. Σταυρόλεξο: Το χριστιανικό ήθος ως υπέρβαση των προκαταλήψεων του κόσμου <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3811>.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ, <http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx>: «ROM» (ντοκιμαντέρ στο 30ό Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης (1989), «Μήπως είσαι ρατσιστής;» (επεισόδιο της εκπομπής ΙΧΝΗΛΑΤΕΣ).
- Think for yourself <https://www.youtube.com/watch?v=XPyPM25boh0#t=138>
«Η συνάντηση», σκην. Κ. Γκικαπέππα
<https://www.youtube.com/watch?v=ern00BMCu-U>
- Βιβλικά, πατερικά κείμενα:
1. «Οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ...» (Κολ 3,11).
 2. «Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσι ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς» (Ματθ.7,12).
 3. «Ἀδελφοὶ μὲν ἡμεῖς πάντες, ὡς ἐνὸς δεσπότητος καὶ ποιητοῦ...», Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 1, Ρ.Γ. 151, 9).
 4. «ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἢ νομοθεσία», Γρηγορίου Ναζιανζηνού, Λόγος ΑΖ', ΡΓ 36, 281- 308
 5. Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως 1872, καταδίκη του εθνοφυλετισμού.
- Κινηματογράφος:
1. «Τιμπουκτού» 2014 (Αμπντεραχμάν Σισακό)
 2. «Water» (D. Mehta).
 3. «Το απαγορευμένο ποδήλατο» (Χ. Αλ-Μανσούρ).
 4. «Osama,για μια θέση στον ήλιο» (S. Barmak).
 5. «Κάντο όπως ο Μπέκαμ» (G. Chadha).
 6. «Περσέπολη» (M. Satrapi - V. Paronnaud).
 7. «Billy Elliot, γεννημένος χορευτής» (Stephen Daldry).
 8. «Οι άθικτοι» 2011, (Έ. Τολεντανό, Ο. Νακάς)

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Behr-Sigel, Elisabeth (1987). *Le ministère de la femme dans l' Eglise*, Paris (Το λειτουργήμα της γυναίκας στην εκκλησία. Μτφρ. Καίτη Χιωτέλλη. Αθήνα: Καλού τύπου (χωρίς χρονολογία).
2. Elisabeth Behr-Sigel & Kallistos Ware (Bishop of Diokleia). (2000). *The Ordination of Women in the Orthodox Church*, Geneva: WCC Publications.
3. Αδαμτζιλογλου, Ευ. (1998). *‘ουκ ἐνι ἄρσεν καὶ θῆλυ’*: Τα βασιλικά χαρίσματα των δύο φύλων, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
4. Βουλγαράκη, Η. (2006). *Συ τι κρίνεις τον αδελφό σου;*, Αθήνα: Μαΐστρος.
5. *Διδάσκοντας τη δικαιοσύνη*, Living democracy, διαθέσιμο στο <http://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-6/chapter-4/exercise-5/>
6. Δραγώνα, Θ., *Στερεότυπα και προκαταλήψεις*, σειρά Κλειδιά και αντικλειδιά ΕΠΕΑΕΚ II, στο <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/933>.

7. Θεμελή, Ο. (2010). *Επιμόρφωση Εκπαιδευτών και Στελεχών για ευάλωτες κοινωνικά ομάδες: Εκπαιδευτικό υλικό*, Αθήνα, διατίθεται στο: <http://documents.tips/documents/-11-02-11.html>
8. Ιωαννίδου – Johnson, Α., (1998). *Προκατάληψη. Ποιος Εγώ;*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
9. Κακαβούλης, Α. (1995). *Σεξουαλική ανάπτυξη και αγωγή : Στερεότυπα και ρόλοι των φύλων: Γενετήσια ανάπτυξη: Σεξουαλική αγωγή στην Ελλάδα*, Αθήνα : Ιδιωτική Έκδοση.
10. Καλαϊτζίδης, Π. (Επιμ.) (2004). *Φύλο και Θρησκεία. Η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία*, Συλλογικός τόμος, Αθήνα: Ίνδικτος.
11. Κασσελούρη, Ε. *Ενδεικτική βιβλιογραφία για τη θέση της γυναίκας στην Εκκλησία και τις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις*, στο www.pi-schools.gr/lessons/religious/vivliostasio/vivl_gyn_ekkl.doc.
12. Ματσούκας, Ν. (2005). *Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία (ψηφιακή έκδοση των σσ. 122-127 στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?contents=ecclesia_kosmos/contents_texts.asp&main=EK_texts&file=4.htm).
13. Στράντζαλης, Π. (2014). *Αναπαραστάσεις και πολιτικοκοινωνικά στερεότυπα στην κινηματογραφική ταινία 'Φθινοπωρινές Πληγές'* διατίθεται στο <http://www.slideshare.net/PolybiosStrantzalis/ss-37270308>
14. Τριλίβα, Σ. Αναγνωστοπούλου, Τ. Μαρβάκης, Θ Παύλου, Μ. (2012). *Πρότυπος Συμβουλευτικός Οδηγός για τους Εκπαιδευτικούς*, Institute for Rights Equality & Diversity.
15. Τριλίβα, Σ. Αναγνωστοπούλου, Τ. Χατζηνικολάου, Σ. Δαρδανός, Γ. Δαρδανός, Κ. (2008). *Ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος... απλά διαφορετικός: Ασκήσεις ευαισθητοποίησης στη διαφορετικότητα για παιδιά δημοτικού και γυμνασίου*, Αθήνα: Gutenberg.
16. ΥΠ.Π.Ε.Θ., «Προκαταλήψεις και στερεότυπα. Δημιουργία και αντιμετώπιση» <http://www.gsae.edu.gr/el/meletes/814-prokatalipseis-kai-stereotypa>.
17. Φώτη, Π. (2016). *Ετερότητα, προκατάληψη και στερεότυπα στη σχολική τάξη: Μέθοδοι διαχείρισης από τον εκπαιδευτικό*, Αθήνα: Γρηγόρης.
18. Χιωτέλλη, Κ. (1990). *Η θέση της γυναίκας στην ορθόδοξη Εκκλησία, Σύναξη* τχ. 36, σσ. 33-45.

3.3 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ (3^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - προσδιορίζουν τη θρησκευτική διάσταση της πολυπολιτισμικότητας στη σύγχρονη εποχή, - εκτιμούν τη χριστιανική θέση για τον «θρησκευτικά έτερο» και τον «ξένο», - αναδεικνύουν τρόπους ειρηνικής 	<ul style="list-style-type: none"> - Θεώρηση της πολυπολιτισμικότητας με θρησκευτικά κριτήρια. - Εκτίμηση της χριστιανικής διδασκαλίας για τη θρησκευτική ετερότητα. - Ανάδειξη τρόπων ειρηνικής συνύπαρξης και αποδοχής της θρησκευτικής

συνύπαρξης των ανθρώπων σε πολυθρησκευτικά περιβάλλοντα.

διαφορετικότητας.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ:

Παρουσιάζοντας:

Η έννοια της πολυπολιτισμικότητας και οι θρησκευτικές διαστάσεις της.

- «Κοιτάζοντας 10 Χ 2»: Προβολή εικόνων που αποτυπώνουν μορφές πολυπολιτισμικότητας στην καθημερινότητα των μαθητών/μαθητριών (π.χ. τάξη ή αυλή διαπολιτισμικού σχολείου, γειτονιές με μικτό εθνικά, θρησκευτικά κ.ά. πληθυσμό, μετανάστες σε αγροτικές δουλειές, προσευχή μουσουλμάνων στην Αθήνα, κ.λπ.). Στη συνέχεια αξιοποιώντας μερικές από τις λέξεις που κατέγραψαν συντάσσουν ορισμό για την έννοια «πολυπολιτισμικότητα».
- Εναλλακτικά:
«Τι κοινό έχουμε»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σε ένα χαρτί δύο οικογενειακές συνήθειες ή έθιμα της ιδιαίτερης πατρίδας τους που τους αρέσουν πολύ και δύο που δεν τους αρέσουν καθόλου. Κατόπιν ψάχνουν στην τάξη να βρουν κάποιον/κάποια που να έχει τις ίδιες συνήθειες και γούστα σε μεγαλύτερο βαθμό. Ακολουθεί συζήτηση για το τι διαμορφώνει την προσωπικότητά τους, τις συμπάθειες και τις αντιπάθειές τους, την κουλτούρα τους, τη θρησκευτικότητά τους και αν αυτό αποτελεί γέφυρα ή εμπόδιο για την συνύπαρξη με τους άλλους.

Εφαρμόζοντας:

Προκλήσεις και δυσκολίες σε θέματα συμβίωσης και αποδοχής ανάμεσα σε ανθρώπους με διαφορετικές θρησκευτικές και αξιακές αναφορές.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking), Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι και Σκέψου, Συζήτησε ισότιμα, Μοιράσου»: Προβάλλεται φωτογραφία συνύπαρξης πολιτισμών (π.χ. Από Αιγύπτιας αθλήτριας μπιτς βόλεϊ στους Ολυμπιακούς αγώνες του Ρίο). Οι μαθητές/μαθήτριες αποσαφηνίζουν διαστάσεις και δυσκολίες της συνύπαρξης σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα ανθρώπων με διαφορετικές θρησκευτικές αξίες.
- Εναλλακτικά:
«Πακέτο εξερεύνησης»: Οι μαθητές/μαθήτριες δημιουργούν σε ομαδοσυνεργασία μια ιστορία με βάση κάποια αντικείμενα σε μια σχολική τσάντα που τους δίνει ο/η εκπαιδευτικός για να εξερευνήσουν και να εμπνευστούν. (π.χ.: Φανταστική ηρωίδα μπορεί να είναι μια δεκαεξάχρονη μαθήτρια μετανάστρια ή μαθήτρια που ανήκει σε άλλο θρήσκευμα και φοιτά σε ελληνικό σχολείο. Στην τσάντα της βρίσκεται ένα βιβλίο της Β' Λυκείου, στο εσώφυλλο του οποίου έχει γράψει καλλιγραφικά ένα απόσπασμα από το Κοράνιο, μια μαντήλα και μια ανακοίνωση του σχολείου για τριήμερη εκδρομή στα Μετέωρα και πάρτι αποφοίτησης σε ένα γνωστό μπαρ της περιοχής). Στην ιστορία που θα συνθέσουν οι ομάδες, με βάση τις γενικότερες γνώσεις τους και νέες που παρέχει ο/η εκπαιδευτικός, θα πρέπει να θίξουν διλλήματα, φόβους και αγωνίες που προέρχονται είτε από το σχολικό, είτε από το οικογενειακό, είτε από το ευρύτερο περιβάλλον της ηρωίδας. Ακολουθεί συζήτηση για την συμβίωση διαφορετικών θρησκειών και αξιών.

Διερευνώντας:

Η χριστιανική θεολογία απέναντι στην πολιτιστική και θρησκευτική ποικιλομορφία του σύγχρονου κόσμου.

- «Σύγκριση βιβλικού κειμένου με έναν μετασχηματισμό του»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία παρατηρούν θρησκευτικούς πίνακες και εικόνες με θέμα την Πεντηκοστή. Τους συγκρίνουν με το Καινοδιαθηκικό κείμενο των Πράξεων για την Πεντηκοστή και απαντούν σύντομα στο ερώτημα: 'Ποια η σχέση της πολυπολιτισμικότητας με την γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας;' Στη συνέχεια με ιστοεξερεύνηση μέσω διαδικτύου ανακαλύπτουν τις Ορθόδοξες εκκλησίες ανά τον κόσμο (αμιγώς ορθόδοξες, ιεραποστολικά κλιμάκια, διασπορά) και τις επισημαίνουν σε παγκόσμιο χάρτη με αυτοκόλλητα χαρτάκια.
- Εναλλακτικά:
«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο»: Επεξεργασία θεολογικού κειμένου για την παγκοσμιοποίηση με φύλλο εργασίας σε ομαδοσυνεργασία. (π.χ. Ιωάννης Ζηζιούλας, Μητρ. Περγάμου). Ακολουθεί συζήτηση για τη μαρτυρία της χριστιανικής διδασκαλίας διαχρονικά, με βάση τις χριστιανικές αρχές της αποδοχής και του σεβασμού της προσωπικής ετερότητας, της ανοικτότητας, της ελευθερίας, της αγάπης.

Αναπλαισιώνοντας:

Προσηλυτισμός, ιεραποστολή και ειρηνική συνύπαρξη.

- «Σχολιασμός επιχειρημάτων»: Δίνεται θεολογικό κείμενο για την ιεραποστολή που επισημαίνει τις διαφορές ανάμεσα στην ιεραποστολή και τον προσηλυτισμό (πχ. Ηλίας Βουλγαράκης). Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν στα δεξιά του κειμένου δύο σχόλιά τους. Ακολουθεί συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
«Τροχιά της μάθησης»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες επεξεργάζονται πηγές (π.χ. Απόσπασμα ομιλίας Μητρ. Νιγηρίας Αλέξανδρου, Βιβλικά χωρία για την οικουμενικότητα της ιεραποστολής, αποσπάσματα ντοκιμαντέρ που παρουσιάζουν ιεραποστολικές προσπάθειες – 'Άληθινά σενάρια, ET 3: π. Θεμιστοκλής Αδαμόπουλος στη Σιέρα Λεόνε, ή Μητρ. Καμερούν ή Μαδαγασκάρη κ.α. – φωτογραφικό υλικό από ιεραποστολικές προσπάθειες, απόσπασμα ταινίας 'The Mission' ή 'ένωπιον Θεών και ανθρώπων', βιογραφίες ιεραποστόλων – π. Κοσμάς Γρηγοριάτης, π. Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος κ.α.). Ακολουθεί συζήτηση για την σχέση ή μη της ιεραποστολής με τον προσηλυτισμό και την δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης πολιτισμών και αξιών.

Αξιολογώντας:

Η διαπολιτισμικότητα ως πρόκληση.

- «Εφημερίδα τοίχου»: Σε ομαδοσυνεργασία δημιουργείται εφημερίδα τοίχου με τίτλο 'Διαπολιτισμικότητα: Όταν οι πολιτισμοί συνεργάζονται', αξιοποιώντας βιβλικά χωρία, αποσπάσματα από κείμενα που επεξεργάστηκαν σε προηγούμενα στάδια, εικόνες, έργα τέχνης, τίτλους, που αποτυπώνουν τη διαλεκτική και κριτική στάση της χριστιανικής θεολογίας απέναντι στην πολιτιστική και θρησκευτική ποικιλομορφία του σύγχρονου κόσμου.
- Εναλλακτικά:

«Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται σε ομάδες δύο κείμενα σχετικά με την πρόκληση της διαπολιτισμικότητας για να συγκρίνουν τις απόψεις των συγγραφέων (πχ. Πολύκαρπος Καραμούζης, Αναστάσιος Γιαννουλάτος Αρχιεπ. Αλβανίας). Στο τέλος κάθε μαθητής/μαθήτρια καταγράφει μια σκέψη σχετικά με την διαπολιτισμικότητα σε ένα αυτοκόλλητο χαρτί και το κολλάει σε παγκόσμιο χάρτη που έχει αναρτηθεί.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας, <http://digitalschool.minedu.gov.gr>:
 1. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 19: Οικουμενική διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13183>.
 - β) Ο.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή φωτογραφιών: Δράσεις Ορθόδοξων Ιεραποστολών, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4474>.
 2. Συλλογή εικόνων: Παγκόσμιες Οργανώσεις <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4220>.
 3. Διαδραστικός χάρτης: Ιεραποστολές <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1423>.
 - γ) Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων / Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό: <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> Προγράμματα Σπουδών.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hprr-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (Αρχιεπίσκοπος με μετανάστες, Χριστούγεννα μεταναστών, στο <http://www.hprr-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=66804&autostart=0#>)
- Από την υμνολογία της Εκκλησίας:
 1. «Τὸν ἥλιον κρύψαντα τὰς ἰδίας ἀκτῖνας... δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον...» (Ἦμος Μ. Σαββάτου).
 2. «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ» (Ψλ 23, 1).
- Διαδίκτυο: Εικόνες ἢ πολυμέσα με θέμα ομάδες ἀνθρώπων με διαφορετικές θρησκευτικές ἐμπειρίες, πεποιθήσεις καὶ δράση.
- Κινηματογράφος:
 1. «Ο μπάτλερ» (Λι Ντάνιελς, 2013).
 2. «Ανάμεσα σε τοίχους» (Λοράν Καντέ, 2008).
 3. «Ενώπιον Θεῶν καὶ Ἀνθρώπων» (Ξαβιέ Μποβουά, 2010).
 4. «Θεέ μου, τι σου κάναμε» (Φιλίπ ντε Σοβερὸν, 2014).
- Για τις δραστηριότητες 'τι κοινό έχουμε' καὶ 'πακέτο ἐξερεύνησης':
 - Γκόβας, Ν.(2002). *Για ἓνα νεανικό δημιουργικό θέατρο*, Αθήνα: Μεταίχιμο, σ 48.
 - Κουκουνάρας - Λιάγκης, Μ. (2011). *Εκπαιδευτικοί ἐν δράσει, νέα πολυτροπική διδακτική*, Αθήνα: Γρηγόρη, σσ. 146-151, 202-207.
- 1. Αλέξανδρος Μητροπολίτης Νιγηρίας [Γιαννίρης] (2014). *Σαρκώνοντας τὸ Ευαγγέλιο στη Νιγηρία: Πορεία καὶ προκλήσεις για μια ορθόδοξη μαρτυρία σ'*

ένα πολυπολιτισμικό και πολυθρησκευτικό περιβάλλον, διατίθεται στο: http://www.parathemata.com/2014/02/blog-post_2640.html

2. Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας [Γιαννουλάτος] (2000). *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, Αθήνα: Ακρίτας.
 3. Βουλγαράκης, Η. (1989). *Ιεραποστολή: Δρόμοι και δομές*, Αθήνα: Αρμός.
 4. Ζηζιούλας, Ι. Μητρ. Περγάμου (2003). *Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση*, εισήγηση στο Συνέδριο "Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση", Αθήνα, εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα, διατίθεται στο <http://www.antifono.gr>
 5. Καραμούζης Πολύκαρπος, *Η τραυματική σχέση θρησκείας και εθνικής ταυτότητας*, 26/11/2006 στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=177243>
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Bauman, Z. (2004). *Παγκοσμιοποίηση, οι συνέπειές της για τον άνθρωπο*. Μτφρ. Χ. Βαλιάνος. Αθήνα: Πολύτροπον.
2. Βρία, Ι. και Π. Βασιλειάδης (1989). *Ορθόδοξη χριστιανική μαρτυρία. Εγχειρίδιο Ιεραποστολικής*. Κατερίνη: Τέρτιος.
3. Βουλγαράκης, Η. (1988). Από τη θεωρία της ορθόδοξης ιεραποστολής. *Διακονία, Αφιέρωμα στη μνήμη Βασιλείου Στογιάννου. Επ. Επ. Θεολογικής Σχολής*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, σσ. 347-354.
4. Γιαγκάζογλου Σ. (2006). Πρόσωπο και ετερότητα. Δοκίμιο για μια θεολογία της ετερότητας, *Ίνδικτος*, τχ. 21, σσ. 87-125.
5. Ιγνάτιος, Μητροπολίτης Δημητριάδος, (2002). Ισλάμ και φονταμενταλισμός, Ορθοδοξία και παγκοσμιοποίηση, περιοδικό *Αναλόγιον*, τχ. 3, σσ. 95-102.
6. Ιεραποστολικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης «Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός» (1996). *Ο Ιεραπόστολος του Κογκό (Ζαΐρ), π. Κοσμάς Γρηγοριάτης*. Θεσσαλονίκη: Ιεραποστολικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης «Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός».
7. Καθ' οδόν, (2000). *Η πρόκληση της πολυπολιτισμικότητας*, τχ. 16.
8. Καλαϊτζίδης, Π. (2009). Πολυπολιτισμική πολυθρησκευτική κοινωνία και το κατηχητικό έργο της εκκλησίας, *Θεολογία*, τχ. 80, σσ. 93-122.
9. Καραμούζης, Π. (2015). *Η κοινωνιολογία της θρησκείας μεταξύ εκπαίδευσης και κοινωνίας*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
10. Κλάψης, π. Εμ. (2000). *Η ορθοδοξία στο νέο κόσμο*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
11. Λοκ, Τζ. (1988). *Η Επιστολή για την ανεξιθρησκία (Epistola de Tolerantia)* Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.
12. Νινίκια, Σ. π. *Νικόλαος Κασάτκιν ο Ιεραπόστολος της Ιαπωνίας*, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη.
13. Ουλής, Δ. (2013). Συζητώντας με τον «αλλόθρησκο»: Διδάγματα από τρεις λογοτεχνικές «στιγμές» χριστιανο-ισλαμικής επιτέλεσης, *Θεολογία*, τχ. 84, 4 σσ. 269-283.
14. Παπαδιαμάντης, Α. (2004). *Ο ξεπεσμένος Δερβίσης*. Θεσσαλονίκη: Μυγδονία.

15. Παπαθανασίου, Αθ. (2004). *Ιεραποστολή και πολυπολιτισμικότητα, στον τόμο Ορθοδοξία και πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ίνδικτος.
16. Παπαθανασίου, Αθ. (2006). Διδάσκοντας γύπτους και τσελεπήδες περί περιτομής και αβατάρα. «Ιθαγένεια» και «Ερώτημα περί της Αληθείας» σε συνθήκες πολυπολιτισμικότητας. *Σύναξη* τχ. 98, σσ. 35-47.
17. Πέτρου, Ι. (2002). *Πολυπολιτισμικότητα και θρησκευτική ελευθερία*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
18. Πιερόν, Μπ. (2004). *Εβραίοι και χριστιανοί στη νεότερη Ελλάδα: Ιστορία των διακοινοτικών σχέσεων από το 1821 ως το 1945*, Αμιλήτου, Ε. Τουλάτου, Δ. (επιμ) Αθήνα: Πόλις.
19. Συλλογικό (2007). *Πολυπολιτισμικότητα και Εκπαίδευση στον καιρό της Παγκοσμιοποίησης. Πρακτικά Συνεδρίου Αθήνα 28-29 Ιανουαρίου 2005*. Γραφείο Νεότητας Ι. Αρχιεπισκοπής Αθηνών και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα: έκδ. Γραφείου – Ιδρύματος Νεότητας Ι. Αρχιεπισκοπής Αθηνών.
20. Σύναξη, τχ. 98 (2006). *Η βία, οι θρησκείες και η πολυπολιτισμικότητα*.

3.4 ΔΙΑΛΟΓΟΣ (4^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - συσχετίζουν τον διάλογο με την άσκηση της χριστιανικής αγάπης, - διερευνούν δυνατότητες και δυστοκίες διαλόγου μεταξύ εκκλησιών και μεταξύ θρησκειών στη σύγχρονη εποχή. 	<ul style="list-style-type: none"> - Αξιολόγηση του διαλόγου ως κύριου στοιχείου προσέγγισης, αμοιβαίας κατανόησης, συνεργασίας και άσκησης της αγάπης. - Αποτύπωση των δυσκολιών-προβλημάτων και των δυνατοτήτων στην προσέγγιση μεταξύ χριστιανικών εκκλησιών και μεταξύ θρησκειών στη σύγχρονη εποχή.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Ο διάλογος ως στοιχείο προσέγγισης και κατανόησης.

- «Χάρτης εννοιών»: Αρχικά γίνεται Ιδεοθύελλα με την έννοια 'διάλογος'. Στη συνέχεια οι απαντήσεις οργανώνονται σε εννοιολογικό χάρτη όπου ταξινομούνται τα χαρακτηριστικά ενός διαλόγου που αποσκοπεί στην προσέγγιση κι ενός διαλόγου συγκρουσιακού.
- Εναλλακτικά:
 «Άκουσε να μάθεις»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε δυάδες. Αποφασίζουν ποιος/ποια θα είναι ο/η Α και ποιος/ποια ο/η Β. Ο/Η Α διηγείται δύο φορές στον Β μια μικρή αληθινή ιστορία του. Την πρώτη φορά ο Β έχει μυστική οδηγία να μην προσέχει καλά το συνομιλητή του. Τη δεύτερη φορά προσέχει ειλικρινά. Ακολουθεί συζήτηση για το πώς νιώθει ο/η Α κάθε φορά και

για τα χαρακτηριστικά ενός σωστού διαλόγου, που αποσκοπεί στην επικοινωνία και την αμοιβαία κατανόηση.

Νοηματοδοτώντας:

Διάσπαση και αντιπαλότητα στην ιστορία των θρησκειών.

- «Εργασία με γελοιογραφίες και Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου(TWPS)»: Προβάλλεται στους μαθητές/στις μαθήτριες γελοιογραφία σχετική με την αντιπαλότητα των θρησκειών. Αφού γράψουν 2 σκέψεις, τις μοιράζονται και ακολουθεί συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
«Η τροχιά της μάθησης»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες εργάζονται με φύλλο εργασίας πάνω σε ιστορικές περιπτώσεις αντιπαλότητας και διάσπασης στην θρησκεία (πχ. *Σχίσμα*: κείμενο Κάλλιστου Γουέαρ, *Μεταρρύθμιση*: Power Point από ebook.edu.gr, απόσπασμα ταινίας 'Λούθηρος', μερικές από τις 95 θέσεις του Λούθηρου, *Σταυροφορίες*: Πίνακας Delacroix και απόσπασμα Ν. Χωνιάτη κ.λπ.).

Αναλύοντας:

Το αίτημα του διαλόγου και της ειρηνικής συνύπαρξης εκκλησιών και θρησκειών.

- «Ιστοεξερεύνηση μέσω διαδικτύου»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία ερευνούν σελίδες οργανισμών και θεσμών που προωθούν τον διαχριστιανικό και διαθρησκευτικό διάλογο (πχ. Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, Οικουμενικό Πατριαρχείο κ.λπ.). Παρουσιάζουν στην ολομέλεια τους σκοπούς, τις κοινές αξίες, τις δράσεις και τους συμμετέχοντες.
- Εναλλακτικά
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι, και Δάσκαλος σε ρόλο»: Προβάλλονται στους μαθητές/στις μαθήτριες φωτογραφίες από συναντήσεις εκπροσώπων Εκκλησιών ή Θρησκευμάτων (π.χ. Οικ. Πατριάρχη Αθηναγόρα Α΄ και Πάπα Παύλου Στ΄ το 1964, Οικ. Πατριάρχη Βαρθολομαίου και Πάπα Φραγκίσκου στην Μυτιλήνη το 2016 και το 1014 κ.λπ.) Με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας οι μαθητές/ μαθήτριες καταγράφουν τις απαντήσεις τους σχετικά με τις φωτογραφίες και στη συνέχεια θέτουν τα ερωτήματά τους στον/ στην εκπαιδευτικό, που κρατώντας μια φωτογραφική μηχανή, υποδύεται τον/την δημοσιογράφο που είχε παραστεί σε αυτές τις ιστορικές στιγμές, δίνει απαντήσεις και θέτει απορίες που προωθούν τη συζήτηση.

Εφαρμόζοντας:

Ο διάλογος ως άσκηση αγάπης.

- «Μετασχηματισμός κειμένου»: Επικαιροποίηση (σύνδεση με κάποιον επίκαιρο προβληματισμό ή συμβάν σχετικό με τον διάλογο στη θρησκεία) και αξιοποίηση με σύντομη απόδοση θεολογικού κειμένου (π.χ. Άγιος Νεκτάριος) ως είδηση σε εφημερίδα ή επιστολή σε έναν φίλο/μια φίλη κ.λπ.
- Εναλλακτικά:
«Κολλάζ»: Δημιουργία πόστερ (ψηφιακού ή έντυπου) με τίτλο «Ο Διάλογος ως έκφραση αγάπης» το οποίο να περιλαμβάνει: φωτογραφίες, λεζάντες, σύντομα κείμενα, (αγιογραφικά, λογοτεχνικά, διηγήσεις από το Γεροντικό, Πασχάλιο Μήνυμα Πατρ. Αλεξανδρείας κ.λπ.), πορίσματα διαλόγων, σκίτσα, στατιστικά,

μηνύματα-προτάσεις των ίδιων των μαθητών κ.ά. Ανάρτηση στην ιστοσελίδα ή σε εμφανές σημείο του σχολείου.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο (<http://digitalschool.minedu.gov.gr>) Προγράμματα Σπουδών, Γ΄ Γυμνασίου, ΘΕ 1 και 2., Κεφ Δ ενότητα 26, Κεφ Ε, ενότητα 27 κ 28.
Εισαγωγή στη Μεταρρύθμιση:
http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3332,13441/extras/html/kef5_en27_eisagogiki_parousiasi_porup.htm
 - β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 - 1. Παρουσίαση: Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1260>.
 - 2. Κουίζ: Το όραμα και οι προσπάθειες για την ενότητα των χριστιανών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1159>.
 - 3. Σταυρόλεξο: Το όραμα και οι προσπάθειες για ενότητα των χριστιανών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1089>.
 - 4. Βίντεο: Επίσκεψη του Οικουμενικού Πατριάρχη στο Βατικανό,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1527>.
 - 5. Συλλογή φωτογραφιών: Δράσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου: Οικολογία - Σχέσεις με Ορθόδοξους - Ετερόδοξους,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1104>.
 - 6. Συλλογή φωτογραφιών: Μορφές Φανατισμού,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/5068>.
 - γ) Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων / Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό: <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php>.
 - Διαδίκτυο: Εικόνες ή πολυμέσα άρθρα, απόψεις κ.λπ. με θέμα τον διαχριστιανικό και διαθρησκευτικό διάλογο.
 - Για δραστηριότητες που δεν αναφέρονται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου:
 - 1. Γκόβας, Ν. (2003), *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο: Ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
 - 2. Κουκουνάρας – Λιάγκης, Μ. (2011). *Εκπαιδευτικοί εν δράσει: Νέα πολυτροπική διδακτική*, Αθήνα: Γρηγόρης.
 - Επιλεγμένες ιστοσελίδες:
 - 1. Επίσημη ιστοσελίδα ΠΣΕ: <http://www.oikoumene.org/en>.
 - 2. Μήνυμα του Αμάν: http://jordanembassy.gr/jordan/amman_message.pdf.
- Ταινίες:
- Λούθηρος (2003) Σκηνοθ. Eric Till
- Βιβλία:
 - Γούεαρ, Κάλ. Επίσκ. Διοκλείας (1996), *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, Αθήνα: Ακρίτας.
 - Αγ. Νεκταρίου, Κεφαλά, Μητρ. Πενταπόλεως (1974), *Μάθημα Ποιμαντικής*, Θεσσαλονίκη : Ρηγοπούλου.
- Καλαμαράς, Μελέτιος, Μητρ. Πρεβέζης (1996), *Ο άγιος Νεκτάριος και η στάσις του έναντι των αιρέσεων και των σχισμάτων*, διατίθεται στο:
http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/meletios_nektarios_1.html

Ράνσιμαν, Στ. (2006), Η ιστορία των σταυροφοριών: Το βασίλειο της Ιερουσαλήμ και η φράγκικη Ανατολή, (3 τόμοι), Αθήνα: Γκοβόστη.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Αργυρίου, Α. (2007). Προβλήματα συνάντησης της Ορθοδοξίας και του Ισλάμ με τον σύγχρονο κόσμο. *Σύναξη*, τχ. 104, σσ.72-81.
2. Βασιλειάδης, Π. (Επιμ.), (2014). *Πρακτικά Διεθνούς Διαθρησκευτικού Συμποσίου, Ιούνιος 2013, Ορθόδοξη προσέγγιση για μια θεολογία των θρησκειών*. Θεσσαλονίκη: CEMES.
3. Βασιλειάδης, Π. (Επιμ.), (2005). *Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία, διατίθεται στο: <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/books/book/133-orthodoksi-theologia-kai-oikoumenikos-dialogos/2-books>
4. Γιαννουλάτος, Α. Αρχιεπ. Αλβανίας, *Η αναζήτηση των πανανθρώπινων αξιών: Ποιες είναι οι βασικές αρχές που μπορούν να γίνουν αποδεκτές ακόμη και από εκπροσώπους διαφορετικών θρησκειών*, Καθημερινή της Κυριακής 10-10-2004, διατίθεται στο: http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/explanatory/anastasios_giannoulatos_seeking_for_universal_values.htm
5. Δαμασκηνός (Παπανδρέου), (1997). *Λόγος Διαλόγου*. Αθήνα: Καστανιώτης.
6. Ζιάκας, Γρ. (2010). *Διαθρησκευτικοί διάλογοι*, τ. Α. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
7. *Θεολογία*, τόμος 84, Αφιέρωμα: *Ορθόδοξη θεολογία και διαθρησκευτικός διάλογος*. Τχ. 2 (Απρίλιος-Ιούνιος 2013): Μέρος Α' και τχ. 4 (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2013): Μέρος Β' (ψηφιακό αρχείο: <http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/index.asp>)
8. Θεοδώρου, Ευ. (2006), *Προσέγγισης μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών: Συμβολή στον Οίкуμενικόν Διάλογον ἐξ ἀφορμῆς τῆς 40ετοῦς ὑπάρξεως τοῦ Ἀνατολικοεκκλησιαστικοῦ Ἰνστιτούτου στὸ Ρέγκενσμπουργκ*, περ Θεολογία τ.77/2, διατίθεται στο: http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/theodorou_prosegysi.html
9. Ματσούκας, Ν. (1986). *Οικουμενική κίνηση, ιστορία-θεολογία*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς. Μέρος του (σσ. 214-227) στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=hist&NF=1&main=texts&file=2.htm.
10. Μόσχος, Δ. (2013), *Ο σύγχρονος διάλογος μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών και οι δυσκολίες του*, Ελεύθερος Τύπος, διατίθεται στο <http://www.dmoschos.edu.gr/2015/03/blog-post.html>
11. Μόσχος, Δ. (2014), *Συνοπτική ιστορία του χριστιανισμού : Από το σχίσμα έως τους νεώτερους χρόνους*, Αθήνα : Αρμός.
12. Παπαθωμάς, Αρχιμ. Γ. (2013). *Εκκλησία εν Διαλόγω*. Θεολογία, τχ. 4, σσ. 7-12.
13. Πέτρου, Ι. , Γκουτσιούδης, Μ., Τσομπανίδης, Στ. (Επιμ.), (2013). *Ο Οικουμενικός διάλογος στον 21ο αιώνα: πραγματικότητες, προκλήσεις, προοπτικές*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, διατίθεται στο:

<http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/SOCTHEOL104/%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%20%CE%92%202015-6%20%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%20%CE%9F%CE%A1%CE%98%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9E%CE%A9%CE%9D%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%A1%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%99%CE%9F%CE%9A%CE%91%CE%98%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%20/BASIL%20%20OIKOUMENIKOS%20DIALOGOS%20TON%2021o%20AI..pdf>

14. Ράνσιμαν, Στ. *Δύση και Ανατολή σε Σχίσμα: Η ιστορία της διαίρεσης των εκκλησιών*, Αθήνα: εν πλω.
15. *Σύναξη* τχ. 11 (1984) «Ίνα ώσιν εν», και τχ. 57 & 58 (1996) «Διάλογος των Εκκλησιών».
16. Τόμος Αγάπης Βατικανό-Φανάρι 1958-1970, Rome-Instabul 1971, Αθήνα: Γρηγόρης (Επίσημη και ανεπίσημη αλληλογραφία, μηνύματα, δηλώσεις, προσφωνήσεις και αντιφωνήσεις στις διαχριστιανικές εκδηλώσεις διαλόγου, μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινουπόλεως στα χρόνια 1958-1970).
17. Φάρος, π. Φιλόθεος. (1996). *Ο διάλογος*. Αθήνα: Ακρίτας.
18. Χρυσόστομος, Μητρ. Μεσσηνίας (Σαββάτος) (2013). *Οι θρησκείες και οι Εκκλησίες παράγοντες ειρήνης, καταλλαγής και αλληλεγγύης, Θεολογία*, τχ. 2, σσ. 11-19.

3.5 ΕΚΚΟΣΜΙΚΕΥΣΗ (5^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αποκωδικοποιούν τις αλλαγές που επιφέρει η εκκοσμίκευση στη θρησκεία και στη θρησκευτικότητα, - αναλύουν τις θέσεις της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης για την εκκοσμίκευση. 	<ul style="list-style-type: none"> - Προσδιορισμός της εκκοσμίκευσης και της επιρροής της στην θρησκευτική ταυτότητα και θρησκευτικότητα. - Ανάλυση των θέσεων της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την εκκοσμίκευση.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ:

Παρουσιάζοντας:

Το φαινόμενο της εκκοσμίκευσης στη σύγχρονη πραγματικότητα.

- «Σκέψου, συζήτησε, μοιράσου»: Δίδονται διάφορες προτάσεις μορφών εκκοσμίκευσης (π.χ. Νίκη Παπαγεωργίου). Οι μαθητές/μαθήτριες αποφασίζουν ποια 2 σημεία θεωρούν πιο σημαντικά και δίνουν από ένα παράδειγμα. Συζητούν σε ομάδες των 4 και στο τέλος καταγράφουν τα αποτελέσματά τους στον πίνακα. Ακολουθεί παρουσίαση και σύντομος σχολιασμός στην ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:

«Πέντε π κι ένα γ –συγκεκριμένη σειρά ερωτήσεων σε ομαδοσυνεργασία»: Ο /Η εκπαιδευτικός χωρίζει τους μαθητές/ τις μαθήτριες σε ομάδες και τους δίνει φωτογραφίες και γελοιογραφίες που αφορούν σύγχρονα φαινόμενα εκκοσμίκευσης (π.χ. Ναών που μετατράπηκαν σε εστιατόρια, γελοιογραφίες με παραδείγματα ακραίας θρησκευτικής πολιτικής ορθότητας κ.λπ.). Οι ομάδες προβληματίζονται πάνω στα συγκεκριμένα ερωτήματα που θέτει ο/η εκπαιδευτικός σε φύλλο εργασίας (π.χ. Ποιο πρόβλημα παρουσιάζεται; Τι συνέβη; Γιατί θίγει αυτό το πρόβλημα ο σκιτσογράφος κ.λπ.). Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τις διαστάσεις της εκκοσμίκευσης στις σύγχρονες κοινωνίες.

Εφαρμόζοντας:

Θρησκευτική ταυτότητα και εκκοσμίκευση.

- «Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις»: Δίνεται θεολογικό κείμενο σχετικό με την εκκοσμίκευση (π.χ. π. Ευάγγελος Γκανάς). Η επεξεργασία γίνεται από τους μαθητές/τις μαθήτριες με φύλλο εργασίας σε ομαδοσυνεργασία. Ακολουθεί συζήτηση για την εκκοσμίκευση της θρησκευτικής ταυτότητας.
- Εναλλακτικά:
«Θετικό – αρνητικό»: Οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση στις προτάσεις που διαβάσει ο/η εκπαιδευτικός και επιχειρηματολογούν. (Ενδεικτικές προτάσεις:
 - Το βράδυ της Ανάστασης αποτελεί μια όμορφη παράδοση του τόπου μας, όπου το σημαντικότερο γεγονός είναι ότι οι άνθρωποι ασπάζονται, ανταλλάσσουν ευχές και τρώνε παραδοσιακά φαγητά.
 - Ο γάμος είναι Μυστήριο της Εκκλησίας, η δέσμευση αγάπης και πιστότητας ενώπιον Θεού και ανθρώπων, και η αίτηση ευλογίας, γι' αυτό και είναι αυτονόητο ότι τελείται μόνο στο ναό.
 - Είμαι χριστιανός σημαίνει ότι πηγαίνω στην Εκκλησία τις μεγάλες γιορτές (Πάσχα, Χριστούγεννα κ.λπ.) και αυτό είναι αρκετό.
 - Το φιλανθρωπικό έργο που απευθύνεται αποκλειστικά στους Έλληνες, περιφρονώντας τους ξένους, είναι αντίθετο με το κήρυγμα του Χριστού.
 - Η βάπτισμα είναι ένα χαριτωμένο κοινωνικό γεγονός. Κάτι σαν το πρώτο παιδικό πάρτι του μωρού.
 - Η μετάφραση της λειτουργικής γλώσσας στην εκκλησία είναι προϊόν εκκοσμίκευσης.)

Ακολουθεί συζήτηση για την εκκοσμίκευση της θρησκευτικής ταυτότητας.

Διερευνώντας:

Ορθόδοξη παράδοση και εκκοσμίκευση.

- «Εφημερίδα τοίχου»: Δίνονται βιβλικά και πατερικά χωρία που αναφέρονται στη ζωή των χριστιανών στον κόσμο (π.χ. προς Διόγνητον επιστολή, Ρωμ 12:2, Α΄ Θεσ. 5, 21 κ.λπ.). Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία δημιουργούν ένα φύλλο εφημερίδας με τίτλο «οι χριστιανοί στον κόσμο» αξιοποιώντας τα παραπάνω κείμενα. Οι ομάδες παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης τις εφημερίδες τους. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα κολλάει πάνω στην εφημερίδα των άλλων ομάδων χάρτινες λωρίδες με λέξεις ή φράσεις που φανερώνουν τρόπους με τους οποίους εκκοσμικεύεται -αναιρείται το βιβλικό- πατερικό πνεύμα της ζωής των χριστιανών στον κόσμο.

- Εναλλακτικά
«Μαρκάρισμα και υπογράμμιση κειμένου»: Οι μαθητές/μαθήτριες επισημαίνουν και υπογραμμίζουν τα σημαντικότερα σημεία θεολογικού κειμένου (π.χ. Μητρ. Ναυπάκτου Ιερόθεος Βλάχος). Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με την εκκοσμίκευση στην Εκκλησία.

Αναπλασιώνοντας:

Οι συνέπειες της εκκοσμίκευσης σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο.

- «Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο και Χιονοστιβάδα»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν θεολογικό κείμενο σχετικό με την εκκοσμίκευση (π.χ. π. Δημήτριος Μπαθρέλλος), γράφουν μια σκέψη με αφορμή το κείμενο και τη μοιράζονται. Συζήτηση για τις συνέπειες της εκκοσμίκευσης σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο.
- Εναλλακτικά:
«Ιστοξερεύνηση μέσω διαδικτύου»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν την υπόθεση Laoutsi ή την απαγόρευση του μπουρκίνι στις παραλίες της Γαλλίας με άξονες το που, πότε, τι, γιατί, πώς. Ακολουθεί παρουσίαση της έρευνάς τους και συζήτηση σχετικά με την εκκοσμίκευση σε συλλογικό και προσωπικό επίπεδο.

Αξιολογώντας:

Κριτική στάση απέναντι στην εκκοσμίκευση.

- «Σύγκριση κειμένων»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες επεξεργάζονται με φύλλο εργασίας διάφορες απόψεις θεολόγων, κοινωνιολόγων, πολιτικών κ.λπ. σχετικά με τον χωρισμό Εκκλησίας και Κράτους (πχ. Ιωάννης Πέτρου, Μητρ. Δημητριάδος Ιγνάτιος, Ευάγγελος Βενιζέλος, Σωτήρης Μητραλέξης κλπ). Ακολουθεί συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
«Αντιγνωμίες»: Οι μαθητές/ μαθήτριες επιχειρηματολογούν για τη θέση των θρησκευτικών συμβόλων στον δημόσιο χώρο.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο (<http://digitalschool.minedu.gov.gr>), Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»<http://photodentro.edu.gr/lor>:
 1. Κουίζ (Σωστό-Λάθος): Εκκλησιαστική Παράδοση, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4484>.
 2. Κουίζ: Η Παράδοση της Εκκλησίας: Πολύτιμη κληρονομιά ζωής ή τροχοπέδη της; <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4555>.
 - β) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό υλικό πιλοτικών / Εικαστικό υλικό.
 - γ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠΟΠΑΙΘ και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό): «Όψεις Θρησκείας» (Σύγχρονα θέματα / Θεός).
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hprrt-archives.gr/V3/public/main/index.aspx>.
- Διαδίκτυο: Εικόνες, υλικό (π.χ. Χάρτα εκκοσμίκευσης (στα γαλλικά σχολεία από το Σεπτέμβριο του 2013)· π. Οικονόμου Επιφ., «Θεία Κοινωνία και γρίπη»: «Γαλλία:

Το “κοσμικό” κράτος απαγορεύει τη φάτνη σε δημόσιους χώρους»· «Υπόθεση Λάουτσι κατά Ιταλίας», κ.λπ.).Καινή Διαθήκη (Ρωμ 12:2, Α' Κορ. 7, 31, Α' Θεσ. 5, 21)

- Προς Διόγνητον Επιστολή, ΡΓ 2

1. Βενιζέλος, Ευ. *Ο εφικτός διάλογος Κράτους και Εκκλησίας*, Το Βήμα: Γνώμες, 05/11/2000, διατίθεται στο <http://www.tonima.gr/opinions/article/?aid=127593>
2. Βλάχος, Ι., Μητρ. Ναυπάκτου, *Ήλλάχος, Ι., Μητρ. Ναυπάκτου*, εφημ. Καθημερινή της Κυριακής 16-1-2000
3. Γεωργακόπουλος, Ι., Μητρ. Δημητριάδος, (2016). *Συμβολή στο διάλογο για τις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας*, διατίθεται στο <http://imd.gr/site/news/3/3307>
4. Γκανάς, π. Ε. (2010). *Η ποιμαντική στα χρόνια της εκκοσμίκευσης. Εκκοσμίκευση: αμείλικτος εχθρός ή απρόσμενος σύμμαχος;*, περ. Θεολογία, τχ. 2, σσ. 53-79 (ψηφιακό αρχείο: <http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/index.asp>).
5. Καθ' Οδόν τεύχ.15 ΜΑΪΟΣ 1999 ‘Κράτος και Εκκλησία», διατίθεται στο <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/periodika/kathodon/book/435-kath-odon-teyhx-15-maios-1999/18-2013-03-21-12-46-45>
6. Παπαγεωργίου, Ν. (2007). Η Εκκλησία και η εκκοσμίκευση. Εισήγηση στο Β΄ Διεθνές Συνέδριον Ορθοδόξου Νεολαίας: Μέλη της Εκκλησίας – Πολίτες του Κόσμου, 11-16 Ιουλίου 2007, Κωνσταντινούπολη, διατίθεται στο <http://www.ec-patr.org/youth/papageorgiou.htm>
7. Μητραλέξης, Σ., (επιμ)(2015). *Απελευθέρωση της εκκλησίας από το κράτος: Οι σχέσεις εκκλησίας - κράτους και η μελλοντική μετεξέλιξή τους*. Αθήνα: manifesto.
8. Μπαθρέλλος, π. Δ. (2016), *Οι χριστιανοί στους χρόνους της μετά-εκκοσμίκευσης*. Αθήνα: εν πλω.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Clément, OI. (1973). *Η θεολογία μετά τον “θάνατο του Θεού”*, Αθήνα: Δωδώνη.
2. Climent, OI. (1989). *Η μαρτυρία της Εκκλησίας μέσα σε μια εκκοσμιευμένη κοινωνία*, στο συλλογικό έργο «Γεννηθήτω το Θέλημά σου. Η αποστολή της Ορθοδοξίας σήμερα», Θεσσαλονίκη: Ι.Μ.Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως, σ.126-143Αναλόγιον, τχ. 4 (2003). Αφιέρωμα «*Εκκλησία και Εκκοσμίκευση*» Κοζάνη: Ι. Μ. Σερβίων & Κοζάνης, στο <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/periodika/analogion/book/281-analogion-4/9-2013-03-21-12-46-45>
3. Βουλγαράκης, Η. (1993). *Χριστιανισμός και κόσμος*, Αθήνα: Αρμός.
4. Γιαγκάζογλου, Σ. (2010). Τα θρησκευτικά σύμβολα στην εκπαίδευση, *Νομοκανονικά, Επιθεώρηση Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου*, έτος Θ΄, τχ.

- 1, σσ. 23-48, και (2014). Τα θρησκευτικά σύμβολα στην ελληνική εκπαίδευση (Γνωμάτευση), έτος ΙΒ΄, τχ. 1, σσ. 91-98.
5. Ζουμπουλάκης, Στ. (1998). Ο Θεός επιστρέφει στην Ευρώπη; Δοκίμιο για τη θρησκευτική δυνατότητα άθεης θρησκείας. Εισαγωγή στο βιβλίο του J. Daniel, *Ο Θεός είναι φανατικός; Δοκίμιο για τη θρησκευτική ανικανότητα του πιστεύειν*. Μτφρ. Α. Πανταζόπουλος. Αθήνα: Πόλις, σσ. 13-49.
 6. Κεσελόπουλος, Αν. (2003), *Προτάσεις ποιμαντικής θεολογίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
 7. Κουβέλη, Ν., *Εκκοσμίκευση και Ισλαμοφοβία: Ασαφή Όρια*, στο <http://www.unhcr.gr/1againstracism/ekkosmikefsi-ke-islamofovia-asafi-oria>.
 8. Μάινας, Ι. (1971). *Το Ορθόδοξο Εκκλησιαστικό φρόνημα, στο Μαρτυρία Ορθοδοξίας*, Αθήνα: Εκδ. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, διατίθεται στο : <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/books/book/118-martyria-orthodoksias/2-books>
 9. Μουζέλης, Ν. (2014). *Νεωτερικότητα και θρησκευτικότητα: Εκκοσμίκευση - φονταμενταλισμός – ηθική*. Μτφρ. Τ. Πλυτά. Αθήνα: Πόλις.
 10. Νικολόπουλος, Π. (2005). *Ιδιωτικοποίηση της θρησκείας και εκκοσμίκευση της εκκλησίας*, Αθήνα: Καστανιώτης.
 11. Νικολόπουλος, Π. (2010), Τα θρησκευτικά σύμβολα στο δημόσιο χώρο: Κριτήρια και προϋποθέσεις για τη δημόσια διαβούλευση, περ. *Νομοκανονικά*, 2/2010, διατίθεται στο: <http://www.tomtb.com/&risksymv-dhm-chwro-pnikolop-6864/>
 12. Πατρώνος, Γ. (2002). *Εκκλησία και κόσμος: Θέματα πνευματικού και κοινωνικού προβληματισμού*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
 13. Πέτρου, Ι. (2004). *Χριστιανισμός και κοινωνία. Κοινωνιολογική ανάλυση των σχέσεων του Χριστιανισμού με την κοινωνία και τον πολιτισμό*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
 14. Σταμούλης, Χ. (2014). *Η Γυναίκα του Λωτ και η σύγχρονη θεολογία*. Αθήνα: Αρμός.
 15. Σύναξη 75 Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2000, 'Ερωτήματα για τις σχέσεις κράτους κι εκκλησίας', διατίθεται στο <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/periodika/synaksi/book/31-synaksi-75-ioyliios-septemvrios-2000/22-2013-03-21-12-46-45>
 16. Σύναξη, τχ. 71 & 72 (1999). *Λειτουργική αναγέννηση. Ανάγκη ή πολυτέλεια;*
 17. Χάμπερμας, Γ. (2012). Η Θρησκεία στον Δημόσιο Χώρο, *Σύναξη*, τχ. 124 σσ. 16-22.
Ψαριανός, Διονύσιος Λ. Μητρ. Κοζάνης (1989). Μετά αιδούς και ευλαβείας, *Αναφορά εις μνήμην μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου 1914-1986*, τ. Β΄. Γενεύη, σσ. 147-164. Αναδημοσίευση στο περιοδικό *Σύναξη*, τχ. 73 (2000), σσ. 109-124.

Θ.Ε 4 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

(γλώσσα, μύθος, έκφραση, ιστορία, οικουμενικότητα)

4.1 ΓΛΩΣΣΑ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - εντοπίζουν θρησκευτικούς όρους και θρησκευτικά νοήματα που χρησιμοποιούνται στην επικοινωνία και στην καθημερινότητα, - αποκωδικοποιούν σύμβολα και εικόνες της Ορθόδοξης χριστιανικής θρησκευτικής παράδοσης και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων, - διατυπώνουν συλλογισμούς για τα θέματα της γλώσσας στα κείμενα και στη λατρεία σε διαφορετικά θρησκευτικά περιβάλλοντα. 	<ul style="list-style-type: none"> - Αναγνώριση θρησκευτικών όρων και νοημάτων στην καθημερινή ζωή. - Ερμηνεία συμβόλων και εικόνων της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων. - Ανάπτυξη επιχειρημάτων για θέματα γλώσσας που σχετίζονται με τα κείμενα και τη λατρεία στην Ορθόδοξη Εκκλησία και σε άλλες χριστιανικές και θρησκευτικές παραδόσεις.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Σύμβολα και γλώσσα από διάφορες θρησκείες.

- «Ιστοεξερεύνηση» σε ομαδοσυνεργασία: Δίνεται σε κάθε ομάδα ένα θρησκευτικό σύμβολο (π.χ. σταυρός, ημισέληνος, γιν-γιανγκ, κ.ά.). Οι μαθητές/μαθήτριες αναζητούν με ποια θρησκεία συνδέεται και πώς ερμηνεύεται. Καταγράφουν τις απαντήσεις τους σε φύλλο εργασίας.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία - TPS»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν πέντε σύμβολα που χρησιμοποιούν καθημερινά σε sms, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κ.λπ. Τι συμβολίζουν; Γιατί τα χρησιμοποιούν; Γνωρίζουν κάτι αντίστοιχο σε θρησκευτικά σύμβολα;

Εφαρμόζοντας:

Η χρήση κατά περίπτωση της γλώσσας, των όρων και των κωδίκων των θρησκειών και ιδιαίτερα της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης στην καθημερινή ζωή.

- «Ομαδοσυνεργασία: Παραγωγή κάρτας γνώσεων»: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες εκφράσεις από τον καθημερινό λόγο που είναι δανεισμένες από τη θρησκευτική γλώσσα: π.χ. σωτήρας, αγρόν ηγόρασε, αντί του μάννα χολήν, άξιος ο μισθός του, από καταβολής κόσμου, από τον Άννα στον Καϊάφα, άρον-άρον, άρρητα ρήματα, ας όψεται, άσωτος υιός, διά το θεαθήναι τοις ανθρώποις, διά τον φόβον των Ιουδαίων, δόξα σοι ο Θεός, είπα και ελάλησα, εκ τού πονηρού, επί ξύλου κρεμάμενος, να βάλω τον δάκτυλον εις τον τύπον των ήλων, όταν δεν πηγαίνει το βουνό στον Μωάμεθ, πηγαίνει ο Μωάμεθ στο βουνό (πρβλ. Mt 7,20), πήγε ο Εβραίος στο παζάρι και ήταν μέρα Σάββατο κ.λπ. Ζητείται η ερμηνεία τους στη σύγχρονη γλώσσα και η ερμηνεία τους στο βιβλικό/θεολογικό πλαίσιο.
- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία: Σύγκριση βιβλικού κειμένου με ένα μετασχηματισμό του». Από κείμενο της σύγχρονης λογοτεχνίας, οικείας στα παιδιά και τους εφήβους, επιλέγεται χαρακτηριστικό παράθεμα (π.χ. Λιούις, 1978). Ζητείται η κατανόηση της αλληγορίας του σε σχέση με την Αγία Γραφή. [Σημείωση: Δεν χρειάζεται να δοθεί συγκεκριμένο βιβλικό παράθεμα. Αρκεί να αναγνωριστούν οι επιδράσεις της Καινής Διαθήκης στο κείμενο].

Διερευνώντας:

Η χρήση της χριστιανικής θρησκευτικής γλώσσας σε γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.

- «Ομαδοσυνεργασία: Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις»,. Δίνεται σε φύλλο εργασίας απόσπασμα από την εισαγωγή του βιβλίου *Θεολογία και γλώσσα* (Παπαδόπουλος, 2002) με ερωτήσεις κατανόησης και διερεύνησης. Ακολουθεί σε ολομέλεια «διδασκτικός διάλογος», όπου προσεγγίζεται ο τρόπος με τον οποίο η Εκκλησία χρησιμοποιεί τη γλώσσα, καθώς και το πώς προσλαμβάνει το νόημα «της άκτιστης αλήθειας και της κτιστής γλώσσας». Η συζήτηση απολήγει στην επεξεργασία του ερωτήματος: Πόσο χωράει ο Θεός στο πλαίσιο της ανθρώπινης γλώσσας; (αποφατική θεολογία).
- Εναλλακτικά:
Έντεχνος συλλογισμός: «Παιχνίδι επεξεργασίας». Προβάλλεται μία βυζαντινή εικόνα ή έργο σύγχρονης βυζαντινής ζωγραφικής (π.χ. η παραβολή του σπορέως του street artist Φίκου) ή ένας θρησκευτικός πίνακας ζωγραφικής (π.χ. της παραβολής του Σπλαχνικού πατέρα ή του Καλού Σαμαρείτη) που χωρίζεται σε επιμέρους ενότητες και (προαιρετικά) δίνεται το αντίστοιχο κείμενο. Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες καλούνται να παρατηρήσουν, να επεξεργαστούν και να ερμηνεύσουν από μία επιμέρους ενότητα. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται να αναδειχθούν η πολυσημία, η σημασία και η επικαιρότητα της θεολογικής (εικαστικής) γλώσσας, καθώς και οι παράγοντες που την επηρεάζουν.

Αναπλαισιώνοντας:

Σύγχρονες καταστάσεις και απόψεις που σχετίζονται με τη γλώσσα σε διάφορα θρησκευτικά περιβάλλοντα.

- «Ομαδοσυνεργασία: Μετασχηματισμός βιβλικού κειμένου»: Μοιράζονται παραβολές του Ευαγγελίου, όπου γίνεται χρήση αγροτικο-κτηνοτροφικών εικόνων. Οι μαθητές/μαθήτριες προβληματίζονται για την αλληγορική ή κυριολεκτική χρήση της γλώσσας. Τέλος, αξιολογούν αν οι εικόνες αυτές έχουν νόημα και λειτουργικότητα για τους ίδιους σήμερα, αν συνδέονται με τις παραστάσεις τους. Πώς θα διατύπωναν σήμερα κάτι αντίστοιχο;
- Εναλλακτικά:
«Πέντε π και ένα γ»: Διανέμονται στους μαθητές/στις μαθήτριες σύντομα θεολογικά-ιστορικά κείμενα σχετικά με θέμα: «Η μετάφραση των ιερών κειμένων στον Χριστιανισμό και στο Ισλάμ» (Μπαμπινιώτης, 2008· Ζιάκας, 2003, σ. 40-41· Γιαννουλάτος, 2016, σ. 152, 159-162). Τίθενται ερωτήσεις στην ολομέλεια πάνω στο μοτίβο «πέντε π και ένα γ» και ακολουθεί συζήτηση.

Αξιολογώντας:

Ερμηνεία σύγχρονων συμβόλων με θρησκευτικό περιεχόμενο και χρήση θρησκευτικών κωδίκων επικοινωνίας.

- «Επικαιροποίηση κειμένων»: Δίνουμε στους μαθητές/στις μαθήτριες ένα κείμενο βιβλικό ή θεολογικό (με οποιοδήποτε θέμα). Τους ζητούμε να το μεταφέρουν σε έκφραση και περιεχόμενο προσαρμοσμένα στα τωρινά δεδομένα. Μπορούν να ξεκλειδώσουν το νόημά του, ξεπερνώντας το ανοίκειο της γλώσσας; Μπορούν να γράψουν τις βασικές του ιδέες στη δική τους γλώσσα;
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός: Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»: Ακρόαση/ανάγνωση τραγουδιών/ποιημάτων που χρησιμοποιούν θρησκευτική ορολογία, αλλά δίνουν άλλο περιεχόμενο, π.χ. Πορτοκάλογλου, «Ο Άσωτος γιός»· Ρίτσος, «Επιτάφιος», κ.λπ.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου (2011, αναθεώρηση 2014).
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία: Β΄ Λυκείου ΔΕ 29, 30, 31,32, 33, 35, 36, 37, 38, 39 (ξένα θρησκευάματα),
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3241,13164>.
 - γ) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή εικόνων: Συλλογή εικόνων: Συμβολικές απεικονίσεις με θρησκευτικό περιεχόμενο, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1095>.
 2. Συλλογή σύγχρονων φωτογραφιών με θέμα το ισλάμ (τζαμιά, σύμβολα, στοιχεία τζαμιών, θρησκευτικές πρακτικές πιστών),
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4468>.
 3. Συλλογή φωτογραφιών με συναγωγές καθώς και σκηνές, αντικείμενα και σύμβολα από την εβραϊκή θρησκεία,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/869>.
 - δ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
 1. «Όψεις Θρησκείας»: Όψεις της θρησκείας / Επίσκεψη / Σύγχρονα Θέματα.
- Εικόνες από κατακόμβες.
- Γιαννουλάτος, Αν. (2016). *Ισλάμ. Θρησκευοιολογική επισκόπηση*. Αθήνα: Δ.Ο.Λ. (ΤΟ ΒΗΜΑ), σ. 152, 159-161.
- Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορηγλία Σφακιανάκη, σ. 40-41.
- Παπαδόπουλος, Στ. (2002). *Θεολογία και γλώσσα : Εμπειρική θεολογία – Συμβατική γλώσσα*. Αθήνα: Ακρίτας.
- Λιούις, Κ.Σ. (1978). *Το χρονικό της Νάρνια: Το λιοντάρι, η μάγισσα και η ντουλάπα*. Μτφρ. Τζ. Μαστοράκη. Αθήνα: Κέδρος.
- Έργα του βυζαντινού ζωγράφου «Φίκου», <http://fikos.gr/portfolio/>

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Jung, K. (1964). *Ο άνθρωπος και τα σύμβολα του*. Μτφρ. Χατζηθεοδώρου Αντιγόνη. Αθήνα: Αρσενίδα.
2. Γκότσης, Χ. (2002). *Ο μυστικός κόσμος των βυζαντινών εικόνων* (τόμ. 1-4). Αθήνα: Αποστολική Διακονία. Κόντογλου, Φ. (2000). *Έκφρασις της ορθοδόξου Αγιογραφίας* (τόμ. 1-2). Αθήνα: Παπαδημητρίου.
3. Κόρδης, Γ. (1998), *Εικόνα εικόνισμα εικονουργία*. Αθήνα: Αρμός.
4. Κόρδης, Γ. (2006), *«Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης» Διονυσίου του εκ Φουρνά: Αισθητικά και εικαστικά σχόλια*. Αθήνα: Αρμός.
5. Μπαμπινιώτης, Γ. (2008). Η ελληνική γλώσσα ως όχημα διάδοσης της χριστιανικής διδασκαλίας. Ομιλία στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, 10 Μαΐου 2008, στο περιοδικό *Διάλογοι καταλλαγής*, αρ. φύλλ. 89, Απρ.-Μάιος-Ιούν. 2008 (ψηφιακή έκδοση στο: <http://www.babiniotis.gr/wmt/webpages/index.php?lid=1&pid=7&catid=M&apprec=13>).
6. Νατσούλης, Τ. (χ.χρ.), *Λέξεις και φράσεις παροιμιώδεις (Προέλευση-Ετυμολογία-Ερμηνεία)*, Αθήνα: Σμυρνιωτάκης.
7. Περιοδικό Σύναξη, (1999). Λειτουργική Αναγέννηση. Γλώσσα και συμμετοχή, τ.72.
8. Σκλήρης, Στ. (2002). *Εν εσόπτρω, εικονολογικά μελετήματα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
9. Φλωρόφσκυ, Γ. (1982). *Χριστιανισμός και πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς. Διατίθεται: <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/books/book/699-florovsky-georges-1893-1979-xristianismos-kai-politismos/2-books>

4.2 ΜΥΘΟΣ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αποκωδικοποιούν τη σχέση μύθου και λόγου στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση και ιδιαίτερα στη συμβολική γλώσσα της Αγίας Γραφής, - διακρίνουν τη χρήση του μύθου στις διδασκαλίες και στα κείμενα θρησκευτικών παραδόσεων, - αναπτύσσουν τις διαστάσεις που έχει ο μύθος για τη θρησκευτική αλήθεια και την πίστη. 	<ul style="list-style-type: none"> - Εντοπισμός της σχέσης μύθου και λόγου και της επίδρασής της στη θρησκευτική αλήθεια και πίστη. - Εντοπισμός και ερμηνεία «μυθολογικών» στοιχείων σε θρησκευτικά κείμενα.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Μύθος και λόγος στη ζωή.

- «Ιδεοθύελλα (Brainstorming)»: Με ποιον ήρωα/ποιαν ηρωίδα από τη σύγχρονη εφηβική λογοτεχνία/σινεμά/ τηλεόραση ταυτίζεστε στην εξέλιξη του μύθου και γιατί;
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Χτίζοντας τον μύθο μας στα social media. Τι είναι πραγματικό σε αυτό που παρουσιάζουμε ως δημόσιο προφίλ; Το πρόσωπό μας ταυτίζεται με τη «μιντιακή persona» μας; Τι είναι πραγματικό και τι οικοδομεί τον μύθο μας;

Εφαρμόζοντας:

Στοιχεία μύθου και λόγου στις θρησκείες.

- «Τροχιά της μάθησης» με γενικό θέμα: Μύθος = Λόγος (σχέση ταυτότητας) (βλ. The Online Liddell-Scott-Jones Greek-English Lexicon).
Δίνονται κείμενα από μύθους διαφόρων θρησκειών και αποσπάσματα από σύγχρονη βιβλιογραφία. Οι μαθητές/μαθήτριες τα επεξεργάζονται με ερωτήσεις σε φύλλο εργασίας τους: Π.χ. Γιατί η Αθηνά βγαίνει από το κεφάλι του Δία (η θεμελιώδης σημασία της σοφίας); Γιατί η Αφροδίτη είναι ερωμένη του Άρη (σχέση έρωτα και πολέμου); Είναι ο μύθος η πρώτη προσπάθεια του ανθρώπου για ερμηνεία και κατανόηση του κόσμου; Η πρώτη προσπάθεια άρθρωσης και οργάνωσης λογικών συσχετισμών; Πώς οι αρχαιοελληνικοί μύθοι διαμορφώνουν την κοινωνική πραγματικότητα (γύρω από αυτούς πλέκεται όλη η κοινωνική και πολιτική ζωή); Πώς σχετίζονται οι μύθοι με την ταυτότητα και την αυτοσυνειδησία του υποκειμένου (πηγή ηθικού νοήματος); Μετά την απαξίωση του μύθου προς χάριν του ορθολογισμού στο πλαίσιο της νεωτερικότητας, έχει αποκατασταθεί η αξία του στο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας (ναι, υπάρχει πιο ισόρροπη αποδοχή των γνωστικών δρόμων του ανθρώπου); Διακρίνετε κοινούς μύθους σε διάφορες θρησκείες, κ.λπ.
- Εναλλακτικά:
«Κείμενο χωρίζεται σε μέρη»: Δίνεται απόσπασμα κειμένου με θέμα: «Μύθοι και θρησκείες» από εγκυκλοπαίδεια (ενδεικτικά βλ. Britannica, τόμος 5). Ζητείται από τους μαθητές/τις μαθήτριες να βάλουν πλαγιότιτλους στα μέρη. Ακολουθεί διδακτικός διάλογος με το ίδιο θέμα.

Διερευνώντας:

Μύθος και ιστορική αφήγηση στην Αγία Γραφή.

- «Ομαδοσυνεργασία: Η 'αλήθεια' του κειμένου». Χωρίζουμε τους μαθητές/τις μαθήτριες σε ομάδες των τεσσάρων και δίνουμε από ένα κείμενο της Αγίας Γραφής (παραβολές, προφητείες, Αποκάλυψη, αποσπάσματα από επιστολές). Τους ζητούμε να διακρίνουν τα «αληθινά»-λογικά στοιχεία από τα μυθικά.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Γράψε, Συζήτηση, Μοιράσου(TWPS)- Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται για σύγκριση δύο κείμενα, π.χ. Γεν 1,1-2,4. και απόσπασμα επιστημονικού κειμένου για τη δημιουργία του κόσμου (π.χ. Γραμματικάκης, 1998¹⁵, 2008). Ακολουθεί συζήτηση.

Αναπλαισιώνοντας:

Το ζήτημα του μύθου και της αλήθειας στη θρησκευτική γλώσσα. Χρήση και ερμηνεία θρησκευτικών πηγών με μυθολογικό υλικό.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): «Ερμηνεία και αιτιολόγηση». Προβάλλουμε ένα μικρής διάρκειας βίντεο (από το διαδίκτυο) ή έναν πίνακα ζωγραφικής με αλληγορικά και συμβολικά θρησκευτικά στοιχεία. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια με άξονα τις εξής ερωτήσεις:
«Τι συμβαίνει;» (τι είναι αληθινό; τι είναι μυθολογικό ή μυθοπλασία;) και «Τι βλέπεις που σε κάνει να το λες αυτό;»
- Εναλλακτικά:
«Κείμενο με έμπνευση»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν ένα άρθρο στη σχολική εφημερίδα ή ιστοσελίδα του σχολείου με θέμα «Ο βίος του Αγίου (π.χ. Γεωργίου) ή της Αγίας ...: μύθοι και αλήθειες» (επιλέγεται ο βίος κάποιου αγίου με μυθολογικά στοιχεία).

Αξιολογώντας:

Κριτική προσέγγιση των πεποιθήσεων και των στάσεων των πιστών απέναντι στα ιερά κείμενα.

- «Αντιγνωμίες»: Την αφήγηση της Δημιουργίας του κόσμου (Γεν κεφ. 1), πρέπει να την κατανοήσει κανείς ως επιστημονική πραγματεία ή ως μύθο που εμπεριέχει θεολογική αλήθεια;
- Εναλλακτικά:
«Υπέρ και κατά»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες βίος Αγίου/Αγίας με μυθολογικά στοιχεία και καλούνται να συντάξουν επιχειρήματα υπέρ ή κατά της άποψης: «Τα μυθολογικά στοιχεία του κειμένου βοηθούν τον σημερινό πιστό να

προσεγγίσει τον Άγιο/ την Αγία». Οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες των ομάδων συνηγορούν υπέρ των θετικών ή αρνητικών θέσεων. Η ολομέλεια έχει τον τελικό λόγο. [Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να λειτουργήσει και ως συνέχεια της εναλλακτικής πρότασης του προηγούμενου διδακτικού βήματος («Αναπλαισιώνοντας»)].

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία:
 1. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 24: Συλλογή εικόνων: Εσωτερικό συναγωγής (σύμβολα), http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9142/extras/html/kef6_en24_esvteriko_synagogon_popup.htm.
 2. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 25: Δραστηριότητα: Η όμορφη διήγηση της Γενέσεως, http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9142/extras/html/kef6_en25_genesis_popup.htm
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων:
 1. Συλλογή εικόνων : Παραστάσεις σε κατακόμβες, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4478>.
 2. Βίος του Αγίου Γεωργίου (χωρίς μυθολογικά στοιχεία):
 3. <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8737?locale=el>
- Βίντεο με διδακτικό περιεχόμενο: π.χ. «Η επίσκεψη του Χριστού», <http://www.catichis.gr/subjects/lessons/movies/item/479-stories-and-parables-videos> (επίσημη ιστοσελίδα της Συνοδικής Επιτροπής Νεότητας της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος).
- Κείμενα: Γεν 1,1 – 2,4. (Αποσπάσματα από το Κοράνιο για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου: 7, 189· 15, 26-29· 19, 68· 23, 12-14· 32, 3-8· 38, 71-72· 40, 64· 55, 13· 42, 9· 64, 2· 75, 39 κ.ά).
- LSJ: The Online Liddell-Scott-Jones Greek-English Lexicon: <http://stephanus.tlg.uci.edu/lsg/#eid=1&context=lsj>
- Κωνσταντίνου, Μ. (1999). Παλαιά Διαθήκη: Ιστορία της θείας Οικονομίας ή Μυθολογία των Εβραίων; *Σύναξη* τχ. 69 (1999), σσ. 66-71. Πρβλ. του ίδιου, Χίλια χρόνια και μία μέρα. Η συμβολική γλώσσα των αφηγηματικών κειμένων της Π.Δ., *Σύναξη* 67 (1988), σσ. 101-111.
- Ματσούκας, Ν. (1990). *Επιστήμη, φιλοσοφία και θεολογία στην Εξαήμερο του Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 73 κ.ε.
- Άρμστρονγκ, Κ. (1998). *Εν Αρχή*. Μτφρ. Δ. Μπεκριδάκης. Αθήνα: Φιλίστωρ, σσ. 37-41.

- Αγουρίδης, Σ. (1993). *Μύθος, ιστορία, θεολογία*. Αθήνα: Άρτος Ζωής, σσ. 136-137, 147 κ. ε.
- Parini, Gion. (1961). *Testimoni della passione*. Εκδ. Vallecchi.
- Ποίηση: Το «άσμα μικρό» του Καρούζου [Δείχνει την αγωνία του ανθρώπου να δει το φως, αλλά βγάζει τον πόνο του να δει την αποκάλυψη και την αλήθεια στη ζωή του].

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Βερνάν, Ζ.-Π. (1989). *Μύθος και σκέψη στην αρχαία Ελλάδα*, τόμ. 2. Μτφρ. Σ. Γεωργούδη. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
2. Βερνάν, Ζ.-Π. (1992). *Οι απαρχές της ελληνικής σκέψης*. Μτφρ. Ε.Κακοσαίου - Νικολούδη. Αθήνα: Καρδαμίτσας.
3. Γραμματικάκης, Γ. (1998¹⁵). *Η κόμη της Βερενίκης*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, σ. 91-99.
4. Γραμματικάκης, Γ. (2008). *Η αυτοβιογραφία του φωτός*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
5. Ζούμας, Ευ. (1993). *Σχεδιάσμα παράλληλης βιβλικής και κορανικής ανθρωπολογίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
6. Ματσούκας, Ν. (1976). *Λόγος και μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.
7. Σνελ, Μ. (1997). *Η ανακάλυψη του πνεύματος, ελληνικές ρίζες της ευρωπαϊκής σκέψης*. Μτφρ. Ι. Δανιήλ. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

4.3 ΕΚΦΡΑΣΗ (3^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ανακαλύπτουν μορφές έκφρασης της θρησκευτικής πίστης στην τέχνη, - αξιολογούν την ποικιλία των τρόπων έκφρασης του θρησκευτικού συναισθήματος στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση, - αναγνωρίζουν διαφορετικές μορφές θρησκευτικής έκφρασης στο περιβάλλον τους. 	<ul style="list-style-type: none"> - Αποτύπωση μορφών έκφρασης της πίστης και του θρησκευτικού βιώματος στην τέχνη. - Αξιολόγηση με παραδείγματα διάφορων τρόπων έκφρασης της πίστης στην Ορθόδοξη Εκκλησία και την Ελληνική παράδοση. - Αναγνώριση διαφορετικών μορφών θρησκευτικής έκφρασης στο οικείο περιβάλλον.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Μορφές έκφρασης της πίστης και των θρησκευτικών βιωμάτων.

- «Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου(TPS)»: Οι μαθητές/μαθήτριες μοιράζονται άμεσες ή έμμεσες εμπειρίες έκφρασης των πεποιθήσεων ή των ιδεών τους ή των συναισθημάτων τους. Τις καταγράφουν και τις παρουσιάζουν σύντομα.
- Εναλλακτικά:
«Πολυτροπικό κείμενο με έμπνευση/Στο σκοινί της μπουγάδας (παραλλαγή)»: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εκφράσουν ελεύθερα την πίστη και τα θρησκευτικά τους βιώματα δημιουργώντας σκίτσα, ή γράφοντας στιχάκια. Σε όσους μαθητές/όσες μαθήτριες δυσκολεύονται να εκφραστούν με αυτούς τους τρόπους μπορούν να δοθούν πολύχρωμα αυτοκόλλητα χαρτάκια, πάνω στα οποία να γράψουν έναν τρόπο έκφρασης των πεποιθήσεων ή των βιωμάτων ή των συναισθημάτων δικών τους ή του περίγυρού τους. Στη συνέχεια τα κολλούν στον πίνακα και τα διαβάζουν στην ολομέλεια.

Νοηματοδοτώντας:

Θρησκευτικό συναίσθημα και ποικίλες μορφές έκφρασης στις θρησκείες.

- «Ομαδοσυνεργασία: Καθοδηγούμενη ιστοεξερεύνηση, με φύλλο εργασίας»: Κάθε ομάδα αναζητά την έκφραση συναισθημάτων στη λατρεία των θρησκειών. Παρουσίαση στην ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»: Δίνονται/προβάλλονται έργα τέχνης/κείμενα/φωτογραφίες πιστών από τις θρησκείες του περιβάλλοντος του σχολείου (παραδείγματα εικόνων παρατίθενται στο υλικό). Οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφουν όψεις της έκφρασης της πίστης και εκφράζουν τις σκέψεις τους σύμφωνα με το παραπάνω μοτίβο.

Αναλύοντας:

Θρησκεία, πίστη και τέχνη.

- «Ομαδοσυνεργασία: Παίρνοντας απόσταση»: Κριτική προσέγγιση υλικού που μοιράζεται αναφορικά με ποικίλους τρόπους έκφρασης της Ορθόδοξης πίστης, π.χ. στα πανηγύρια, στη λαϊκή τέχνη, μικροτεχνία, κεντητική, κειμήλια που βρίσκονται σε μονές, σε ποιήματα (π.χ. Χιωτέλλη, Γ. Δροσίνης), σε έργα τέχνης (κατάλογος εκθέσεων και έργων, π.χ. Χ. Μποκόρος), κ.λπ. Αντί αυτών μπορούμε να προβάλλουμε/μοιράσουμε εικόνες εκθεμάτων από ένα Εκκλησιαστικό Μουσείο, π.χ. της Ι. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης και Ι. Μητροπόλεως Αλεξανδρουπόλεως.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Εκτίμηση, υποστήριξη, διερώτηση»: Οι μαθητές/μαθήτριες εμβαθύνουν στις ποικίλες εκφράσεις της θρησκευτικής/εκκλησιαστικής τέχνης: Μουσική, αγιογραφία, αρχιτεκτονική, διακοσμητική, υμνολογία, ποίηση, λογοτεχνία, κινηματογράφος, σύγχρονο

τραγούδι με θρησκευτικές αναφορές. Διερωτώνται για τη σημασία των ποικίλων εικονισμών, αντιλαμβάνονται ζητήματα συνάφειας ως προς τη σχέση θρησκείας, πολιτισμού στην ιστορική του διαδρομή και τέχνης.

Εφαρμόζοντας:

Αξιολόγηση των ποικίλων θρησκευτικών εκφράσεων που εντοπίζονται στο περιβάλλον των μαθητών/μαθητριών.

- «Επ' αυτού θα είχα να πω»: Με ποιο τρόπο διαφέρει η θρησκευτική έκφραση τριών γενεών στην οικογένειά σου; (Γενιά των παππούδων, των γονιών, και η δική σου γενιά).
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»: Οι μαθητές/μαθήτριες εξετάζουν φωτογραφίες με ανθρώπους που εκκλησιάζονται, με ένα νηστίσιμο τραπέζι, νεανικό χέρι που φορά κομποσχοίνι, προσκυνητές σε θαυματουργή εικόνα κ.λπ.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α΄ Λυκείου ΔΕ 23: Δραστηριότητα: Ιερά σκεύη, <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3348>.
 - β) Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή φωτογραφιών: Άμφια, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4639>.
 2. Δραστηριότητα : Αντικείμενα Εκκλησιαστικής Τέχνης, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4663>.
 3. Συλλογή φωτογραφιών: Ινδουισμός, Ιεροί τόποι – ναοί, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3831>.
 4. Συλλογή φωτογραφιών: Ναοί - Ιεροί τόποι Σιντοϊσμού, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4234>.
 5. Συλλογή φωτογραφιών: Κουμφοκιανισμός ναοί – τόποι, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4232>.
 6. Συλλογή φωτογραφιών: Ορθόδοξοι πιστοί των διαφόρων χωρών, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4475>.
 - Έργα τέχνης και κείμενα από διάφορες θρησκείες.
 - Εικόνες - πολυμέσα: Ιεροί τόποι, ιερές πορείες, ιερά βιβλία.
 - Χριστιανικές εικονογραφίες, εκκλησιαστική μουσική.
 - Κινηματογράφος: Lourdes (Jessica Hausner, 2009).
 - Ιστοσελίδες Μουσείων Εκκλησιαστικής Τέχνης:
 1. Ι. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης: <http://www.imth.gr/default.aspx?page=184>.
 2. Ι. Μητρόπολεως Αλεξανδρουπόλεως: <http://www.imalex.gr/4ADD2FD7.el.aspx>.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Eliot, T.S., (1997). *Άμλετ: Θρησκεία και λογοτεχνία: Δύο δοκίμια*, μτφ: Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα: Έρασμος.
2. Louth, A. (2001). *Ορθοδοξία και τέχνη*. Στο Walker, A. & Καρράς, Κ. (Επιμ.). *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Εστία.
3. Sherrard, P. *Το ιερό στη ζωή και στην τέχνη*, Αθήνα: Ακρίτας.
4. Βαρβούνης, Μ., *Η ελληνική λαϊκή λατρεία μεταξύ Ανατολής και Δύσης: Ζητήματα πολιτισμικού διαλόγου στη θρησκευτική λαογραφία*, <http://www.laographiki.gr/thriskeftiki-laographia.pdf> (τελευταία προσπέλαση: 19.6.2016)
5. Ευδοκίμωφ, Π. (1993). *Η τέχνη της εικόνας, θεολογία της ωραιότητας*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
6. Κανιολάκης, Ι. (2010). *Εις βασιλεία εισερχόμεθα των ουρανών : Η τέχνη, η θεολογία, η συμβολική και η συγκριτική του ορθόδοξου χριστιανικού ναού* Γιάννη Εμμ. Κανιολάκη. - 2η έκδ. - Αθήνα : Αρμός.
7. Κόρδης, Γ. (2003). *Πρόοδος και παράδοση στην ορθόδοξη εικονογραφική τέχνη: Η θεολογία του ρυθμού οδηγός στο πέλαγος της εικαστικής δημιουργίας*, Χαλκίδα : Πορθμός.
8. Μινόπετρος. π. Π.,(2014). *Το σινεμά σαν δεύτερη θρησκεία*, διαθέσιμο στο: <http://www.cinemag.gr/article.asp?catid=37406&subid=2&pubid=129797105>
9. Μποκόρος, Χ., Παπαδάκη, Α.Μ., Σκλήρης, π.Στ. (2011) *Το ιερό στην τέχνη, ραδιοφωνική εκπομπή του ραδιοφωνικό σταθμού της Εκκλησίας της Ελλάδος (89,5 fm): «Το τραπέζι της Κυριακής»*, διατίθεται στο: <http://antifono.gr/portal/web-tv/web-radio/4290-to-iero-stin-texni.html>
10. Νταλρίμπλ, Ου.(2000). *Ταξίδι στη σκιά του Βυζαντίου*, Αθήνα: Ωκεανίδα.
11. Σκλήρης, π. Στ. (1992). *Εν εσόπτρω, Εικονολογικά Μελετήματα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
12. Συλλογικό έργο, (2000). *Θεολογία και τέχνη*, Θεσσαλονίκη : Το Παλίμψηστον.
13. Συλλογικό έργο (2007). *Κριτικές προσεγγίσεις στον ορθόδοξο πολιτισμό*, Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.
14. Συλλογικό έργο (1971). *Περί ύλης και τέχνης*. Αθήνα: Αθηνά <Σειρά: Σύνορο>.
15. Χατζηεφραϊμίδης, Ει. (2006). *Ορθοδοξία και πολιτισμός: Η διακονία της κατάφασης στην πολιτισμική πολυμορφία*, Θεσσαλονίκη: Σταμούλης .

4.4 ΙΣΤΟΡΙΑ (4^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναδεικνύουν διαστάσεις των αντιλήψεων για τον ιστορικό χρόνο στον 	<ul style="list-style-type: none"> - Παρουσίαση αντιλήψεων του Χριστιανισμού και των θρησκειών για τον ιστορικό χρόνο και των επιδράσεών τους στη δράση του ανθρώπου.

<p>Χριστιανισμό και τις θρησκείες,</p> <ul style="list-style-type: none"> - ερμηνεύουν ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με θρησκευτικές πεποιθήσεις. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ερμηνεία της σχέσης ιστορικών γεγονότων και θρησκευτικών πεποιθήσεων.
--	---

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **διερευνητική** μέθοδος με κύρια βήματα τα εξής:

Παρουσιάζοντας:

Το ιστορικό γεγονός ως δομικό στοιχείο στον Χριστιανισμό και στις θρησκείες.

- «Λέξεις – γρίφοι»: Σε ομαδοσυνεργασία δίνεται το προεόρτιο κοντάκιο των Χριστουγέννων (‘‘Η Παρθένος σήμερον, τὸν προαιώνιον Λόγον ...’’) κομμένο σε μικρές φράσεις. Οι μαθητές/μαθήτριες το ανασυναρμολογούν και σχολιάζουν την έννοια του χρόνου σε σχέση με το πρόσωπο του Χριστού.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι». Προβολή ιστορικής χρονογραμμής με θέμα την παγκόσμια εξέλιξη των θρησκειών (υπάρχουν μικρής διάρκειας βίντεο στην αγγλική στο διαδίκτυο). Προαιρετικά μπορούν να υποβληθούν στους μαθητές/στις μαθήτριες παρόμοιες ερωτήσεις : «Ποιες θρησκείες απεικονίζονται (οι ιστορικές) και ποιες όχι; Γιατί νομίζεις ότι γίνεται αυτό;», «Τι σηματοδοτεί την απαρχή μιας θρησκείας (η γέννηση του ιδρυτή της);».

Εφαρμόζοντας:

Αποσαφήνιση όρων, προϋποθέσεων, ερμηνειών της θρησκευτικής ιστορίας.

- «Ανάλυση Διαστάσεων με Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου (TWPS)»: Επεξεργασία κειμένων που αναφέρονται στην ίδρυση θρησκειών, όπως Χριστιανισμός, Ισλάμ, Βουδισμός και στο πρόσωπο του ιδρυτή τους. Οι μαθητές /μαθήτριες προσδιορίζουν βασικές παραμέτρους της ιστορίας όπως π.χ. τον χώρο, τον χρόνο, την εξέλιξη, τη σύνδεση γεωφυσικής κατάστασης με την πολιτιστική ανάπτυξη, σε σύνδεση με ιστορικά θρησκευτικά γεγονότα.
- Εναλλακτικά:
«Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις»: Σε φύλλο εργασίας δίνεται κείμενο (π.χ. Daniήλου, Φλωρόφσκυ, Βουλγαράκη, Αγουρίδης) και επεξεργάζεται σε ομαδοσυνεργασία με ερωτήσεις, όπως: Τι είναι ιστορία; Ποιες είναι οι σύγχρονες μεθοδολογικές προϋποθέσεις της ιστορικής σπουδής; Πού

εντοπίζονται συνέχειες και ασυνέχειες στην ιστορία; Η θρησκεία/θεολογία έχει ιστορικότητα; Η θρησκεία εξελίσσεται; Στο πλαίσιο του Χριστιανισμού ποια η σχέση θεολογίας και ιστορικότητας; .

Διερευνώντας:

Η έννοια του χρόνου στον Χριστιανισμό και στις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις σε σχέση με την ιστορία και τον πολιτισμό.

- «Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS). Επ' αυτού θα είχα να πω»: Π.χ. για την έννοια του ευθύγραμμου και του κυκλικού χρόνου. Οι μαθητές/μαθήτριες μέσα από κείμενα (π.χ. Cullmann, 1980) διερευνούν την έννοια του ευθύγραμμου και κυκλικού χρόνου στις θρησκείες και πώς αυτό συνδέεται με την πορεία του πιστού/της πιστής στον κόσμο.
- Εναλλακτικά:
«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο»: Δίνεται κείμενο σχετικό με την έννοια της ιστορίας και του χρόνου στη θρησκεία (π.χ. Ζουμπουλάκης Στ., ή Παπαθανασίου Θ.) Οι μαθητές/μαθήτριες τοποθετούνται γραπτώς και μοιράζονται με τη μέθοδο χιονοστιβάδας τις σκέψεις τους.

Αναπλαισιώνοντας:

Οι συνέπειες των διαφορετικών απόψεων για τον χρόνο στη ζωή των πιστών και στον πολιτισμό.

- «Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες δύο κείμενα, το πρώτο με θέμα την ευθύγραμμη πορεία της ιστορίας και το νόημά της για τον άνθρωπο, και το δεύτερο με θέμα την αιώνια ανακύκλωση του κόσμου (σαμσάρα, Ινδοϊσμός) (Γιαννουλάτος, 2004, Ζιάκας, 2014). Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να απαντήσουν στην ερώτηση: Πώς επηρεάζει η αντίληψη του χρόνου και της ιστορίας τη ζωή κάθε πιστού/πιστής στις δύο αυτές θρησκείες; (Η πώς ατενίζει το μέλλον ο/η σύγχρονος/η χριστιανός/η και ο/η σύγχρονος/η Ινδουϊστής/Ινδουϊστριά;)
- Εναλλακτικά:
«Ρόλος στον τοίχο»: Δίνεται κείμενο για τις διαφορές και τις προσεγγίσεις Χριστιανισμού-Ινδοϊσμού (Ζιάκας, 2014, σ. 463-464) σε σχέση με τον άνθρωπο και τη σημασία του χρόνου στη ζωή του. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να γράψουν στον ρόλο στον τοίχο: α) σκέψεις και συναισθήματα ενός Ινδουϊστή (μέσα στο περίγραμμα του ανθρώπου), και β) σκέψεις και συναισθήματα ενός χριστιανού για τον Ινδουϊστή (έξω από το περίγραμμα).

Αξιολογώντας:

Ερμηνεία σύγχρονων ιστορικών γεγονότων που σχετίζονται με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Ερμηνεία των θρησκευτικών πεποιθήσεων που προκάλεσαν ή επηρέασαν ιστορικά γεγονότα.

- «Ιδεοθύελλα»: Σε πρώτη φάση οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να απαντήσουν στην ερώτηση: Ποια γεγονότα γνωρίζετε, σύγχρονα ή ιστορικά, που θεωρείτε ότι σχετίζονται με θρησκευτικές πεποιθήσεις; Σε δεύτερη φάση οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται σε ομαδοσυνεργασία να επιλέξουν ένα (διαφορετικό η κάθε ομάδα) και να το σχολιάσουν.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος Συλλογισμός (Artful Thinking): Αρχή, μέση, τέλος».»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες φύλλο εργασίας που περιέχει αποκόμματα εφημερίδων ή φωτογραφίες ή πίνακες ζωγραφικής από το διαδίκτυο σχετικά με γεγονότα που συνδέονται με τη θρησκεία (πχ. πίνακας με το ξεκίνημα της Α΄ Σταυροφορίας, μικρογραφία που απεικονίζει περιστατικό εικονομαχίας, φωτογραφία της τρομοκρατικής επίθεσης στους Δίδυμους πύργους στις 9/11, πίνακας με την βάπτιση του Βλαδίμηρου/των Ρως τον 9^ο αι. κ.λπ.). Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν μια σύντομη ιστορία στην οποία εντάσσουν το κείμενο ή την φωτογραφία της επιλογής τους.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α΄ Λυκείου ΔΕ 2: Χρονογραμμή: βασικοί σταθμοί στην εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/896,3327>.
 2. Α΄ Λυκείου ΔΕ 18:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/898,3337/>
 3. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 1, 2: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3327,13416>.
 4. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 19:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3330,13433/>
 5. Β΄ Λυκείου ΔΕ 3: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3243,13167>.
 6. Β΄ Λυκείου (Ιστορία) ΔΕ 5:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/756/4970,22644/>

(Εικονομαχία)

β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:

1. Κουίζ (αντιστοίχιση): Το πανανθρώπινο φαινόμενο της θρησκείας,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4510>.
 2. Χάρτης : Θρησκευτικές κοινότητες μετά τον 16ο αιώνα,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1244>.
 3. Εικονομαχία:
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8352?locale=el> (το γλωσσάριο της εικονομαχίας).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1243?locale=el> (χρονολόγιο)
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8183?locale=el> (χρονολόγιο-ιστοριογραμμή).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8203?locale=el> (ιστορική πηγή).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8351?locale=el> (ιστορικές πηγές-εικονομάχοι).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9138?locale=el> (ενέργειες εικονομάχων).
- Εκπαιδευτικά Λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
1. «Θρησκευτικά Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου» (2007) / επιλογή χάρτες.
 2. «Όψεις Θρησκείας»: Όψεις της θρησκείας / Επίσκεψη / Σύγχρονα Θέματα.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ:
<http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (βλ. αναζήτηση φράσης «Ιστορία και Θρησκείες»).
- Ηλεκτρονική ξενάγηση στο μουσείο Μπενάκη:
<http://www.benaki.gr/index.asp?id=402010101&lang=gr>.
- Cullmann, O. (1980). *Χριστός και Χρόνος*. Μτφρ. π. Π. Κουμάντος. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
- Γιαννουλάτος, Αν. (2004). *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 154-157.
- Γιαννουλάτος, Αν. (2015). Τρομοκρατικές ενέργειες και θρησκευτική συνείδηση. Στο ίδιου, *Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες. Θρησκευτολογική θεώρηση*. Αθήνα: Αρμός, σ. 127-158.
- Ζιάκας, Γρ. (2004). Η θέση του Ισλάμ στον πόλεμο και την ειρήνη. Στο ίδιου, *Θρησκευτολογικά μελετήματα (Α΄)*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 185-192.
- Ζιάκας, Γρ. (2014). *Ταξίδι στις Θρησκείες και τους Πολιτισμούς της Ασίας*. Λονδίνο: Harptree Publishing, σ. 245-255, 257-8, 463-464.
- Ζουμπουλάκης, Στ. (2010). *Ο Θάνατος Λίποβατς ως χριστιανός στοχαστής, στο 'Χριστιανοί στο δημόσιο χώρο: Πίστη ή πολιτιστική ταυτότητα;',* Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, σελ. 72.

- Παπαθανασίου, Θ. (2001). *Κοινωνική Δικαιοσύνη και Ορθόδοξη Θεολογία*, Αθήνα: Ακρίτας, σελ. 36-37.
- Τσακτοίρας Λ., Ορφανουδάκης Ζ., Θεοχάρη Μ. (2005²⁴), *Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή. Β΄ Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 173-175, 179-180, 183-184.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Daniélou, J. (2014). *Δοκίμιο για το μυστήριο της Ιστορίας*. Μτφρ. Ξ. Κομνηνός. Βόλος: Εκδοτική Δημητριάδος.
2. Eliade, M. (1999). *Πραγματεία πάνω στην ιστορία των θρησκειών*. Αθήνα: Χατζηνικολής.
3. Αγουρίδης, Σ. (1996). *Ιστορία και Ορθόδοξη Πνευματικότητα. Κριτικές παρατηρήσεις. Στο ίδιου, Θεολογία και επικαιρότητα: Μελέτες και Άρθρα*. Αθήνα: Άρτος ζωής, σ. 39 εξ.
4. Βουλγαράκη-Πισίνα, Ε. (2004). *Ιστορική Αυτοσυνειδησία και Θεολογική Διδαχή. Στο ίδιας Νεωτερικότητα και Σχολική Θρησκευτική Αγωγή*. Αθήνα: Μαΐστρος, σσ. 37-61. [Κατάλληλο απόσπασμα σσ. 45-47]. (Πρώτη δημοσίευση: *Σύναξη*, τεύχ. 73 (2000), σσ. 65-80).
5. Γιαγκάζογλου, Σ. Ο διάλογος θεολογίας και πολιτισμού βασική συνιστώσα της σύγχρονης θρησκευτικής αγωγής και παιδείας. Στο http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=2&ep=26.
6. Γιαγκάζογλου Σ. (2008). *Φιλοσοφία της ιστορίας και θεολογία της ιστορίας*. Στον συλλογ. τόμο *Ορθοδοξία και [Μετά-] Νεωτερικότητα*, Πάτρα: Έκδ. Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, σσ. 15-80.
7. Γιέβτιτς, Α. Μητροπολίτης Ερζεγοβίνης, (2001). *Τα έσχατα στην καθημερινή μας ζωή*. Στο Walker, A. & Καρράς, Κ. (Επιμ.). *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Εστία.
8. Ζιάκας, Γρ. (1976). *Προφητεία, Αποκάλυψις και Ιστορία της σωτηρίας κατά το Κοράνιον*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς. [Για το νόημα του χρόνου και της ιστορίας στο Ισλάμ, βλ. κεφάλαιο ΣΤ΄: «Το νόημα της ιστορίας της σωτηρίας», σσ. 139-170].
9. Όμπρεχτ, Τέα (2012). *Η γυναίκα του τίγρη*. Μτφρ. Ο. Παπακωνσταντοπούλου. Αθήνα: Πατάκης.
10. Τρακατέλλης, Δ. [Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Δημήτριος] (1992). *Χριστός ο προϋπάρχων Θεός. Η Χριστολογία της ταπεινώσεως και υπερυψώσεως τού μάρτυρος Ιουστίνου*. Αθήνα: Δόμος.
11. Φειδάς, Βλ. (1994). *Εκκλησιαστική Ιστορία*. Τόμ. Α΄ και Β΄. Αθήνα.

12. Φλωρόφσκυ, Γ. (1979). *Θέματα Εκκλησιαστικής Ιστορίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
13. Φλωρόφσκυ, Γ. (1982). *Χριστιανισμός και πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.

4.5 ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ (5^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - συνδέουν την οικουμενικότητα του χριστιανικού μηνύματος με τις πανανθρώπινες αξίες, - διακρίνουν τις δυνατότητες συμβολής της οικουμενικότητας σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας στην παγκοσμιοποίηση, - αξιολογούν τη σημασία της θρησκευτικής ταυτότητας στο οικουμενικό περιβάλλον. 	<ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση του χριστιανικού μηνύματος με τις πανανθρώπινες αξίες. - Συσχέτιση μεταξύ οικουμενικότητας και παγκοσμιοποίησης. - Ανάλυση της σημασίας που έχει η θρησκευτική ταυτότητα στο οικουμενικό περιβάλλον.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **διερευνητική** μέθοδος με κύρια βήματα τα εξής:

Παρουσιάζοντας:

Οικουμενικότητα και παγκοσμιοποίηση στην καθημερινή ζωή.

- «Ιδεοθύελλα» με τις έννοιες οικουμενικότητα και παγκοσμιοποίηση στην καθημερινότητα των μαθητών/μαθητριών. Ομαδοποίηση των χαρακτηριστικών τους.
- Εναλλακτικά:
«Σύγκριση κειμένων»: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να συγκρίνουν δύο κείμενα. Το ένα περιγράφει την έννοια της παγκοσμιοποίησης και τις οικονομικές της συνέπειες (Γιαννουλάτος, 2000· Ζηζιούλας 2003· Μπέγζος, 2005· Πέτρου, 2005) . Το άλλο κείμενο περιγράφει μορφές αλληλεγγύης, καθώς και δράσεις σε διεθνές επίπεδο.

Εφαρμόζοντας:

Η θρησκευτική ταυτότητα στο οικουμενικό περιβάλλον.

- «Κύκλος της συνείδησης»: Οι μαθητές/μαθήτριες, αφού μελετήσουν σύντομο κείμενο για τις καθημερινές συνήθειες των μουσουλμάνων (Γιαννουλάτος, 2016·

Ζιάκας, 2003), χωρίζονται σε δύο ομάδες και σχηματίζουν δύο ομόκεντρους κύκλους. Ο εσωτερικός κύκλος είναι ένας «μουσουλμάνος στην πόλη μας». Ο εξωτερικός κύκλος εκφράζει τα διλήμματά του ως προς τη βίωση της πίστης του σε ανοίκειο περιβάλλον και τον συμβουλεύει ποιες παραδόσεις και αρχές να τηρήσει και πού να προσαρμοστεί. (Προαιρετικά, αν υπάρχει χρόνος: Στη συνέχεια τα παιδιά αλλάζουν θέσεις στον κύκλο και επαναλαμβάνεται το ίδιο).

- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία - Σύνταξη επιστολής»: Οι μαθητές/μαθήτριες, αφού μελετήσουν σύντομο κείμενο για τα θρησκευτικά καθήκοντα και την ηθική των μουσουλμάνων (Γιαννουλάτος, 2016· Ζιάκας, 2003), συντάσσουν επιστολή που την απευθύνουν σε μία μουσουλμάνα που πρόσφατα απέκτησε άδεια παραμονής της Ελλάδας δίνοντάς της φιλικές συμβουλές για την καλύτερη και γρηγορότερη προσαρμογή της στο νέο περιβάλλον.

Διερευνώντας:

Οι χριστιανικές αξίες στη σύγχρονη πραγματικότητα και η θέση τους στο οικουμενικό τοπίο.

- «Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: «Μαρκάρισμα και υπογράμμιση κειμένου» με γνώμονα το ερώτημα της συμβολής και επιρροής του Χριστιανισμού σε θεσμούς, όπως: Δίκαιο, κοινωνική μέριμνα κ.λπ. (σχολικό βιβλίο Β΄ Λυκείου, ΔΕ 26).
- Εναλλακτικά:
Ιδεοθύελλα (Brainstorming): Γίνεται σε δύο φάσεις. Στην πρώτη ζητείται από τους μαθητές/τις μαθήτριες να αναφέρουν αξίες ή στάσεις/επιλογές που φέρονται ως «αξίες» του σύγχρονου ανθρώπου, οι οποίες καταγράφονται σε στήλη στον πίνακα (π.χ. εύκολος πλουτισμός, ανταγωνισμός, επίδειξη, νεποτισμός, ατομισμός, ματαιοδοξία, εκμετάλλευση κτλ.). Στη δεύτερη φάση, τους ζητείται να αναφέρουν χριστιανικές αξίες, που επίσης καταγράφονται στον πίνακα σε ξεχωριστή στήλη. Ακολουθεί σύγκριση των δύο στηλών, εντοπισμός διαφορών και συγκλίσεων και απόπειρα αιτιολόγησής τους.

Αναπλαισιώνοντας:

Ο χριστιανός/Η χριστιανή ως σύγχρονος/σύγχρονη πολίτης της οικουμένης.

- «Ομαδοσυνεργασία - Graffiti»: Με αφορμή καινοδιαθηκικά χωρία (π.χ. Μτ 5,13-16, Ιω 13, 35, Γαλ 5, 6, Πραξ 4, 32-35), πατερικά κείμενα (π.χ. του Ιω. Χρυσοστόμου) και κάποιο σύντομο σύγχρονο θεολογικό κείμενο (π.χ. Γιαννουλάτος, Ζηζιούλας, Ματσούκας, Μπέγζος, Παπαθανασίου, Μήνυμα της Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας) με θέμα την αποστολή του χριστιανού στον σύγχρονο κόσμο οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες δημιουργούν σε χαρτόνι ένα graffiti με μηνύματα και εικόνες.
- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία - Μελέτη περίπτωσης με καθοδηγούμενη ιστοεξερεύνηση»: Διερεύνηση των στόχων καθενός από τους διεθνείς οργανισμούς που προάγουν τη συνεργασία των χριστιανών στην Οικουμένη, όπως ΠΣΕ, WSCF, Σύνδεσμος - Παγκόσμια Αδελφότητα Ορθοδόξων Νέων, Διαβαλκανική Ομοσπονδία Ορθοδόξων Νεολαίων, Διορθόδοξο Κέντρο Πορευθέντες, κ.ά.

Αξιολογώντας:

Η οικουμενικότητα του χριστιανικού μηνύματος.

- «Πέντε π και ένα γ»: Δίνεται η φράση του Χριστού: «Ἕμεῖς ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου» (Μτ 5, 14) και καλούνται οι μαθητές/μαθήτριες να δώσουν μια προσωπική ερμηνεία του στίχου για τη θέση του χριστιανού μέσα στον κόσμο απαντώντας σε ερωτήσεις του τύπου: α) Ποιο φως εννοείται; (φως), Τι χαρακτηριστικά έχει αυτό το «φως»; β) Ποιος μπορεί πραγματικά να γίνει το φως; γ) Πού καλείται να «λάμψει» το «φως»; δ) Πότε μπορεί να συμβεί αυτό; ε) Γιατί να συμβεί αυτό; στ) Πώς μπορεί να επιτευχθεί αυτό;
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία – Σύνταξη κειμένου». Σε κάθε ομάδα δίνεται ένα διαφορετικό «σκηνικό» (π.χ. ένας τόπος όπου ...γίνεται πόλεμος/...υπάρχει φτώχεια/...δεν υπάρχει ελευθερία έκφρασης/...γίνονται διακρίσεις σε βάρος των γυναικών/...είναι εκτεταμένη η παιδική εργασία κτλ.) και ζητείται από τους μαθητές/τις μαθήτριες να απαντήσουν πολύ σύντομα (3-5 σειρές) στην ερώτηση: Ποια οικουμενικά μηνύματα του Χριστιανισμού θα έβρισκαν εφαρμογή σε αυτό τον τόπο και θα βελτίωναν την κατάσταση; Ποια είναι η αξία των μηνυμάτων αυτών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων; Τι αλλαγές θα μπορούσαν να επιφέρουν;

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 13: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3330,13427/> (παράγραφος γ΄).
 2. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 35: [http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3333,13449.](http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3333,13449/)
 3. Β΄ Λυκείου ΔΕ 26: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13190/> (παράγραφοι β΄ και γ΄).
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Παρουσίαση: Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1260>.

2. Κουίζ: Το όραμα και οι προσπάθειες για την ενότητα των χριστιανών,

<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1159>.

- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ:

<http://www.hpert-archives.gr/v3/public/main/index.aspx> (βλ. αναζήτηση λέξεων “Οικουμενικότητα, Πατριαρχείο”).

- Κείμενα: Μτ 5, 13-16, Ιω 13, 35, Γαλ 5, 6, Πραξ 4, 32-35.
- Χρυσόστομος, Ι. *Εις τας Πράξεις των Αποστόλων*, 18. PG 60, 147.
- Γιαννουλάτος, Αν. (2000). *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 239-269 («Παγκοσμιοποίηση και θρησκευτικό βίωμα»).
- Γιαννουλάτος, Αν. (2016). *Ισλάμ. Θρησκευολογική επισκόπηση*. Αθήνα: ΔΟΛ (Το Βήμα), σ. 245-298.
- Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορνηλία Σφακιανάκη, σ. 72-91.
- ΜΗΝΥΜΑ Της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας
<https://www.holycouncil.org/-/message?inheritRedirect=true&redirect=%2Fhome>
- Ζηζιούλας, Ι. (2003). Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση. Στο έργο *Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Εταιρεία Παιδείας και Πολιτισμού «Εντελέχεια».
- Μπέγζος, Μ. (2005). Ορθόδοξη αγωγή και παγκοσμιοποίηση. Στο έργο *Τα Θρησκευτικά ως μάθημα ταυτότητας και πολιτισμού* (Βόλος, 15-17 Μαΐου 2004). Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, <http://eiao.org/wp-content/uploads/2014/03/volos2005seminario.pdf>, σ. 145-148.
- Πέτρου, Ι. (2005). *Κοινωνική θεωρία και σύγχρονος πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 136-144.
- ΠΣΕ: <http://www.oikoumene.org/en>.
- WSCF (World Student Christian Federation): <http://www.wscfglobal.org>.
- Διορθόδοξο Κέντρο Πορευθέντες: <http://porefthentes.gr>.
- Αδελφότητα Εξωτερικής Ορθοδόξου Ιεραποστολής: <http://ierapostoles.gr>.
- Σύγχρονες εικόνες πιστών διαφόρων θρησκειών.
- Βίντεο (ή παρουσίαση πολυμέσων) με πιστούς από διάφορες περιοχές του κόσμου.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Crow. G. (2001). Το Ορθόδοξο όραμα της καθολικότητας. Στο Walker, A. & Καρράς, Κ. (Επιμ.). *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Εστία.
2. Γιαννουλάτος, Αν. (2015). Πανανθρώπινες αξίες. Η άποψη των Θρησκειών. Στο ίδιου, *Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες*. Αθήνα: Αρμός, σ. 159-180.
3. Γιανναράς, Χρ. (1993). Το εμπειρίστατο της Ορθοδοξίας και η αποστολή της στο άμεσο μέλλον. Στο έργο *Το εμπειρίστατο της Ορθοδοξίας και η αποστολή της στο άμεσο μέλλον*, Παγκρήτιο θεολογικό συνέδριο (21-23 Οκτωβρίου 1993), Σύνδεσμος Κρητών Θεολόγων. Σπήλι Ρεθύμνης: Έκδ. Πατριαρχικού Πνευματικού Κέντρου «Άγιος Ραφαήλ».
4. Δελικωνσταντής, Κ. (2007). *Η Εκκλησία και η παγκοσμιοποίηση*, <http://www.ec-patr.org/youth/delikonstandis.htm>
5. Ματσούκας, Ν. (2005), *Οικουμενική θεολογία*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
6. Νησιώτης, Ν. (2004). *Από την Ύπαρξη στη Συνύπαρξη: Κοινωνία, Τεχνολογία, Θρησκεία*. Αθήνα: Μαΐστρος.
7. Παπανδρέου, Δαμ. (1993). *Ορθοδοξία και κόσμος*. Κατερίνη: Τέρτιος.

ΘΕ 5: ΗΘΙΚΗ

(βιοηθική, έρωτας, ζωή, συγχώρηση, ετερότητα)

5.1 ΒΙΟΗΘΙΚΗ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζουν τη σχέση των βιοηθικών ζητημάτων με τη θρησκεία, - διακρίνουν προσεγγίσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας σε βιοηθικά ζητήματα, - δίνουν παραδείγματα διαφορετικών προσεγγίσεων των ζητημάτων βιοηθικής στις θρησκείες. 	<ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση βιοηθικών ζητημάτων και θρησκείας. - Παρουσίαση της χριστιανικής θεώρησης και άλλων θρησκευτικών προσεγγίσεων σε διλήμματα βιοηθικής. - Διατύπωση επιχειρημάτων με θρησκευτικά κριτήρια σε συγκεκριμένα θέματα βιοηθικής.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Βιοηθικά διλήμματα από την επικαιρότητα.

- «Ιδαιοθύελλα»: Δίνεται η φράση «βιοηθικά διλήμματα». Οι μαθητές/μαθήτριες αναφέρουν παραδείγματα βιοηθικών διλημάτων από την επικαιρότητα (π.χ. δανεική μητρότητα, προγεννητικός έλεγχος, άμβλωση, καταστροφή πλεοναζόντων κατεψυγμένων εμβρύων από την παρεμβατική γονιμοποίηση). Καταγράφονται στον πίνακα και ομαδοποιούνται.
- Εναλλακτικά:
«Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Αναφέρεται ένα περιστατικό βιοηθικού διλήματος από την επικαιρότητα (ή προβάλλεται σχετικό βίντεο μικρής διάρκειας). Οι μαθητές/μαθήτριες επιχειρούν να δώσουν έναν ορισμό για τα «βιοηθικά διλήμματα».

Εφαρμόζοντας:

Η πολυπλοκότητα των βιοηθικών ζητημάτων.

- «Ομαδοσυνεργασία - Πέντε π και ένα γ»: Δίνεται ένα περιστατικό (δημοσιευμένο στον τύπο/ διαδίκτυο ή κατασκευασμένο από τον εκπαιδευτικό) που εμπεριέχει κάποιο βιοηθικό δίλημμα (Χατζηνικολάου, 2008, ή Φανάρας, 2013). Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες προσπαθούν να διακρίνουν τα αίτια και τα κίνητρα στις επιλογές του κεντρικού προσώπου.
- Εναλλακτικά:
«Ρόλος στον τοίχο»: Τίθεται ένα συγκεκριμένο βιοηθικό δίλημμα (π.χ. η απόφαση μιας εγκύου να προβεί σε άμβλωση μετά από προγεννητικό έλεγχο, όπου διαπιστώθηκε μία ανίατη ασθένεια στο έμβρυο). Μέσα στο περίγραμμα οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά της. Έξω από το περίγραμμα γράφουν τις σκέψεις του κοινωνικού της περίγυρου ή τις δικές τους σκέψεις. Γίνεται σε κάθε περίπτωση αναστοχασμός με βάση τα γραφόμενα.

Διερευνώντας:

Προσεγγίσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων σε βιοηθικά ζητήματα.

- «Ομαδοσυνεργασία - Υπέρ και κατά»: Δίνεται κείμενο με θέσεις θρησκειών σε ζητήματα βιοηθικής (Φανάρας, 2001). Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες καλούνται να συντάξουν επιχειρήματα υπέρ ή κατά της άποψης των κειμένων. Οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες τα παρουσιάζουν στην ολομέλεια, η οποία έχει τον τελικό λόγο.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία – Μελέτη περίπτωσης»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες. Η κάθε ομάδα «εκπροσωπεί» την Ορθόδοξη Εκκλησία, ένα χριστιανικό δόγμα ή μια θρησκεία. Σε κάθε ομάδα δίνεται κείμενο για βιοηθικά ζητήματα με τις αντίστοιχες θέσεις των δογμάτων ή των θρησκειών (Ζιάκα, Φανάρας, 2001). Στη συνέχεια, προβάλλεται μικρής διάρκειας βίντεο ή διαβάζεται μία περίπτωση βιοηθικού διλήματος (δημοσιευμένο στον τύπο/ διαδίκτυο ή κατασκευασμένο από τον εκπαιδευτικό). Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να παρουσιάσει σύντομα στην ολομέλεια τον τρόπο αντιμετώπισης του συγκεκριμένου διλήματος από το δόγμα ή τη θρησκεία που «εκπροσωπεί».

Αναπλαισιώνοντας:

Θεολογικά επιχειρήματα σε συγκεκριμένα θέματα βιοηθικής.

- «Σύνταξη επιστολής»: Οι μαθητές/μαθήτριες στον ρόλο ενός θεολόγου ή ιερέα γράφουν μία επιστολή με θεολογικά επιχειρήματα προς ένα πρόσωπο που αντιμετωπίζει συγκεκριμένο βιοηθικό δίλημμα που ορίζεται από τον/την εκπαιδευτικό ή τους μαθητές/τις μαθήτριες. Βοηθητικά δίνονται κείμενα με θεολογική επιχειρηματολογία (π.χ. Sandel, 2011).
- Εναλλακτικά:
«Στοχασμός για ερωτήματα»: Τίθεται συγκεκριμένο βιοηθικό δίλημμα με τη μορφή ερωτήματος (π.χ. είναι θεμιτή η παρένθετη μητρότητα για έναν χριστιανό;). Οι μαθητές/μαθήτριες στοχάζονται, σημειώνουν τις σκέψεις τους και στη συνέχεια μελετούν κείμενα με θεολογικά επιχειρήματα (π.χ. Σταυρόπουλος, 2002, ή Φανάρας, 2013). Ακολουθεί συζήτηση με επιχειρήματα.

Αξιολογώντας:

Προσωπικές κρίσεις στις θέσεις του Χριστιανισμού και των θρησκειών σε θέματα βιοηθικής.

- «Θετικό-αρνητικό»: Διαβάζονται μια σειρά προτάσεων με θέσεις των θρησκειών σε θέματα βιοηθικής (π.χ. «Η Ορθόδοξη Εκκλησία επιτρέπει υπό προϋποθέσεις τις τεχνικές της παρεμβατικής γονιμοποίησης για την αντιμετώπιση της ατεκνίας των συζύγων (εντός γάμου)», «Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη στο Ισλάμ, η παρένθετη μητρότητα απορρίπτεται ως τρόπος αντιμετώπισης της ατεκνίας/στεριότητας», «Η ιουδαϊκή θρησκεία αποδοκιμάζει την άμβλωση εκτός αν συντρέχουν ιατρικοί ή άλλοι σοβαροί λόγοι» κοκ.) και οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση μεταξύ του δίπολου (θετικό-αρνητικό) εκφράζοντας τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους και δικαιολογώντας τη θέση τους.
- Εναλλακτικά:
«Σχολιασμός επιχειρημάτων»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες δίσηλο φύλλο χαρτιού, όπου στα αριστερά αναγράφονται οι θέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας για κάποιο ζήτημα βιοηθικής. Στο δεξιό μέρος οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν δικαιολογώντας τις απόψεις τους.

Προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
Ψηφιακό Σχολείο / Σχολικό Βιβλίο (μη εμπλουτισμένο):
Γ' Λυκείου, ΔΕ 13, 14, 16: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4009/>
- Κείμενα της Ειδικής Συνοδικής Επιτροπής Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος (<http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/bioethics/bioethics.htm>).
- Ιστοσελίδες που προτείνονται:
www.bioethics.gr (Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής),
www.bioethics.org.gr (Κέντρο Βιοϊατρικής, Ηθικής και Δεοντολογίας).
- Sandel, M. (2011). *Ενάντια στην τελειότητα: η ηθική στην εποχή της Γενετικής Μηχανικής*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 128.
- Ζιάκα, Α. *Ευθανασία, θρησκείες και πολιτισμοί*, διατίθεται στο: <http://users.auth.gr/ziaka/pdf/euthanasia.pdf>

- Σταυρόπουλος, Α. (2002). *Βιοηθική και ιατρική πράξη: θεολογική προσέγγιση*, σσ. 239-252, στο : <http://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/439/1/M01.026.12.pdf>
- Φανάρας, Β. (2001). Η θεώρηση της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής υπό το πρίσμα ετεροδόξων χριστιανικών ομολογιών και άλλων μονοθεϊστικών θρησκειών. *Θεολογία*, ΟΒ' (72) (τ. 2), σσ. 663-682, στο <http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/index.asp>
- Φανάρας, Β. (2013). Βιοηθικός προβληματισμός στο σχολείο. *Ανάλεκτα Πεμπτούσιας*, 13 (Αύγουστος 2013), σσ. 5-7, <http://www.pemptousia.gr/2013/07/o-vioithikos-provlimatismos-sto-schole/> και <http://www.pemptousia.gr/2013/07/o-vioithikos-provlimatismos-sto-schole-2>.
- Χατζηνικολάου, Νικόλαος, Μητρ. Μεσογαίας (2008). *Περί Βιοηθικής και σύγχρονου τρόπου ζωής*, διαθέσιμο στο: http://www.imml.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=99:7-2008&catid=21:2012-01-29-11-12-32

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

- Κείμενα επιστημόνων πάνω στα ζητήματα βιοηθικής που προτείνονται:
 1. Engelhardt, T.H. (2001). Μια Ορθόδοξη προσέγγιση της βιοηθικής. Στο Walker, A. & Καρράς, Κ. (Επιμ.). *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Εστία.
 2. Αφιέρωμα: Βιοτεχνολογία και Βιοηθική. (2001). *Ίνδικτος*, τ. 14.
 3. Κεσελόπουλος, Αν. (2003). *Εκ του θανάτου εις την ζωήν. Θεολογική προσέγγιση στις προκλήσεις της Βιοηθικής*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς.
 4. Κόιος, Ν. (2007). *Βιοηθική. Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Αθήνα: Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.
 5. Μπέκος, Ι. (2010). Ποια ηθική; Ποια Ιστορία; (Η αφήγηση της Θείας Λειτουργίας και η μεταβολή του ανθρώπου), Αθήνα: εν πλώ.Φαλάτσι, Ο. (1975). *Γράμμα σ' ένα παιδί που δεν γεννήθηκε ποτέ*. Αθήνα: Λιβάνης-Νέα Σύνορα: <http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2011/07/O.-Falacci-Gramma-se-ena-paidi.pdf>
 6. Φανάρας, Β. (2005), Η βιοϊατρική στα όρια της [θνητής] ανθρώπινης ύπαρξης ή ο [α-θάνατος] άνθρωπος στα όρια της βιοϊατρικής, *Σύναξη*, τχ. 96, σσ. 72-76.
 7. Φανάρας, Β. (2014). «Μεταμοσχεύσεις: η θεολογική συζήτηση τα τελευταία τριάντα χρόνια», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος "Σπουδές στην Ορθόδοξη θεολογία"*, τόμος Δ, Πάτρα: ΕΑΠ.
 8. Χατζηνικολάου, Ν., Μητρ. Μεσογαίας και Λαυρεωτικής (2014). Βιοηθικά διλήμματα και ποιμαντικοί προβληματισμοί για την αρχή της ζωής. (Όμιλία στην Τακτική Σύνοδο τής Ίεραρχίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, 9 Ὀκτωβρίου 2014), στο <http://www.pemptousia.gr/2014/10/vioithika-dilimmata-ke-pimantiki-p>.

- Πολλά άρθρα για βιοηθικά ζητήματα (και θέσεις θρησκειών γι' αυτά) στην ιστοσελίδα του περιοδικού *Πεμπτουσία*:
<http://www.pemptousia.gr/category/%CF%80%CE%B5%CE%BC%CF%80%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1/pemptousia-articles/religion/%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%B7%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%AE-religion/?cat=1907&page=1>.

5.2 ΕΡΩΤΑΣ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - εκτιμούν τις θέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τον έρωτα, τη σεξουαλικότητα, και τις σχέσεις των φύλων, - αξιολογούν με θρησκευτικά κριτήρια τις αντιλήψεις για τον έρωτα, τις σχέσεις των φύλων και τον γάμο στον σύγχρονο κόσμο. 	<ul style="list-style-type: none"> - Παρουσίαση των θέσεων της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τον έρωτα, τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις των δύο φύλων και τον γάμο. - Αξιολόγηση με θρησκευτικά κριτήρια των αντιλήψεων για τον έρωτα, τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις των δύο φύλων στον σύγχρονο κόσμο.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Νέοι/Νέες και έρωτας.

- «Ακούγοντας: Δύο επί δύο (παραλλαγή του «Δέκα επί δύο»): Οι μαθητές/μαθήτριες ακούν δύο φορές ένα τραγούδι για τον έρωτα, επιλεγμένο από τον/την εκπαιδευτικό. Την πρώτη φορά σημειώνουν δύο λέξεις-σκέψεις που απαντούν στο ερώτημα: Τι σκέψεις για τον έρωτα κάνεις με αφορμή το τραγούδι που άκουσες; Τη δεύτερη φορά προσθέτουν άλλες δύο λέξεις-σκέψεις. Ακολουθεί ανακοίνωση στην ολομέλεια, καταγραφή στον πίνακα και πολύ σύντομος σχολιασμός.
- Εναλλακτικά:
 «Ιδεοθύελλα» με τις λέξεις «έρωτας» και «σεξουαλικότητα»: Ο/Η εκπαιδευτικός τις γράφει στον πίνακα μαζί με τις απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών. Στη συνέχεια, με τη βοήθειά τους τις ομαδοποιεί.

Εφαρμόζοντας:

Χριστιανική πίστη και ερωτική σχέση: ζητήματα και προκλήσεις.

- «Ομαδοσυνεργασία- Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Η ολομέλεια των μαθητών/μαθητριών αποφασίζει για δύο ζητήματα που μπορεί να προκύψουν σε μια ερωτική σχέση (όπως, απιστία, καταπίεση). Οι μαθητές/μαθήτριες επιλέγουν ένα από τα δύο, μελετούν κείμενα του Χριστιανισμού για το θέμα αυτό, και το

συζητούν σύντομα. Ερωτήματα που τίθενται για τη συζήτηση μπορεί να είναι π.χ. τι απαντούν τα δύο θρησκευόμενα σε ποικίλα ζητήματα που ανακύπτουν στη σχέση; Τι θεωρούν ότι κρατάει μια σχέση ισχυρή; Τέλος, ανακοινώνουν στην ολομέλεια τις απόψεις τους.

- Εναλλακτικά:

«Ανακριτική καρέκλα»: Με θέμα το ψέμα / τη ζήλια / την καταπίεση στην ερωτική σχέση ένας μαθητής ή μαθήτρια αναλαμβάνει τον ρόλο του/της συντρόφου που λέει ψέματα στον/στην σύντροφό του ή τον/την ζηλεύει ή τον/την καταπιέζει. Οι υπόλοιποι μαθητές/μαθήτριες, αφού μελετήσουν σχετικά κείμενα από τον Χριστιανισμό, χωρίζονται σε ομάδες και κάνουν ερωτήσεις στον/στη «σύντροφο» με θρησκευτική αφετηρία.

Διερευνώντας:

Η θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων για τον έρωτα και τη σχέση των δύο φύλων.

- «Ομαδοσυνεργασία - Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις». Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες ερευνούν α) τη θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τη σχέση των δύο φύλων, τον έρωτα, τη σεξουαλικότητα και τον γάμο, β) τις αντιλήψεις θρησκειών για τον έρωτα, τη σεξουαλικότητα, τις σχέσεις των δύο φύλων και τον γάμο.

Κείμενα που προτείνονται:

1. Αποσπάσματα από το *Άσμα Ασμάτων* (π.χ. 1, 2-4· 3, 1-5· 4, 1-4. 7· 6, 8-9· 7, 11-13· 8, 5β-7).
2. Κείμενα αγίου Ι. Χρυσοστόμου για τον έρωτα.
3. Κείμενα συγχρόνων θεολόγων-διανοητών (π.χ. Χρ. Γιανναράς, Ν. Μπερντιάεφ, Ηλ. Βουλγαράκης, π. Φιλ. Φάρος, Χρ. Σταμούλης).
4. Απόσπασμα από την Ακολουθία του Γάμου (Εφεσ 5, 20-33) και κείμενα για τους συμβολισμούς της.
5. Σχέσεις δύο φύλων Α Πε 3, 1-7 και Γαλ 3, 28 και Δημιουργία της γυναίκας (Γεν 1, 27. 2, 18. 2, 23-24)..
6. Κείμενα με θέμα τη γυναίκα στο Ισλάμ (Γιαννουλάτος, 2004, Ζιάκας, 2003) (ή σε άλλη θρησκεία).

Οι μαθητές/μαθήτριες σε ολομέλεια παρουσιάζουν και συζητούν τα πορίσματα της μελέτης τους.

- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία – Εννοιολογικός χάρτης»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες, αφού μελετήσουν τα κείμενα που παρατίθενται πιο πάνω, δημιουργούν έναν εννοιολογικό χάρτη με τις λέξεις: άνδρας, γυναίκα, σχέσεις δύο φύλων, έρωτας, σεξουαλικότητα, γάμος στον Χριστιανισμό.

Αναπλαισιώνοντας:

Θρησκευτική θεώρηση περιπτώσεων σχετικά με τον έρωτα, τις σχέσεις των φύλων και τον γάμο στη σύγχρονη εποχή.

- «Αντιγνωμίες»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρισμένοι σε δύο ομάδες συζητούν για την εναλλαγή συντρόφων πριν τον γάμο/τους μικτούς γάμους στην Ελλάδα. Κάθε ομάδα υποστηρίζει την άποψή της με επιχειρήματα.

- Εναλλακτικά:

«Σύνταξη επιστολής»: Ένα ερωτευμένο ζευγάρι που αποφασίζει να επισημοποιήσει τη σχέση του διαβάζει τις συμβουλές του κοινωνικού περίγυρου. Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να συντάξει μία επιστολή προς το ζευγάρι επιχειρηματολογώντας υπέρ ή κατά του γάμου του.

Αξιολογώντας:

Έρωτας και σχέση των δύο φύλων με θρησκευτικά κριτήρια.

- «Σύνταξη δίστηλου κειμένου με ομαδοσυνεργασία» σχετικά με τις βασικές θέσεις του Χριστιανισμού και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων (π.χ. Ισλάμ) για τον έρωτα, και τις σχέσεις των φύλων, με βάση τις πηγές που έχουν μελετήσει. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει ένα θέμα.
- Εναλλακτικά:
«Επ' αυτού θα είχα να πω»: Με βάση τις πηγές που έχουν μελετήσει, οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν γνώμες και τοποθετήσεις στο θέμα: «Διαφορετικές θρησκείες, διαφορετικές κοινωνίες, διαφορετικές αντιλήψεις για τον έρωτα: πρόβλημα ή πρόκληση;».

Προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α' Λυκείου ΔΕ 25: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3350/> (σ. 142-143).
 2. Γ' Λυκείου ΔΕ 11: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4008/>
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Κουίζ (αντιστοίχιση): Οι συμβολισμοί του Μυστηρίου του Γάμου: <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8620>
 2. Παρουσίαση: Ο συμβολισμός των τελουμένων στο Μυστήριο του Γάμου: <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8736>
 3. Βίντεο:
 - α. Τα δακτυλίδια στον Γάμο: http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3350/Extras/Html/kef2_en25_daxtylidia_2011_popup.htm
 - β. Μυστήριο του Γάμου (στέφανα): <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7658?locale=el>
 - γ. Μυστήριο του γάμου «Ησαΐα χόρευε...»: http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3350/Extras/Html/kef2_en25_pothrio_2011_popup.htm
- Ασμ 1, 2-4. 3, 1-5. 7, 11-13. 8, 5β-7.
- Γεν 1, 27. 2, 18. 2, 23-24. 3, 12.
- Α Πε 3, 1-7 (ιδιαίτερα στ. 7: «συγκληρονόμοι χάριτος ζωής»).
- Γαλ 3, 28.
- Χρυσόστομος Ι., *Ομιλία Β'*, *Είς Κολοσσαείς*. ΕΠΕ, τόμ. 22, σσ. 342, 344, 388 (για τον έρωτα), στο έργο: Φάρος, Φ., Κοφινάς, Στ. (1995³). *Συζυγία*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 132-133.

- Χρυσόστομος Ι., PG 52, 404A-411B (βάσει της μτφρ. Ελ. Μάινα). Στο *Σύναξη 2* (1982), σσ. 4-7 : <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4005/> (σχολικό βιβλίο Γ΄ Λυκείου, Εισαγωγή, σ. 10-12)
- Ειδική Συνοδική Επιτροπή Λειτουργικής Αναγεννήσεως (2004). *Ο Γάμος στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Πρακτικά Δ΄ Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου*. Αθήνα: Κλάδος Εκδόσεων Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος.
- Dervish Abu Bekr (2013). *Χίλιες και Μια νύχτες*. Αθήνα: schooltime.gr (με βάση την έκδοση του Σαλίβερου 1921). Τόμ. Α΄. Στο <http://www.schooltime.gr/wp-content/uploads/2013/06/arabian-nights tom-a paramithia-tis-halimas www.schooltime.gr .pdf>.
- Γιάγκου, Β. (2006). *Πίσω από τον έρωτα. Ο φόβος της αυτοπαράδοσης*. Θεσσαλονίκη: εφημ. «Μακεδονία της Κυριακής» (7.5.2006): <http://oodegr.co/oode/koinwnia/oikogeneia/erws1.htm>
- Γιαννουλάτος, Αν. (2004). *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 245.
- Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορνηλία Σφακιανάκη, σ. 82εξ.
- Ζιάκας, Γρ. (2003). Γυναίκα και οικογένεια στην παύλεια θεολογία και την ισλαμική κοινωνία. Στο Ι. Μ. Βερούιας, Ναούσης και Καμπανίας. *Η γυναίκα κατά τον Απόστολο Παύλο. Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Βέροια, 26-28 Ιουνίου 2003)* (σσ. 159-170). Βέροια. Θεοτόκης Κ. (1986). *Η ιστορία της Σακούνταλας κατά το Μαχαβάρατα*. Αθήνα: Κείμενα.
- Μπεν, Άφρα (2008). *Ορουνόκο ή ο Σκλάβος Πρίγκιπας*. Μτφρ. Γ. Κονδύλης. Αθήνα: Μαΐστρος.
- Νταμπούρ, Ιμπρ. Χαλ. (1990). *Γάμος και Οικογένεια κατά το Ισλάμ*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.
- Τραγούδια με θέμα τον έρωτα (ενδεικτικά και ανάλογα με τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών):
 1. Κατσιμίχας Χ. και Π.: *Ανόητες αγάπες*.
 2. Cohen L.: *Dance me to the end of love* (με ελληνικούς υπότιτλους, αν είναι βίντεο).
 3. Σιόλα Στ. και Βελεσιώτου Φ.: *Διόδια*.
 4. Μητροπάνος Δ.: *Αν είσαι πλάι μου*.
 5. Κόμης Χ.: *Αγάπη είναι*.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Ι. Μ. Δημητριάδος – Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών (2004). *Φύλο και θρησκεία. Η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία*. Αθήνα: Ίνδικτος. Κορνάρος, Β., Ερωτόκριτος (αποσπάσματα, από: <http://www.ebooks4greeks.gr>).
2. Βουλγαράκης, Α. Ηλ. (1995). *Αγάπη και γάμος*. Αθήνα: Αρμός, σσ. 76-81 (για τον έρωτα και το σεξ).

3. Γιανναράς, Χρ. (2003). *Σχόλιο στο Άσμα Ασμάτων* (κεφάλαια «Modulatio» και «Comma»). Αθήνα: Δόμος.
4. Ζιάκα, Αγγ. (2008). Η έννοια του Σώματος στο Ισλάμ. Στο Π. Παχής (Επιμ.). *Φιλία και Κοινωνία*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
5. Ζιάκας, Γρ. (1971). *Ο Μυστικός Ποιητής Τζαλαλεντίν Ρούμι*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς.
6. Ζούμας, Ευάγγ. (1993). *Σχεδίασμα παράλληλης βιβλικής και κορανικής ανθρωπολογίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 63-78.
7. Καλλιακμάνης, Β. π. (2003). Η υπέρβαση της διακρίσεως των δύο φύλων στη θεολογία του Αποστόλου Παύλου. Στο Ι. Μ. Βερούιας, Ναούσης και Καμπανιάς. *Η γυναίκα κατά τον Απόστολο Παύλο. Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Βέροια, 26-28 Ιουνίου 2003)* (σσ. 175- 184). Βέροια.
8. Μπερντιάεφ, Ν. Δ. (1972). Για τη σεξουαλικότητα, τον έρωτα και την αγάπη. Στο Γιανναράς Χρ. κ. ά. *Έρως και γάμος* (σσ. 150-155). Αθήνα: Αθηνά.
9. Σαΐξπηρ Ουίλ. (2011). *Ρωμαίος και Ιουλιέτα*. Μτφρ. Ρ. Μουζενίδου, Λ. Παπαδόπουλος. Αθήνα: Δίπυλον Εντός των τειχών.
10. Σταμούλης, Χρ. . Η συμπλοκή των σωμάτων και η ερωτική συγκρότηση του βίου. Στο ιδίου (Επιμ.) (2014). *Έρωτας και Σεξουαλικότητα*. Αθήνα: Αρμός, σ. 149-190.
11. Σταμούλης, Χρ. (2009). *Έρως και θάνατος, Δοκιμή για έναν πολιτισμό της σάρκωσης*. Αθήνα: Ακρίτας.
12. Σύναξη (1989). Έρως Θεού, Έρως ανθρώπων, τ.32.
13. Σύναξη (2001). Ανθρώπινη Σεξουαλικότητα, τ.77.
14. Τσιμπιρίδου, Φ. (Επιμ.) (2007). *Μουσουλμάνες της Ανατολής. Αναπαραστάσεις, πολιτισμικές σημασίες και πολιτικές*. Αθήνα: Κριτική.
15. Φάρος, π. Φ. (2005). *Συγκυρίες και επιλογές. Αυτοβιογραφία*. Αθήνα: Αρμός (σσ. 308-313).

5.3 ΖΩΗ (3^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - διατυπώνουν συλλογισμούς για τη σχέση της ζωής με τον Θεό στον Χριστιανισμό, - αναλύουν πώς οι διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις επηρεάζουν τις απαντήσεις στα μεγάλα ερωτήματα της ζωής. 	<ul style="list-style-type: none"> - Συσχέτιση ζωής με τον Θεό στον Χριστιανισμό. - Αξιολόγηση προτάσεων απάντησης του Χριστιανισμού και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων στα μεγάλα ερωτήματα της ζωής.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Θέματα σεβασμού ή περιφρόνησης της ζωής.

- «Ιδαιοθύελλα» που γίνεται διαδοχικά με τις φράσεις «σεβασμός της ζωής» και «περιφρόνηση της ζωής».
- Εναλλακτικά:
«Κύκλος συνείδησης»: Διαβάζεται μία περίπτωση ευθανασίας (επιλεγμένη ή κατασκευασμένη από τον εκπαιδευτικό) ή προβάλλεται απόσπασμα από σχετική ταινία («Η θάλασσα μέσα μου» και «Million Dollar Baby»). Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε δύο ομάδες και σχηματίζουν δύο ομόκεντρους κύκλους γύρω του. Όσοι βρίσκονται στον εσωτερικό κύκλο παριστάνουν αυτόν που πρέπει να πάρει την απόφαση για την ευθανασία. Όσοι βρίσκονται στον εξωτερικό κύκλο εκφράζουν τη φωνή της συνείδησής του. Κατόπιν, οι κύκλοι αντιστρέφονται.

Νοηματοδοτώντας:

Θρησκευτικές πεποιθήσεις με διαφορετικές απαντήσεις στα μεγάλα ερωτήματα της ζωής

- «Ιδαιοθύελλα» με τη φράση: «τα μεγάλα ερωτήματα της ζωής». Οι απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών σημειώνονται στον πίνακα και ομαδοποιούνται (σύμφωνα με το τρίπτυχο: θεολογία, κοσμολογία, ανθρωπολογία). Τίθεται για προβληματισμό και σύντομη συζήτηση το ερώτημα: «Όλες οι θρησκείες δίνουν τις ίδιες απαντήσεις στα μεγάλα ερωτήματα της ζωής;».
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία – Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Διαβάζεται στην ολομέλεια το ποίημα του Γ. Δροσίνη, «Μήπως» (ή «Τι λοιπόν;»). Οι μαθητές/μαθήτριες ανά θρανίο προσπαθούν να διατυπώσουν τα βαθύτερα ερωτήματα που θέτει ο ποιητής. Μετά την ανακοίνωση των απαντήσεών τους στην ολομέλεια, προκαλείται σύντομη συζήτηση με θέμα τον ρόλο των θρησκειών στην αναζήτηση από τον άνθρωπο απαντήσεων στα μεγάλα ερωτήματα της ζωής.

Αναλύοντας:

Οι θέσεις και οι στάσεις του Χριστιανισμού και άλλων θρησκειών για την αξία της ζωής και τη σχέση της ζωής με τον Θεό.

- «Ομαδοσυνεργασία - Μελέτη περίπτωσης». Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες και καθεμία από αυτές μελετά τις θέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ή χριστιανικού δόγματος ή θρησκείας στο θέμα των μεταμοσχεύσεων (Κωστάκης) ή στο θέμα της ευθανασίας (Ζιάκα, 2007).
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking)»: Προβάλλεται μια εικόνα για τη δημιουργία του ανθρώπου σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία (π.χ. ψηφιδωτό από τον καθεδρικό ναό του Μονρεάλε της Σικελίας, 12^{ος} αι., ή του Θ. Πουλάκη. *Η πλάση του Αδάμ*, 17^{ος} αι.). Διαβάζονται σε ολομέλεια δύο σύντομα κείμενα για τη σχέση της ζωής με τον Θεό, ένα από την ορθόδοξη παράδοση και ένα π.χ. από μια αφρικανική (θρησκευτική) παράδοση (Γιαννουλάτος, 2004). Στη συνέχεια, οι μαθητές/μαθήτριες στοχάζονται πάνω στην εικόνα σύμφωνα με το μοτίβο «ερμηνεία και αιτιολόγηση». Τελικά, τίθεται το ερώτημα: Η θρησκεία μπορεί να καθορίσει τις επιλογές μας ως προς τον σεβασμό της ζωής;

Εφαρμόζοντας:

Κριτήρια για την αντιμετώπιση συγκεκριμένου ζητήματος σεβασμού/περιφρόνησης της ζωής.

- «Πέντε π και ένα γ»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες και μελετούν περίπτωση ηθικού διλήμματος που τους δίνεται σχετικά με τη ζωή ή το θάνατο (π.χ. μεταμόσχευση οργάνου, Χατζηνικολάου, 2009) με βάση ερωτήματα του μοτίβου «πέντε π και ένα γ». Η μία από τις ερωτήσεις θα αφορά τα κριτήρια (π.χ. ποια είναι τα κριτήρια που οδηγούν στη ή απαγορεύουν τη μεταμόσχευση).
[ή, αν υπάρχει Παράρτημα του Ε.Ο.Μ. στην πόλη όπου βρίσκεται το σχολείο:
«Ερωτήσεις προς ειδικούς»: Προσκαλείται το Παράρτημα του Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων (Ε.Ο.Μ.) της περιοχής του σχολείου. Οι μαθητές/μαθήτριες κάνουν ερωτήσεις (προετοιμασμένες ή αυθόρμητες) πάνω σε συγκεκριμένα ζητήματα για τις μεταμοσχεύσεις εστιάζοντας στα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία πραγματοποιείται μία μεταμόσχευση].
- Εναλλακτικά:
«Παιχνίδι ρόλων»: Ένας μαθητής ή μαθήτρια παριστάνει έναν τετραπληγικό/μία παραπληγική που εκφράζει σκέψεις για τη ζωή του/της. Οι υπόλοιποι μαθητές/μαθήτριες σε διάφορους ρόλους (γονέων, συζύγου, παιδιών, φίλων, γιατρών) του/της λένε τις απόψεις τους. Στο τέλος, προκαλείται συζήτηση με θέμα τα κριτήρια που οδηγούν τον τετραπληγικό/την τετραπληγική στην όποια απόφασή του/της.
Αν υπάρχει δυνατότητα, αυτή η δραστηριότητα θα μπορούσε να αντικατασταθεί με τη δραστηριότητα «Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking) – Δημιουργικές ερωτήσεις». Προβάλλεται απόσπασμα 6' της μικρού μήκους «Most» (Garabedian, B., 2011) και προκαλείται συζήτηση στην ολομέλεια με βάση τις ερωτήσεις που έθεσαν οι μαθητές/μαθήτριες και εστιάζοντας στα κίνητρα του πρωταγωνιστή.

Προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Β' Λυκείου ΔΕ 1: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3243,13165/>
 2. Β' Λυκείου ΔΕ 28: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3245,13192/>
 3. Γ' Λυκείου ΔΕ 1: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4005/>, σ. 14-16.
 3. Γ' Λυκείου ΔΕ 16: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4009/>, σ. 123.
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Κουίζ (αντιστοίχιση): Μεγάλα ερωτήματα που απασχολούν τον άνθρωπο, <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4498>
- Αποσπάσματα από τις ταινίες: «Η θάλασσα μέσα μου» και «Million Dollar Baby» (βλ. και βίντεο δημοσιευμένο στο διαδίκτυο: «Ευθανασία – Μα τι στον κόσμο;», όπου προβάλλονται αποσπάσματα και από τις δύο ταινίες με θέμα την ευθανασία).

- Garabedian, Bobby (2011), «Most – The Bridge». [Τσέχικη ταινία μικρού μήκους με θέμα τη θυσία ενός παιδιού για χάρη των επιβατών ενός τρένου. Απόσπασμα 6' δημοσιευμένο στο διαδίκτυο].
- Γιαννουλάτος, Αν. (2004). *Ίχνη από την αναζήτηση του Υπερβατικού*. Αθήνα: Ακρίτας, σσ. 126-128 (αφρικανικά θρησκευόμενα).
- Ζιάκας, Γρ. (2014). *Ταξίδι στις Θρησκείες και τους Πολιτισμούς της Ασίας*. Λονδίνο: Harptree Publishing, σ. 351-352, 468-470.
- Ζιάκα, Αγγ. (2007). Ευθανασία, Θρησκείες και πολιτισμοί. Στο Συλλογικό έργο: Ευθανασία. Σειρά: Δημοσιεύματα ιατρικού δικαίου και βιοηθικής 3. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σ. 19-43.
- Κωστάκης, Αλκ. Διαθρησκειακή θεώρηση των μεταμοσχεύσεων, στο http://www.transplantation.gr/article_patients.asp?patient_id=&medicine_id=6&ategory_id=19&article_id=254
- Φανάρας, Β. (2014). Μεταμοσχεύσεις: η θεολογική συζήτηση τα τελευταία τριάντα χρόνια. Στο *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος "Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία" ΕΑΠ 4*. Πάτρα, και το βίντεο της ομιλίας διάρκειας 10 λεπτών: <http://www.pemptousia.gr/video/metamoschefsisis-i-theologiki-sizitisi/>.
- Χατζηνικολάου, Ν., Μητρ. Μεσογαίας και Λαυρεωτικής (2009). *Εκεί που δεν φαίνεται ο Θεός*. Αθήνα: Σταμούλης, σσ. 183-193.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Beauchamp, T. L. (2007). *Ευθανασία: Ηθικές, φιλοσοφικές, ιατρικές και νομικές διαστάσεις*. Επιμ. Μ. Πιτσιλίδης. Μτφρ. Β. Κάντζολα - Σαμπατάκου. Αθήνα: Αρχιπέλαγος.
2. Βλάχος, Ι. (³1997) *Το πρόσωπο στην ορθόδοξη παράδοση*. Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου Θεοτόκου.
3. Γιαγκάζογλου, Στ. (2001). Η ευθανασία και το ανθρώπινο πρόσωπο. Στο *Ίνδικτος 14* (2001). Αθήνα.
4. Γιανναράς, Χρ. (2001). *Το πρόσωπο και ο έρωσ*. Αθήνα: Δόμος.
5. Ζηζιούλας, Ι. Μητρ. Περγάμου (2002). Ευθανασία. Αποφάσεις κατά το τέλος της ζωής. Στο *Πανδοχείον*, τχ. 6 (Ιούνιος 2002), σ. 58 εξ.
6. Καραζαφείρης, Ν. (1985). *Η περί προσώπου διδασκαλία Μαξίμου του Ομολογητού*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
7. Μαντζαρίδης, Γ. (³1991). *Χριστιανική ηθική*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σσ. 403-427.
8. Ματσούκας, Ν. (1980). *Κόσμος, άνθρωπος, κοινωνία κατά τον Μάξιμο Ομολογητή*. Αθήνα: Γρηγόρης, σσ. 279 εξ.
9. Φαλάτσι, Ορ. (2010). *Γράμμα σ' ένα παιδί που δεν γεννήθηκε ποτέ*. Αθήνα: Νεφέλη (για την άμβλωση).
10. Φανάρας, Β. (2000). *Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή, Ηθικοκοινωνική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: «Το Παλίμψηστον».

5.4 ΣΥΓΧΩΡΗΣΗ (4^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - προσδιορίζουν το περιεχόμενο της συγχώρησης στον Χριστιανισμό και τα αίτια που δυσχεραίνουν την έκφρασή της, - εξετάζουν τη νοηματοδότηση της συγχώρησης από τις θρησκείες. 	<ul style="list-style-type: none"> - Προσδιορισμός του θρησκευτικού περιεχομένου της συγχώρησης. - Ανάλυση των αιτίων που δυσχεραίνουν τη συγχώρηση. - Παρουσίαση των διαφορετικών θρησκευτικών αντιλήψεων για τη συγχώρηση.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Απόψεις των νέων για τη συγχώρηση.

- «Σκέψου, συζήτησε, μοιράσου (TPS)»: Οι μαθητές/μαθήτριες επιχειρούν να δώσουν τον ορισμό της λέξης συγχώρηση και απαντούν σε ερωτήσεις, όπως: πόσο σημαντική είναι η συγχώρηση σε μια σχέση (φιλική, επαγγελματική, οικογενειακή, ερωτική) και γιατί; Πόσο συχνά εμφανίζονται οι λέξεις συγγνώμη, συγχώρηση, μετάνιωσα, στο λεξιλόγιο των σύγχρονων ανθρώπων;
- Εναλλακτικά:
«Θετικό-αρνητικό»: Διαβάζονται προτάσεις με θέμα τη συγχώρηση (π.χ. «Πρέπει να τους συγχωρούμε όλους», «Μπορούμε να συγχωρούμε τους άλλους», «Η συγχώρηση είναι το αντίθετο της εκδίκησης», «Η συγχώρηση δείχνει δύναμη ψυχής», «Όφθαλμόν αντί όφθαλμού», «Η συγχώρηση είναι σημάδι αδυναμίας» κ.ο.κ.). Οι μαθητές/μαθήτριες πλησιάζουν στο θετικό ή στο αρνητικό και δικαιολογούν τη στάση τους.

Εφαρμόζοντας:

Το θρησκευτικό περιεχόμενο της συγχώρησης.

- «Ομαδοσυνεργασία – Διήγηση βιβλικού κειμένου από άλλη προοπτική»: Ο/Η εκπαιδευτικός διαβάζει στην ολομέλεια την παραβολή του σπλαχνικού πατέρα (Ασώτου υιού) (Λκ 15, 1-32). Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες αποδίδουν την ίδια ιστορία, όπως θα την αποτύπωνε ο σπλαχνικός πατέρας.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Βλέπω, ισχυρίζομαι, αναρωτιέμαι»: Προβάλλεται πίνακας με θέμα τη συγχώρηση (π.χ. ο Χριστός και η μοιχαλίδα). Ακολουθεί κριτική επεξεργασία με βάση το προτεινόμενο μοτίβο.

Διερευνώντας:

Το νομικό, το θρησκευτικό και το αγαπητικό πνεύμα της συγχώρησης. Η συγχώρηση στον Χριστιανισμό και στις θρησκείες.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Δημιουργικές ερωτήσεις» με θέμα την αντιμετώπιση ανθρώπου που έσφαλε. Προβάλλονται τρεις εικόνες ή φωτογραφίες αντίστοιχες με τα θέματα της φυλάκισης, της θανατικής ποινής και του Χριστού «έν φυλακῆ...» (Μτ 25, 36). Οι μαθητές/μαθήτριες έχουν στη διάθεσή τους κείμενα (π.χ. Ζουμπουλάκης, Γαλίτη – Κυρβασίλη & Enright, Στανιλοάε, Χάγουελ, Ζιάκας) για τη συγχώρηση από τον Χριστιανισμό και από μια άλλη θρησκεία (που θα επιλέξει προηγουμένως ο/η εκπαιδευτικός).
- Εναλλακτικά:
«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες η περικοπή για τον Χριστό και τη μοιχαλίδα (Ιω 8, 1-11), τα χωρία Λευιτ 20,10, Δευτ 22, 22 (για την ποινή της μοιχείας) και ένα κείμενο για την αντιμετώπιση της μοιχείας στο Ισλάμ. Ακολουθούν ερωτήσεις (π.χ. τι μ' ενοχλεί; τι μ' αρέσει; ποια πρόταση μ' αγγίζει;), τοποθετήσεις και ανταλλαγή απόψεων των μαθητών/μαθητριών.

Αναπλασιώνοντας:

Αίτια που δυσχεραίνουν τη συγχώρηση και την έκφραση αγάπης στη ζωή των πιστών. Η αγάπη ως βάση για τη συγχώρηση.

- «Μελέτη περίπτωσης»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες κείμενο κάποιου κρατούμενου στη φυλακή (π.χ. επιστολή κρατούμενου προς τον π. Γερβάσιο Ραπτόπουλο). Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να περιγράψουν τα βιώματα, τις σκέψεις και τα συναισθήματα του προσώπου αυτού, προσπαθώντας να ανακαλύψουν τα αίτια που δυσχεραίνουν τη συγχώρηση και να συνδέσουν την αγάπη με τη συγχώρηση.
- Εναλλακτικά:
«Ρόλος στον τοίχο»: Πρώτα δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες ένα απόσπασμα λογοτεχνικού κειμένου (π.χ. Β. Ουγκό, *Η τελευταία ημέρα ενός κατάδικου* ή *Οι Άθλιοι* ή Φ. Ντοστογιέφσκι, *Έγκλημα και Τιμωρία*) και ακολουθεί η τεχνική «ρόλος στον τοίχο». Μέσα στο περίγραμμα οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα ενός καταδικασμένου σε θάνατο, ενώ έξω από το περίγραμμα γράφουν τις σκέψεις του ανθρώπου που υπέστη τη βλάβη απ' αυτόν ή των συγγενών του.

Αξιολογώντας:

Αξιολόγηση των θέσεων του Χριστιανισμού και των θρησκειών για τη συγχώρηση.

- «Σύνταξη επιστολής»: Ένας πιστός/Μια πιστή (της χριστιανικής ή άλλης θρησκείας) γράφει επιστολή σε κάποιον που τον αδίκησε ή σε κάποιον που αδίκησε.
- Εναλλακτικά:
«Θετικό-αρνητικό»: Οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση και δικαιολογούν τη στάση τους σε προτάσεις, όπως: «Η θρησκευτική πίστη προάγει τη διάθεση συγχώρησης», «Η θρησκεία διδάσκει τη μετάνοια», «Η συγχώρηση είναι για τον πιστό μιας θρησκείας σημάδι αδυναμίας».

Προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή εικόνων: Ο Ιησούς σώζει τη μοιχαλίδα (δυτική τεχνοτροπία), <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7365>.
 2. Βίντεο: Η παραβολή του σπλαχνικού πατέρα "του ασώτου υιού", <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/898>.
 3. Συλλογή εικόνων: Παραβολή του ασώτου, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1522>.
- Βιβλικά κείμενα: Λκ 15, 1-32, Ιω 8, 1-11.
- Ντοστογιέφσκι Φ., *Έγκλημα και τιμωρία*. Στο <http://www.ebooks4greeks.gr/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%B5%CF%86%CF%83%CE%BA%CE%B9>
- Ουγκό, Β. (2006). *Η τελευταία ημέρα ενός θανατοποινίτη*. Μτφρ. Α. Βερυκοκάκη. Αθήνα: Νάρκισσος.
- Ουγκό, Β. *Οι άθλιοι*. (Από διάφορες εκδόσεις). [Υπάρχει και η ομώνυμη κινηματογραφική ταινία για προβολή επιλεγμένων σκηνών].
- Για καλλιτεχνικά έργα προτείνονται:
 1. Η εικόνα του Χριστού στη φυλακή «έν φυλακῇ ἤμην» (http://www.diakonia-filakon.gr/files4users/files/Xart2012_02.jpg)
 2. Πίνακες ζωγραφικής με θέμα τον Χριστό και τη μοιχαλίδα: Πολένοφ Βασίλι, Lucas Cranach B, Bruegel P. (πρεσβύτερος), Polidoroda Lanciano, Τιντορέτο, Valentinde Boulogne (στο διαδίκτυο).
- Για το έργο του π. Γερβάσιου Ραπτόπουλου: <http://www.diakonia-filakon.gr/frontend/articles.php?cid=106>.
 1. Για επιστολές κρατουμένων προς τον π. Γερβάσιο Ραπτόπουλο: <http://www.diakonia-filakon.gr/frontend/articles.php?cid=132>.
- Ζουμπουλάκης, Σ. (Επιμ.) (2014). *Η συγχώρηση*. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
- Στανιλοάε, Δ. Η ανάγκη συγγνώμης και ανανεώσεως μέσα στην Εκκλησία, http://www.imkby.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=584:staniloae&catid=109&Itemid=349
- Γαλίτη – Κυρβασίλη Π., Enright R. (2015). *Αξιοποιώντας τον καλύτερό μου εαυτό: μια θετική στρατηγική αντιμετώπισης θυμού και βίας, μέσα από την πρακτική της συγχώρησης*. Αθήνα: Γρηγόρη
- Forest, Jim. *Αγαπώντας τον εχθρό μου : Σκέψεις πάνω στην πιο δύσκολη εντολή / Jim Forest · μετάφραση Θάνος Β. Κιοσόγλου*. - Αθήνα : Πορφύρα Εκδόσεις, 2015. - 292σ.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αξιολογούν θέσεις και στάσεις στον Χριστιανισμό σε ζητήματα ετερότητας, - αναγνωρίζουν την ευθύνη του πιστού απέναντι στην περιθωριοποίηση και απόρριψη του άλλου στο περιβάλλον τους, - προτείνουν με θρησκευτικά κριτήρια τρόπους αποδοχής της ετερότητας. 	<ul style="list-style-type: none"> - Κριτική παρουσίαση των θέσεων και των στάσεων στον Χριστιανισμό σε ζητήματα ετερότητας. - Ανάλυση της ευθύνης του πιστού για την περιθωριοποίηση και απόρριψη του άλλου. - Διατύπωση επιχειρημάτων αποδοχής της ετερότητας με θρησκευτικά κριτήρια.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Μορφές ετερότητας από τη σύγχρονη πραγματικότητα και στάσεις απέναντι σ' αυτήν.

- «Ιδεοθύελλα» με βάση την ερώτηση: «Ποιον θεωρείτε διαφορετικό;» Καταγράφονται στον πίνακα οι απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών και ομαδοποιούνται.
- Εναλλακτικά:
«Τοποθέτηση απέναντι σε κείμενο»: Διαβάζεται στην ολομέλεια της τάξης ένα ποίημα για την ετερότητα (Οδ. Ελύτης, Δ. Χριστοδούλου ή Martin Niemöller). Ακολουθεί καταγραφή στον πίνακα των συναισθημάτων που προκάλεσε το ποίημα στους μαθητές/στις μαθήτριες.

Νοηματοδοτώντας:

Αίτια της περιθωριοποίησης λόγω θρησκευτικής ή άλλης ετερότητας. Στάσεις του Χριστιανισμού απέναντι στην ετερότητα.

- «Παραγωγή κάρτας γνώσεων»: Δίνονται σύντομες φράσεις από την Καινή Διαθήκη με θέμα την ετερότητα. Στη συνέχεια οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν τη λέξη «περιθωριοποίηση» σε χαρτί μεγάλου μεγέθους (A3) και καλούνται σε ομάδες να καταγράψουν τις μορφές και τα αίτια της ενώνοντάς τα με γραμμές που δείχνουν τη σύνδεσή τους. Η κάρτα ολοκληρώνεται με την αντιστοίχιση των βιβλικών φράσεων σε όσα έχουν γράψει.
- Εναλλακτικά:

«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking)»: Προβάλλονται φωτογραφίες περιθωριοποιημένων ανθρώπων. Οι μαθητές/μαθήτριες τις επεξεργάζονται με το μοτίβο «Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι». Στη συνέχεια διαβάζεται με την τεχνική της «αφήγησης» το χωρίο Μτ 25, 31-40. Ακολουθεί συζήτηση με θέμα: «Τι προτείνει ο Χριστός για τα πρόσωπα που είδατε στις προηγούμενες φωτογραφίες;».

Αναλύοντας:

Θρησκευτικά κριτήρια αποδοχής της ετερότητας.

- «Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες κείμενα από τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ (ή τον Ινδουισμό) για την ετερότητα. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εντοπίσουν ομοιότητες / διαφορές.

Κείμενα που προτείνονται:

1. Γαλ 3, 28
2. Ιω 13,34
3. Δευτ 10,19
4. Εβρ 13,1-3
5. Α Ιω 4, 20
6. Λκ 8, 26-39 [θεραπεία του (ειδωλολάτρη) δαιμονισμένου στα Γάδαρα] ή Λκ 17, 12-19 (θεραπεία των δέκα λεπρών).
7. Μτ 21, 31: «οί τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».
8. Βίος της Οσίας Μαρίας της Αιγυπτίας.
9. Εδάφια από το Κοράνιο: κεφ. 2, στίχοι 177 και 273, κεφ. 4, στ. 123, κεφ. 10, στ. 26-27..
10. Ηθική διδασκαλία του Βουδισμού.

- Εναλλακτικά:

«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο»: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες κείμενα με θέμα τις στάσεις του Χριστιανισμού και μιας άλλης θρησκείας (που θα επιλέξει από πριν ο/η εκπαιδευτικός) για την ετερότητα. Οι μαθητές/μαθήτριες τοποθετούνται απέναντι στο κείμενο και ακολουθεί συζήτηση.

Εφαρμόζοντας:

Ευθύνη του πιστού/της πιστής για τα κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν από την ετερότητα.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας». Προβάλλεται ο πίνακας «Κραυγή» του Νορβηγού ζωγράφου Έντβαρντ Μουνχ. Οι μαθητές/μαθήτριες επιχειρούν να συνδέσουν τον πίνακα με όσα έμαθαν, να τα επεκτείνουν και να απαντήσουν στο ερώτημα: «Ποιος

ευθύνεται για την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν από την ετερότητα;».

- Εναλλακτικά:
«Θέατρο Φόρουμ» και «παγωμένη εικόνα»: Μια ομάδα μαθητών/μαθητριών με «παγωμένη εικόνα» αποδίδει κάποιο πρόβλημα (σενάριο) που προκύπτει από την ετερότητα. Οι υπόλοιποι μαθητές/υπόλοιπες μαθήτριες παρεμβαίνουν, για να προτείνουν λύσεις.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/6515> («Η θρησκεία το άλλου»).
- Βιβλικά κείμενα: Λκ 8, 26-39 (θεραπεία του δαιμονισμένου στα Γάδαρα), Μτ 21, 31.
- Κοράνιο: κεφ. 2, στίχοι 177 και 273, κεφ. 4, στ. 123, κεφ. 10, στ. 26-27..
- Ποιήματα:
 1. Ελύτης Οδ. (1959). *Άξιον εστί*. Αθήνα: Ίκαρος. (απόσπασμα)
 2. Martin Niemöller, *Πρώτα ήρθαν* :
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B1_%CE%AE%CF%81%CE%B8%CE%B1%CE%BD...
 3. Σιδηρά, Αγγ. (2007). *Αμείλικτα γαλάζιο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
 4. Χριστοδούλου, Δ. (1981), «Για ένα παιδί που κοιμάται». Στην ποιητική συλλογή *Το κυπαρίσσι των εργατικών*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μουνχ, Έντβ. (1893). *Κραυγή*. (Πίνακας). Στο: <http://www.edvardmunch.org/the-scream.jsp>
- Το κοινωνικό έργο της Εκκλησίας της Ελλάδος:
<http://www.ecclesia.gr/greek/koinonia/koinonia.asp>
- Βίος της Οσίας Μαρίας της Αιγυπτίας (<http://www.synaxaristis.gr>).
- Κείμενα θεολόγων, χριστιανών, μουσουλμάνων και βουδιστών, με θέμα την ετερότητα. Ενδεικτικά:
 1. Βαλλιανάτος, Άγγ. (Επιμ., μετάφρ.) (2007). *Θρησκευτική ετερότητα και διαπολιτισμική εκπαίδευση: Ένα βοήθημα για τα σχολεία*, Συμβούλιο της Ευρώπης. http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=2&ep=36)
 2. Βαρριάς, Α. (2010). Η Ποιμαντική του 'Περιθωρίου'. Στο *Θεολογία* (ΠΑ', 2010), 2, σσ. 209-238.
 3. Γιαγκάζογλου, Στ. *Πρόσωπο και ετερότητα. Δοκίμιο για μια θεολογία της ετερότητας*. Στο <http://www.pi-schools.gr/lessons/religious/analekta/80.pdf>.

4. Γιαννουλάτος, Αν. (2004). *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 202, 205.
 5. Ιωάννου, Παύλος, Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης (2013). Το μεταναστευτικό πρόβλημα. Στο <http://blogs.auth.gr/moschosg/2013/01/24/%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-h-%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7/>
 6. Κουκουνάρας-Λιάγκης, Μ. (2009). *Ο Θεός, ο δικός μου, ο δικός σου. Πολιτισμός, Εκπαίδευση, Ετερότητα*, Αθήνα: Γρηγόρης.
 7. Κωνσταντίνου, Μ. Η εξάλειψη των κοινωνικών διακρίσεων (Λκ 7, 12-19), στο https://www.academia.edu/20312979/%CE%97_%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%88%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD
 8. Mitropoulou V., Rantzou M., Anagnostopoulou M. (proceeding in press), Intercultural Education in the Curricula of the Greek School (Elementary – High School). In 16th International Conference of Balkan Society for Pedagogy and Education with title "The Image of the "other"/the neighbour in the Educational Systems of the Balkan Countries (1998-2013), Thessaloniki, 26-29/09/2014.
- Υλικό από την αντιρατσιστική εκπαίδευση (ενδεικτικά: Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων Δ.Ε. Ηρακλείου: κατηγορία άρθρων «ρατσισμός»).
 - Υλικό για το Θέατρο Φόρουμ:
 1. http://dide-anatol.att.sch.gr/perival/FAKELLOS_MIKRES-SKINES/indexMIKRES-SKINES.htm.
 2. http://dide-anatol.att.sch.gr/perival/FAKELLOS_DIAFYGES/theatro%20forum21.5_low.pdf.
 3. Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2011). *Εκπαιδευτικοί εν δράσει*. Αθήνα: Γρηγόρης, σσ. 98-108

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ: Δειγματικό Σχέδιο Διδασκαλίας

ΒΑΣΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ:	Θεός	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Εγχειρίδιο, σελίδα:	1.1. Αποκάλυψη
ΤΑΞΗ / ΤΜΗΜΑ:	Β'	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:	
1. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ			
Ειδικοί στόχοι της τάξης που υπηρετούνται: (Πρόγραμμα Σπουδών)	<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Να ανακαλύψουν απαντήσεις του Χριστιανισμού σε κρίσιμα ερωτήματα που αφορούν στη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό, τον κόσμο και τον συνάνθρωπο. 2. Να διερευνήσουν αντιλήψεις και στάσεις, οι οποίες έχουν αφετηρία θρησκευτικές πεποιθήσεις για τον Θεό, τον κόσμο και τον άνθρωπο, στο περιβάλλον τους και στον εαυτό τους. 3. Να προσεγγίσουν κριτικά τον ρόλο των θρησκειών στη διαμόρφωση πεποιθήσεων, ιδεολογιών, αξιών και στερεοτύπων σε ομάδες και πρόσωπα. 4. Να εξετάσουν τα χριστιανικά κριτήρια σε ηθικά ζητήματα που αφορούν στη ζωή και στη συνύπαρξη. 5. Να διαπιστώσουν την ανάγκη για συνύπαρξη, αλληλογνωριμία, καταλλαγή και συνεργασία μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές ή χωρίς θρησκευτικές πεποιθήσεις. 6. Να αναπτύξουν επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες στο πλαίσιο της μαθησιακής κοινότητας σε επίπεδο θρησκευτικό, υπαρξιακό, αξιακό και ηθικό. 		
Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: (Πρόγραμμα Σπουδών)	<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζουν το νόημα που δίνει ο Χριστιανισμός στην αποκάλυψη του Τριαδικού Θεού, - αναλύουν διδασκαλίες θρησκειών σχετικά με την αποκάλυψη του Θεού, - αξιολογούν τη σημασία που έχει η πίστη στην αποκάλυψη του Θεού στη ζωή των πιστών. 		
Μέθοδος:	ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ		
Προετοιμασία:	<ul style="list-style-type: none"> - Η διδασκαλία διεξάγεται στην αίθουσα υπολογιστών του σχολείου. Απαιτείται δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο για το 1^ο διδακτικό (βήμα Βιώνοντας). - Δημιουργία φύλλου εργασίας 1 για το 2^ο διδακτικό βήμα (Νοηματοδοτώντας). Για το ίδιο βήμα χρειάζεται ένα χαρτί μεγάλου μεγέθους και πολύχρωμοι μαρκαδόροι. Συμπληρωματικά μπορούμε να ετοιμάσουμε μια ψηφιακή παρουσίαση με φωτογραφίες πιστών-προσκυνητών στους Αγίους Τόπους, στη Μέκκα, στον Γάγγη (λουτρό). - Δημιουργία φύλλων εργασίας 2-7 για το 3^ο διδακτικό βήμα (Αναλύοντας). 		
2. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ			
Χρόνος	Διδακτικά	Δραστηριότητες Στρατηγικές & Τεχνικές διδασκαλίας	

		βήματα	
1	15'	Βιώνοντας	<p><u>Αποκαλύψεις στη ζωή των ανθρώπων.</u></p> <p><i>Βρισκόμαστε στην αίθουσα υπολογιστών του σχολείου. Απαιτείται δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο.</i></p> <p>Σήμερα θα μας απασχολήσει το θέμα της αποκάλυψης. Σε μια μηχανή αναζήτησης πληκτρολογήστε τη λέξη αποκάλυψη. Διαβάστε μόνον τους τίτλους των δημοφιλέστερων αποτελεσμάτων στις δύο πρώτες σελίδες του φυλλομετρητή και καταγράψτε τις συνηθισμένες χρήσεις του όρου σήμερα.</p> <p>Τι παρατηρείτε;</p> <p>Τι είδους θέματα αφορά η αποκάλυψη; (θρησκείας, πολιτικής, κοινωνίας ιστορίας κ.ά.)</p> <p>Τι ειδήσεις «αποκαλύπτονται»; (σκάνδαλα κ.ά., δηλ. θέματα που ήταν κρυμμένα και δεν τα γνωρίζαμε).</p> <p>[Αν δεν υπάρχει δυνατότητα χρήσης της αίθουσας υπολογιστών ή σύνδεσης στο διαδίκτυο:</p> <p>Οι περισσότεροι/περισσότερες έχετε κάποιο αγαπημένο πρόσωπο, κάποιον «ήρωα»: τραγουδιστή, συγκρότημα, ηθοποιό, μοντέλο, αθλητή... Ξέρετε γι' αυτόν/αυτήν σχεδόν τα πάντα (όσα είναι δημοσιευμένα).</p> <p>Θα θέλατε να τον/την συναντήσετε προσωπικά; Γιατί; (Για να μου «αποκαλυφθεί», να μου παρουσιάσει πτυχές του εαυτού του που δεν γνωρίζω, που δεν είναι γνωστές δημοσίως).</p> <p>Άρα, ψάχνετε να βρείτε τι κρύβεται κάτω από την επιφάνεια, κάτω απ' αυτό που φαίνεται; Ζητάτε να γνωρίσετε κάποιον/κάποια σε βάθος.</p> <p>Σήμερα θα ερευνήσουμε τι νόημα έχει η αποκάλυψη για έναν πιστό/μία πιστή στον χώρο της θρησκείας του/της].</p>
2	25'	Νοηματοδοτώντας	<p><u>Η αποκάλυψη του Θεού στον Χριστιανισμό και στις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις.</u></p> <p>Δίνουμε στους μαθητές/στις μαθήτριες κείμενα με εμπειρίες πιστών-προσκυνητών σε τόπο αποκάλυψης του Θεού σύμφωνα με την πίστη τους (μπορεί να υπάρχει στο σχολικό εγχειρίδιο, βλ. φύλλο εργασίας 1). Οι μαθητές/μαθήτριες τα μελετούν (5').</p> <p>Συμπληρωματικά, θα μπορούσαμε να προβάλλουμε σε ψηφιακή παρουσίαση φωτογραφίες πιστών-προσκυνητών στους Αγίους Τόπους, στη Μέκκα, στον Γάγγη.</p> <p>Στη συνέχεια στερεώνουμε ένα χαρτί μεγάλου μεγέθους στον τοίχο και καλούμε έναν μαθητή / μια μαθήτρια να έρθει και να σταθεί ακριβώς μπροστά στο χαρτί και με μαρκαδόρο τού/τής κάνουμε το περίγραμμα («ρόλος στον τοίχο»).</p> <p>Οι μαθητές/μαθήτριες σηκώνονται ένας- ένας/μία - μία και με μαρκαδόρους διαφορετικού χρώματος ο καθένας/η καθεμία καταγράφει στο εσωτερικό του περιγράμματος συναισθήματα, προσδοκίες ή ερωτήματα των πιστών-προσκυνητών, για τους οποίους διάβασε στα κείμενα.</p> <p>Έξω από το περίγραμμα σημειώνουν τις δικές τους προσεγγίσεις, σκέψεις, κρίσεις.</p>
3	35'	Αναλύοντας	<p><u>Το νόημα της Αποκάλυψης στον Χριστιανισμό και στις αποκαλυπτικές θρησκείες.</u></p>

			<p>Ακολουθούμε την τεχνική «σήμανση και υπογράμμιση κειμένου». Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε 6 ομάδες. Κάθε μαθητής/μαθήτρια αναλαμβάνει συγκεκριμένο ρόλο στην ομάδα (γραμματέα, παρουσιαστή κτλ.). Σε κάθε ομάδα δίνουμε ένα φύλλο εργασίας. Κάθε φύλλο εργασίας περιέχει ένα κείμενο με θέμα την αποκάλυψη στον Χριστιανισμό, στον Ιουδαϊσμό και στο Ισλάμ (βλ. φύλλα εργασίας 2,3,4,5,6,7). Οι μαθητές/μαθήτριες υπογραμμίζουν πάνω στο κείμενο τα σημεία που δείχνουν αποκάλυψη του Θεού και γράφουν σε τρεις σειρές το νόημα που αυτή έχει στη συγκεκριμένη θρησκεία, από την οποία προέρχεται το κείμενο. Ανακοινώνεται ο διαθέσιμος χρόνος για την ολοκλήρωση της εργασίας (15'). Στο τέλος της εργασίας, ένας μαθητής/μία μαθήτρια από κάθε ομάδα μέσα σε 2' παρουσιάζει/διαβάζει στην ολομέλεια το κείμενο που συνέταξε η ομάδα του.</p>
4	15'	Εφαρμόζοντας	<p><u>Η σημασία που έχουν στη ζωή των πιστών οι πεποιθήσεις τους για την αποκάλυψη.</u></p> <p>Θέτουμε στην ολομέλεια της τάξης το ερώτημα: <i>«Όταν άνθρωποι με διαφορετικές θρησκευτικές αντιλήψεις εκφράζουν δημόσια την αμφισβήτησή τους για τη διδασκαλία περί αποκάλυψης μιας θρησκείας προσβάλλουν τους πιστούς αυτής της θρησκείας;»</i> Οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν την άποψή τους με επιχειρήματα.</p>
5	Εργασία στο σπίτι		-
3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ			
<p>1. <i>Παρουσίαση του νοήματος της αποκάλυψης του Θεού στον Χριστιανισμό.</i> Μετά το διδακτικό βήμα 3 (Αναλύοντας) και με βάση κυρίως τα Φύλλα Εργασίας 5 και 6 ρωτούμε τους μαθητές/τις μαθήτριες: - Τι ονομάζουμε αποκάλυψη στον Χριστιανισμό; - Ποιο είναι το θεολογικό νόημα της αποκάλυψης στον Χριστιανισμό;</p>			
<p>2. <i>Ανάλυση των διδασκαλιών των θρησκειών σχετικά με την αποκάλυψη του Θεού.</i></p> <p>Η αξιολόγηση γι' αυτό το θέμα γίνεται στο διδακτικό βήμα 2 (Νοηματοδοτώντας), όταν ζητούμε από τους μαθητές/τις μαθήτριες να γράψουν στο περίγραμμα του ρόλου στον τοίχο σκέψεις και προβληματισμούς των πιστών και κυρίως στο βήμα 3 (Αναλύοντας) με τα φύλλα εργασίας 2,3,4,5,6 και 7.</p>			
<p>3. <i>Αξιολόγηση των θέσεων των πιστών για την αποκάλυψη του Θεού και του νοήματος που της αποδίδουν στην προσωπική τους ζωή.</i></p> <p>Η αξιολόγηση γι' αυτό το θέμα γίνεται στο διδακτικό βήμα 2 (Νοηματοδοτώντας), όταν ζητούμε από τους μαθητές/τις μαθήτριες να γράψουν έξω από το περίγραμμα του ρόλου στον τοίχο τις δικές τους προσεγγίσεις, σκέψεις, κρίσεις, αλλά και στο διδακτικό βήμα 4 (Εφαρμόζοντας) όταν οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν την άποψή τους σχετικά με το σεβασμό για την αποκάλυψη στις άλλες θρησκείες.</p>			

4. ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΠΗΓΕΣ/ΥΛΙΚΟ/ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Για τη φωτογραφία προσκυνητών στο ιερό Κουβούκλιο του Παναγίου Τάφου στα Ιεροσόλυμα ή προσκύνημα στην Κάαμπα, Μέκκα ή ιερό λουτρό στον Γάγγη στο:
<http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> / Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων / Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό (Δ' Δημοτικού, Θ.Ε. 5).

1. Μαρτυρία προσκυνητών:
 Ορθόδοξου: <https://neaproia.wordpress.com/2013/05/11/οι-έλληνες-διακονητές-των-αγίων-τόπων>.
 [Στην ιστοσελίδα
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CE%B3%CE%B9%CE%BF_%CE%A6%CF%89%CF%82#cite_ref-22 υπάρχει πλήθος ιστορικών μαρτυριών για την αφή του Αγίου Φωτός]
 Μουσουλμάνας: <http://www.guardian.co.tt/lifestyle/2014-10-15/haji-life-changing-event-muslims>.
 Ινδο-βρετανού: <http://www.telegraph.co.uk/travel/familyholidays/9998205/Indian-pilgrimage-Windsor-to-the-Ganges.html>.

2. Παλιότερα διδακτικά εγχειρίδια (για τα βιβλικά κείμενα):
 - Α' γυμνασίου, σ. 49 (Η φλεγόμενη βάτος).
 - Β' γυμνασίου, σ. 98 (Μεταμόρφωση).
 - Γ' γυμνασίου, σ. 26 (Μεταστροφή του Παύλου).

3. Αγίου Γρηγορίου Νύσσης (1990). *Εις τον βίον του Μωυσέως*. Σειρά Λογική λατρεία 9. Εισαγ.-κείμε.-μετάφρ.-σχόλια αρχιμ. Π. Μπρούσαλη. Αθήνα: Αποστολική Διακονία, σ. 103 εξ. (Η άφλεκτη βάτος).

4. Θεοδώρου Ε. Δ. (1992). Αποκάλυψη. Στο *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Οι θρησκείες*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σσ. 33-34.

5. Pearl Ch., Brookes R. S. (1997). *Βασικές αρχές του Ιουδαϊσμού*. Αθήνα: Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδας, σσ. 213-215.

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό:

6. Ζιάκας, Γρ. (1988). *Ιστορία των θρησκευμάτων. Β'.* Το Ισλάμ. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, σ. 298 εξ.
7. Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορηλία Σφακιανάκη, σσ. 33-34.
8. McAfee, W. (2201). *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*, Αθήνα: Άρτος Ζωής.
9. Γιαννουλάτος, Αν. (1973). *Κύριος της λαμπρότητας: Ο Θεός των παρά τω όρος Κένυα Φυλών*. Αθήνα: Πορευθέντες.
10. Ρόουζ, Σ. (2004). Η αποκάλυψη του Θεού στην ανθρώπινη καρδιά. Αθήνα: Εγρήγορη. Σωφρόνιος, Αρχιμ. (1993). *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*. Έσσεξ Αγγλίας: Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου.

5. ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ της διδασκαλίας:

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ της διδασκαλίας:

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ Βελτίωσης:

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Διαβάστε τις παρακάτω μαρτυρίες τριών προσκυνητών διαφορετικών θρησκειών και απαντήστε στις ερωτήσεις προφορικά.

Ένας ορθόδοξος προσκυνητής στους Αγίους Τόπους γράφει:

«Ένωσα συγκινημένος, με έπιασαν τα κλάματα και ντράπηκα για όλα όσα έχω κάνει, αλλά και γι' αυτά που δεν έχω κάνει. Ταυτόχρονα γέμισα με αγάπη. Όλα όσα άκουγα από μικρό παιδί ήταν μπροστά μου. Περπατούσα στον δρόμο και ένιωθα τον Θεό. Μιλούσε ο Χριστός κατευθείαν στην καρδιά μου. ... Ο Χριστός είναι έρωτας και θέλει προσωπική σχέση. Δεν είναι κάτι απόμακρο και κάτι φανταστικό. Όποιος μπλέξει αληθινά με αυτό τον έρωτα έχει σωθεί!»*.

Απόσπασμα από δημοσίευμα της ηλεκτρονικής εφημερίδας «The Trinidad Guardian»:

Το Χατζ (προσκύνημα), ένα γεγονός καθοριστικής σημασίας για τους Μουσουλμάνους,
του Rhondor Dowlat (δημοσιευμένο 16 Οκτωβρίου 2014)**

«Η Ναφίσα Μοχάμεντ πιστεύει ότι το χατζ είχε τεράστια επίδραση στη ζωή της. Η Μοχάμεντ πήγε για προσκύνημα όχι μια φορά αλλά δύο – το 2010 και το 2012. Η (κυρία) Μοχάμεντ περιέγραψε την πρώτη της εμπειρία... «Η παραμονή μου στην πόλη της Μεντίνας, παραπάνω από μια εβδομάδα, ήταν το πιο όμορφο κομμάτι της εμπειρίας που είχα από το χατζ, διότι ήμουν τόσο κοντά στον τάφο του Προφήτη (ειρήνη σε Αυτόν). Είναι τόσο ευωδιαστό και όμορφο μέρος. Η καρδιά μου ειρήνευε, επειδή βρισκόταν τόσο κοντά στον αγαπημένο μας Προφήτη (Εσα)», είπε η Μοχάμεντ.

...«Δενόμαστε με πράγματα εφήμερα· είμαι πια περισσότερο ενήμερη για τον πραγματικό σκοπό της ζωής μας. Όταν φύγουμε από αυτόν τον κόσμο, μόνο οι πράξεις μας μας ακολουθούν. Έτσι αποστολή μου είναι να αγωνίζομαι να πράττω ό,τι καλό μπορώ σε αυτή τη ζωή...».

«Ζω μια φυσιολογική ζωή, αλλά έχω μεγαλύτερη επίγνωση του Θεού. Δεν είμαι καθόλου δογματική ή φανατική! Μετά το χατζ, η καρδιά και η ψυχή μου συγκινήθηκαν τόσο βαθιά, ώστε είμαι ικανή να εκφράσω αισθήματα αγάπης με μεγάλη ευκολία και άνεση».

* Πηγή: <https://neaproia.wordpress.com/2013/05/11/oi-ellhnes-diakonhtes-ton-agion-topon>

** Πηγή: <http://www.guardian.co.tt/lifestyle/2014-10-15/hajj-life-changing-event-muslims> (μτφ. στα ελληνικά).

[ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ **1**, συνέχεια]

Ινδικό προσκύνημα: από το Ουϊνδσορ στον Γάγγη*

Ο Άσουϊν Μπαρντουάτζ, που μεγάλωσε μέσα σε μια μεικτή φυλετικά οικογένεια στη Βρετανία, πάντα ένιωθε σαν 'αδέξιος παρείσακτος' στην Ινδία. Ένα ταξίδι εκεί, προκειμένου να σκορπίσει τις στάχτες του πατέρα του, άλλαξε τα πάντα.

Του Άσουϊν Μπαρντουάτζ, 17-4-2013

«Προσπαθώ να συγκεντρωθώ στη βαρύτητα της στιγμής και να επαναλάβω επακριβώς τις λέξεις του ιερέα στα σανσκριτικά, αλλά είναι δύσκολο να αγνοήσεις ένα τέτοιο υποβλητικό σκηνικό. Βρίσκομαι στο Χαριντβάρ, στη βόρεια Ινδία, καθισμένος σε μια μικρή μαρμαρίνη αποβάθρα που προεξέχει προς τη μεριά του ορμητικού Γάγγη. Χιλιάδες Ινδοί πλατσορίζουν στο ποτάμι, για να καθαριστούν από τις αμαρτίες τους, να εξαγνιστούν και για να διασκεδάσουν· τα μεγάφωνα ανακατεύουν ένα περίεργο μείγμα ηχογραφημένων προσευχών και προειδοποιήσεων ασφαλείας· η μυρωδιά του θυμιάματος, των μπαχαρικών και της καμένης ανθρώπινης σάρκας γεμίζει τα ρουθούνια μου, ενώ το ηλιοβασίλεμα παίρνει αυτή τη πλούσια διάχυτη, υγρή γυαλάδα, που μόνο στην υποήπειρο έχω δει.

Το χέρι της αδελφής μου με τραβά πίσω στην πραγματικότητα. Γυρνώ να την κοιτάξω και δάκρυα κυλάνε από το πρόσωπό της, και μαζί ρίχνουμε τις στάχτες του πατέρα μας στα στριφογυριστά νερά, ολοκληρώνοντας ένα ταξίδι που ξεκίνησε πριν από 6 χρόνια και από 6000 μίλια μακριά.

Ο πατέρας μου πέθανε, μόλις τέλειωσα το Πανεπιστήμιο. Την ημέρα της καύσης, ο μεγαλύτερος θεός μου με βρήκε στο σπίτι μου στο Ουϊνδσορ και μου είπε ότι ήταν δική μου υποχρέωση να μεταφέρω τις στάχτες του πατέρα μου στην Ινδία και να επιτελέσω την τελετουργία γνωστή ως Τάρπαν: να βυθίσω τις στάχτες στον Γάγγη, υπό την καθοδήγηση ενός βραχμάνου, η ενός γκουρού. Σύμφωνα με τα ινδουϊστικά πιστεύω, ο Γάγγης ενώνει τη γήινη με την πνευματική σφαίρα· σκορπίζοντας εκεί τις στάχτες του πατέρα μου θα επέτρεπα στην ψυχή του να ταξιδέψει στο υπερπέραν και να ξαναγεννηθεί.

Η ιδέα να συμμετάσχω σε μια τόσο σπουδαία ιεροτελεστία με φόβιζε: είχα μεγαλώσει στο Ουϊνδσορ, είχα τελειώσει το τοπικό σχολείο και ποτέ ο πατέρας μου δε με είχε μάθει ινδικά ή πουντζάμπι. Όταν ήμασταν μικρά, η Βρετανίδα μητέρα μας μας πήγαινε συχνά να επισκεφτούμε το ινδικό σόι μας, αλλά πάντα μπερδευόμουν με τις διαδικασίες στις τελετές και στις γιορτές. Ένωθα πάντα σαν ένας αδέξιος παρείσακτος.

Παρόλ' αυτά όμως, πάντα με γοήτευαν οι ιστορίες για το προσκύνημα, αυτές οι μεγάλες περιπλανήσεις, όπου ο ταξιδιώτης φτάνει στον προορισμό του και υφίσταται μια αποκάλυψη. Στα ινδικά είναι γνωστό ως γιάτρα, και, έχοντας κατά νου την υποχρέωσή μου, βάλθηκα να δημιουργήσω το δικό μου (ταξίδι). Χρειάστηκαν 6 χρόνια, από τα 22 μου που πέθανε ο πατέρας, για να μάθω αρκετά για την ινδική μου κληρονομιά ώστε, έτοιμος πια, να μπορέσω να ξεκινήσω αυτό το ταξίδι. Σε αυτή την τελετουργία υπήρχε κι ένα δεύτερο στοιχείο — σαν μια τελετή ενηλικίωσης, θα σηματοδοτούσε τη μετάβασή μου από την κατάσταση του αγοριού σε αυτή του ενήλικα άντρα για τους Ινδούς συγγενείς μου, και ήθελα να εξασφαλίσω με σιγουριά ότι ήμουν έτοιμος γι' αυτό».

* Πηγή: <http://www.telegraph.co.uk/travel/familyholidays/9998205/Indian-pilgrimage-Windsor-to-the-Ganges.html> (μτφ. στα ελληνικά).

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 15΄

Να υπογραμμίσετε στο παρακάτω κείμενο τα σημεία, από τα οποία φαίνεται η αποκάλυψη του Θεού. Να γράψετε σε 3 γραμμές το νόημα της αποκάλυψης για τον Ιουδαϊσμό και τον Χριστιανισμό.

Διαβάζουμε στην **Παλαιά Διαθήκη**, στο βιβλίο **Έξοδος**, κεφάλαιο 3, 1-22:

Η κλήση του Μωυσή

1Ο Μωυσής έβοσκε τα πρόβατα του Ιοθόρ, του πεθερού του, ιερέα της Μαδιάμ. Κάποτε, οδηγώντας τα πρόβατα πέρα από την έρημο, έφτασε στο βουνό του Θεού, το Χωρήβ. 2Τότε του φανερώθηκε ο άγγελος του Κυρίου μέσα σε πύρινη φλόγα που έβγαινε από μια βάτο. Ο Μωυσής είδε πως ενώ η βάτος είχε πάρει φωτιά κι ήταν μέσα στις φλόγες, δεν καιγόταν να γίνει στάχτη. 3Είπε, λοιπόν: «Ας πάω, να δω αυτό το παράδοξο θέαμα: γιατί δεν καίγεται η βάτος;».

4Όταν ο Κύριος είδε ότι ο Μωυσής πλησίαζε για να παρατηρήσει, του φώναξε μέσα από τη βάτο: «Μωυσή, Μωυσή».

Αυτός απάντησε: «Ορίστε».

5«Μην πλησιάζεις εδώ», είπε ο Κύριος. «Βγάλε τα σανδάλια σου από τα πόδια σου, γιατί ο τόπος όπου στέκεσαι είναι τόπος άγιος. 6Εγώ», του λέει, «είμαι ο Θεός των προγόνων σου, ο Θεός του Αβραάμ, ο Θεός του Ισαάκ και ο Θεός του Ιακώβ». Τότε ο Μωυσής σκέπασε το πρόσωπό του, γιατί φοβόταν να κοιτάξει τον Θεό.

7Ο Κύριος συνέχισε: «Είδα τη δυστυχία του λαού μου στην Αίγυπτο, και άκουσα την κραυγή τους εξαιτίας των καταπιεστών τους. Ξέρω τα βάσανά τους. 8Γι' αυτό κατέβηκα να τους γλιτώσω από τους Αιγύπτιους και να τους φέρω από αυτή τη χώρα, σε μια χώρα μεγάλη και εύφορη, στη χώρα όπου ρέει γάλα και μέλι, εκεί που τώρα κατοικούν οι Χαναναίοι, οι Χετταίοι, οι Αμορραίοι, οι Φερεζαίοι, οι Ευαίοι και οι Ιεβουσαίοι. 9Και τώρα που η κραυγή των Ισραηλιτών έφτασε ως εμένα, και είδα πώς τους καταπιέζουν οι Αιγύπτιοι, 10τώρα εγώ σε στέλνω στον Φαραώ, να βγάλεις τον λαό μου, τους Ισραηλίτες, από την Αίγυπτο».

11Ο Μωυσής είπε στον Θεό: «Ποιος είμαι εγώ, για να πάω στον Φαραώ και να βγάλω τους Ισραηλίτες από την Αίγυπτο;».

12«Εγώ θα είμαι μαζί σου», του απάντησε ο Θεός. «Και να ποιο θα είναι το σημείο ότι εγώ σε έστειλα: Όταν θα βγάλεις τον λαό από την Αίγυπτο, θα λατρεύσετε τον Θεό σ' αυτό εδώ το βουνό».

13Αλλά ο Μωυσής είπε πάλι: «Καλά, εγώ θα πάω στους Ισραηλίτες και θα τους πω, “ο Θεός των προγόνων σας με έστειλε σ' εσάς”. Αυτοί όμως θα με ρωτήσουν “ποιο είναι το όνομά του;” Τι θα τους πω;».

14Τότε ο Θεός απάντησε στον Μωυσή: «**Εγώ είμαι εκείνος που είμαι** («*Εγώ είμι ό Ών*»). Έτσι», του λέει, «θα μιλήσεις στους Ισραηλίτες: “Εκείνος που είναι μ' έστειλε σ' εσάς”».

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 15΄

Να υπογραμμίσετε στο παρακάτω κείμενο τα σημεία, από τα οποία φαίνεται η αποκάλυψη του Θεού. Να γράψετε σε 3 γραμμές το νόημα της αποκάλυψης για τον Χριστιανισμό.

Διαβάζουμε στην Καινή Διαθήκη, στα Ευαγγέλια:

Μτ 17,1:	1 Ύστερα από έξι μέρες, παίρνει ο Ιησούς μαζί του τον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, τον αδερφό του, και τους ανεβάζει σε ένα ψηλό βουνό.
Λκ 9, 29-31:	29 Την ώρα που προσευχόταν, η όψη του προσώπου του έγινε διαφορετική και τα ρούχα του άσπρα κι αστραφτερά. 30 Ξαφνικά δύο άντρες άρχισαν να μιλούν μαζί του: ήταν ο Μωυσής και ο Ηλίας, 31 οι οποίοι παρουσιάστηκαν με λαμπρότητα και μιλούσαν για τον θάνατό του στην Ιερουσαλήμ, με τον οποίο θα εκπλήρωνε την αποστολή του.
Μτ 17, 4-9:	4 Και είπε ο Πέτρος στον Ιησού: «Κύριε, είναι ωραία να μείνουμε εδώ! Αν θέλεις, να κάνουμε εδώ τρεις σκηνές: μια για σένα, μια για τον Μωυσή και μια για τον Ηλία». 5 Ενώ μιλούσε ακόμα, ένα φωτεινό σύννεφο τους σκέπασε, και μέσα από το σύννεφο ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, αυτός είναι ο εκλεκτός μου αυτόν να ακούτε». 6 Όταν το άκουσαν οι μαθητές, έπεσαν με το πρόσωπο στη γη και φοβήθηκαν πολύ. 7 Τους πλησίασε τότε ο Ιησούς, τους άγγιξε και τους είπε: «Σηκωθείτε και μη φοβάστε». 8 Σήκωσαν τότε τα μάτια τους και δεν είδαν κανέναν άλλον, παρά τον ίδιο τον Ιησού μόνον του. 9 Ενώ κατέβαιναν από το βουνό, τους πρόσταξε: «Μην πείτε σε κανέναν αυτό που είδατε, ώσπου να αναστηθώ από τους νεκρούς».

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 15΄

Να υπογραμμίσετε τα κύρια σημεία του κειμένου, στα οποία φαίνεται το νόημα της αποκάλυψης του Θεού στο Ισλάμ. Να το παρουσιάσετε γραπτώς σε 3 γραμμές.

Διαβάζουμε για την Αποκάλυψη στο Ισλάμ:

Το νόημα της αποκάλυψης

«Η πίστη στη θεία αποκάλυψη και την προφητεία αποτελεί το θεμέλιο της ισλαμικής θρησκείας. ...Δεδομένου ότι ο Θεός είναι τελείως απρόσιτος, ομιλεί στην ανθρωπότητα μέσω των προφητών και αποστόλων του.

Η αποκάλυψη του Κορανίου περιέχει, κατά τη μουσουλμανική πίστη, το πλήρωμα της ανόθευτης θείας αποκάλυψης και έχει οικουμενικό χαρακτήρα. Προορίζεται για όλους τους λαούς της γης και «κυρώνει» όλες τις προηγούμενες αποκάλυψεις. Η αποκάλυψη αυτή καθορίζει τις σχέσεις του ανθρώπου προς τον Θεό και τους συνανθρώπους του και μπορεί να οδηγήσει όλη την ανθρωπότητα στην αλήθεια του ενός Θεού. Όλες οι ελπίδες των μουσουλμάνων στρέφονται γύρω από την αλήθεια της αποκάλυψής τους.

Η υπερβατική γνώση του Θεού δίνεται μέσω της αποκάλυψης και δεν είναι περιεχόμενο του ανθρώπινου λόγου. Υπάρχει διαφορά μεταξύ της γνώσης, η οποία προέρχεται από τον ανθρώπινο λόγο, και της άμεσης, εξ αποκάλυψης, γνώσης του προφήτη. Παρά ταύτα ο μουσουλμανισμός δεν διακρίνει κατηγορηματικά μεταξύ ανθρώπινου λόγου και γνώσης εξ αποκάλυψης. Ο Μωάμεθ στο Κοράνιο εξαιρεί τον ρόλο της ανθρώπινης γνώσης, την οποία θεωρεί ως θεμελιώδη κινητήρια δύναμη του θρησκευτικού και μαζί του συνολικού ανθρώπινου βίου.

...Έτσι, ο μουσουλμανισμός δεν θεωρεί εκ των προτέρων ανίκανο τον ανθρώπινο νου να κατανοήσει το απόλυτο. Δέχεται βεβαίως ότι ο Θεός ως προς την εσωτερική του ζωή, δηλαδή ως προς την ουσία του, είναι απρόσιτος και ακατάληπτος, αλλά ο απρόσιτος Θεός αποκαλύπτεται στον κόσμο, πρώτο, μέσω των θείων ενεργειών, πράξεων και ονομάτων του (φυσική αποκάλυψη), και, δεύτερο και κύριο, μέσω του άμεσου λόγου του, τον οποίο μεταβιβάζει στην ανθρωπότητα διά των προφητών και αποστόλων του (θεία αποκάλυψη). Έτσι, το Ισλάμ διδάσκει ότι ο άνθρωπος γνωρίζει περί Θεού ό,τι ο ίδιος ο Θεός του αποκαλύπτει για τον εαυτό του.

...Ο νους (του ανθρώπου), για να σχηματίσει την έννοια περί Θεού, χρειάζεται απαραίτητα τη βοήθεια της θείας αποκάλυψης.

...Η θεία αποκάλυψη όμως δεν είναι συμπλήρωση της ανθρώπινης γνώσης, ούτε νέο είδος γνώσης. Είναι μία πράξη του Θεού, η οποία έρχεται να υπενθυμίσει στον άνθρωπο την αρχική του θρησκεία, την αρχέγονη "διαθήκη" και "αποκάλυψη". Έρχεται να του υπενθυμίσει τη «φυσική θρησκεία» του «ισλάμ», δηλαδή τη θρησκεία της υποταγής και αφοσίωσης του ανθρώπου στον ένα και μόνο Θεό, για την οποία ο Θεός έπλασε και προόρισε τον άνθρωπο. Επομένως, η αποκάλυψη απευθύνεται προς τη λήθη του ανθρώπου· είναι ανάμνηση της αλήθειας του Θεού.

...Ο Θεός εκλέγει αίφνης ένα προφήτη και του δίδει την εντολή να κηρύξει στο λαό του και τη χώρα του την αλήθεια και τον νόμο του. Ο προφήτης είναι ο πρώτος ο οποίος αφυπνίζεται δια της αποκάλυψης από τον ύπνο και τη λήθη και αποστέλλεται στη συνέχεια να αφυπνίσει τον λαό του και να του υπενθυμίσει το αιώνιο συμβόλαιο, το οποίο ο Κύριος συνήψε με τους ανθρώπους και το οποίο τους υποχρεώνει να πιστεύουν απόλυτα στον ένα και μόνο Θεό»*.

Το Κοράνιο ως Αποκάλυψη του Θεού

«Όπως για όλες τις μονοθεϊστικές θρησκείες έτσι και για το Ισλάμ η αποκάλυψη είναι το αποφασιστικό συμβάν στην ιστορία των ανθρώπων. Ο Θεός δίνει στους ανθρώπους τον λόγο του για να τον γνωρίσουν. Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι πριν από τον Μωάμεθ ο Θεός απεκάλυψε και σ' άλλους προφήτες τον λόγο του, όπως στον Αβραάμ, τον Μωυσή και τον Χριστό, αλλά οι άνθρωποι τον ενόθευσαν. Γι' αυτό ήταν απολύτως αναγκαίο ο Θεός να αποκαλύψει μέσω του προφήτη Μωάμεθ την τελευταία και έγκυρη πια στην ιστορία του κόσμου αποκάλυψη του Κορανίου...»**

* Ζιάκας, Γρ. (1988). *Ιστορία των θρησκευμάτων. Β΄. Το Ισλάμ*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, σ. 298 εξ. (απόδοση στη δημοτική).

** Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορηλία Σφακιανάκη, σσ. 33-34.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 5

ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 15΄

Να υπογραμμίσετε τα κύρια σημεία του κειμένου, που αναλύουν το νόημα της αποκάλυψης του Θεού στον Χριστιανισμό και στον Ιουδαϊσμό. Να το παρουσιάσετε γραπτώς σε 3 γραμμές.

Διαβάζουμε τον ορισμό της Αποκάλυψης*:

Αποκάλυψη: Η έννοια της *αποκάλυψης* ανήκει την αυτοκατανόηση της Θρησκείας όχι ως ανθρώπινου έργου, αλλά ως δημιουργήματος του θεού. Σύμφωνα με αυτή την αυτοκατανόηση, ο προσωπικός υπερβατικός Θεός φανερώνει στα λογικά κτίσματά του, κατά τρόπο που ανταποκρίνεται στη γνωστική τους ικανότητα, μερικές από τις ιδιότητες και τις σωτηριώδεις για τον άνθρωπο ενέργειες της ουσίας του, που καθ' εαυτήν είναι απρόσιτη στην ανθρώπινη γνώση.

...Η ιστορική διάσταση της αποκάλυψης του θεού θεωρείται ως ειδοποιό γνώρισμα του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού. Ενώ δηλ. στις άλλες «αποκαλυπτικές θρησκείες» (Ινδουϊσμός, Ζωροαστρισμός, Ισλάμ) η αποκάλυψη κυριαρχείται από εξωιστορικά ή μυθικά στοιχεία, στην Παλαιά και στην Καινή Διαθήκη η αποκάλυψη συνδέεται με την εντός τόπου και χρόνου πραγματικότητα. Ολόκληρη η αποκάλυψη της Βίβλου είναι χριστοκεντρική ιστορία, που αναφέρεται είτε στον αναμενόμενο Μεσσία, είτε στον πλήρως αποκαλυπτόμενο Χριστό. Πέρα από την αποκάλυψη του Θεού στους Πρωτοπλάστους ή σε όλη την προχριστιανική ανθρωπότητα με ενέργεια του σπερματικού λόγου, έχουμε και άμεση ή έμμεση αποκάλυψη με ποικίλους τρόπους (οπτασίες, έκσταση, οράματα, ακούσματα, ενύπνια, όνειρα, σημεία, φωτεινή νεφέλη, θαύματα, λόγο, συμβολική γλώσσα, ανθρωπομορφικές εκφράσεις, εμφανίσεις αγγέλων, προφητική δράση κ.ά.). Η κορύφωση της αποκάλυψης είναι ο *λόγος σαρκος εγένετο* (Ιω 1,14) και ότι ο *Θεός εφανερώθη εν σαρκί* (Τιμ Α 3, 16). Στην Καινή Διαθήκη με την εκ πνεύματος αγίου ενσάρκωση του Υιού και Λόγου του Θεού έχουμε την τελειότερη αυτοαποκάλυψη του τριαδικού θεού, του θελήματός του και της σωτηριώδους για τον άνθρωπο αγάπης του. Αν στην Παλαιά Διαθήκη το κέντρο του βάρους των αποκαλυπτόμενων θείων ενεργειών και υποσχέσεων πέφτει στο μέλλον, στην Καινή Διαθήκη, στην οποία έχουμε τη φανέρωση της πλήρωσης των θείων επαγγελιών, το κέντρο του βάρους πέφτει στο παρόν, που συνδέεται με το παρελθόν και αφήνει ανοιχτή την εσχατολογική δυναμική προοπτική του μέλλοντος, στην οποία το ήδη εκπληρωθέν θα τελειωθεί.

*Θεοδώρου Ε. Δ. (1992). Αποκάλυψη. Στο *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Οι θρησκείες*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σσ. 33-34 (προσαρμοσμένο).

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6

ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 15'

Να υπογραμμίσετε τα κύρια σημεία του κειμένου, που αναλύουν το νόημα της αποκάλυψης του Θεού στον Χριστιανισμό. Να το παρουσιάσετε γραπτώς σε 3 γραμμές.

Διαβάζουμε στο έργο του αγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Εις τον βίον του Μωυσέως*:

«Η άφλεκτη βάτος

19. Όταν εμείς παραμένουμε σταθεροί σ' αυτή την ειρηνική κι άμαχη ζωή, τότε λάμπει καθαρή η αλήθεια, φωτίζοντας με τις ακτίνες τα μάτια της ψυχής. Κι η αλήθεια είναι ο Θεός, που φανερώθηκε στον Μωυσή μέσα από εκείνη την απερίγραπτη φωτοχυσία. **20.** Γιατί, αν και ξεπετάχτηκε το φως από ένα θάμνο γεμάτο αγκάθια, και καταφώτισε την ψυχή του προφήτη, μπορεί κι αυτό το περιστατικό να αποδειχτεί χρήσιμο για το θέμα που συζητάμε. Γιατί αν ο Θεός είναι η αλήθεια κι η αλήθεια είναι το φως, επειδή το ιερό Ευαγγέλιο αποδίδει αυτά τα ανώτερα και θεία ονόματα στον Χριστό, που σαρκώθηκε και φανερώθηκε σε μας, κατά συνέπεια μια παρόμοια διαπαιδαγώγηση για την αρετή μάς οδηγεί στην επίγνωση εκείνου του φωτός, που έρχεται στους ανθρώπους, με τη λάμψη όχι κάποιου από τα φωτεινά αστέρια, για να μη θεωρηθεί ότι ο φωτισμός προέρχεται από το φωτεινό σώμα, αλλά από ένα θάμνο της Γης, ο οποίος όμως είναι φωτεινότερος με τις ακτίνες του από τα ουράνια φωτεινά σώματα...

22. Από εκείνο το φως μαθαίνουμε, τι πρέπει να κάνουμε, για να φθάσουμε μέσα στη λάμψη του αληθινού φωτός. Γιατί δεν είναι δυνατό με δεμένα τα πόδια να ανεβούμε σ' εκείνο το ύψος, όπου αποκαλύπτεται το φως της αλήθειας, παρά μόνο αν λυθεί το γύρω από τα βάρη της ψυχής νεκρό και χοϊκό δερμάτινο ένδυμα, το οποίο φόρεσε στην αρχή ο άνθρωπος, όταν απογυμνωθήκαμε με την παρακοή. Κι έτσι, όταν επιτύχουμε όλα αυτά, θα έλθει ως επακόλουθο η γνώση της αλήθειας, γιατί η ίδια αυτοαποκαλύπτεται. Κι η επίγνωση του Όντος γίνεται αφορμή να ξεκαθαρίσουμε την έννοια για το ανύπαρκτο. **23.** Γιατί αυτός είναι κατά τη γνώμη μου ο ορισμός της αλήθειας, το να μην αστοχήσουμε δηλαδή στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε το Όν. Το ψέμα είναι μια φαντασία πού δημιουργείται στον νου γύρω από το ανύπαρκτο, θεωρώντας το ανύπαρκτο ως υπαρκτό. Και αλήθεια είναι η σωστή κατανόηση του πραγματικά υπαρκτού. Κι έτσι αφού στον ενδιάμεσο μακρό χρόνο εμβαθύνει κανείς στις υψηλές διδασκαλίες, με ησυχία, μόλις και θα μπορέσει να καταλάβει αφενός, τι ακριβώς είναι το αληθινό Όν, που είναι αυθύπαρκτο, και αφετέρου τι είναι το μην ον, που υπάρχει μόνο κατά φαντασία, ενώ στην πραγματικότητα είναι ανυπόστατο.

24 Νομίζω πως τότε ο σπουδαίος Μωυσής κατηχημένος με τα διδάγματα της θεοφάνειας αντιλήφθηκε αυτό, ότι δηλαδή κανένα από όσα κατανοούνται με την αίσθηση κι από εκείνα που γίνονται αντιληπτά με τον νου, δεν υφίσταται στην πραγματικότητα, εκτός από τη φύση που βρίσκεται ασύγκριτα ψηλά και είναι η γενεσιουργός αιτία όλων κι από την όποια εξαρτώνται τα πάντα. ... Αλλά το Όν που μένει πάντα το ίδιο και δεν αυξάνεται ούτε μειώνεται και παραμένει εξίσου αμετακίνητο σε κάθε μεταβολή και προς το καλύτερο και προς το χειρότερο, ... κι επιπλέον δεν έχει την ανάγκη κανενός άλλου. Αυτό, λοιπόν, το Όν είναι το μόνο επιθυμητό, και στο όποιο μετέχουν όλα, ... Πραγματικά αυτό είναι το αληθινό Όν κι η κατανόησή του είναι η γνώση της αλήθειας.

26. Μέσα σ' αυτό το Όν βρέθηκε τότε ο Μωυσής και τώρα καθέναν που, σύμφωνα με το παράδειγμα εκείνου, ελευθερώνεται από το χοϊκό περίβλημα και προσβλέπει στο φως που ξεπηδάει από τη βάτο, δηλαδή προς το φως που μας φωτίζει μέσα από αυτή τη σάρκα τη γεμάτη αγκάθια. Αυτή, όπως λέγει το Ευαγγέλιο, είναι το αληθινό φως κι η ίδια η αλήθεια. Τότε όποιος φθάνει σ' αυτό το σημείο, μπορεί να επαρκεί για τη σωτηρία και άλλων και να καταλύει την εξουσία που κακώς εξουσιάζει και να οδηγήσει στην ελευθερία καθέναν που καταδυναστεύεται από την κακή εξουσία...».

*Ο ενάρετος βίος δεν είναι ουτοπία, αλλά πραγματικότητα. Είναι μια δυναμική κι εξελικτική πορεία, για να φτάσει ο άνθρωπος από το «κατ' εικόνα» στο «καθ' ομοίωσιν».

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 7

ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 15΄

Να υπογραμμίσετε τα κύρια σημεία του κειμένου, από τα οποία φαίνεται το νόημα της αποκάλυψης του Θεού στον Ιουδαϊσμό. Να το παρουσιάσετε γραπτώς σε 3 γραμμές.

Διαβάζουμε σε βιβλίο της ισραηλιτικής κοινότητας*:

Ο Νόμος και η Αποκάλυψη

Το σημαντικότερο μέρος του γραπτού νόμου είναι η Πεντάτευχος. Η Πεντάτευχος θεωρείται αποκαλυπτικό βιβλίο - είναι δηλαδή το αποτέλεσμα μιας ειδικής αποκάλυψης του θεού προς τον Μωυσή και τον λαό του. Οι μελετητές και οι διδάσκαλοι ποτέ δεν μπόρεσαν να εξαντλήσουν το βασικό αυτό θέμα - γι' αυτό παραδεχόμαστε ότι η άποψη είναι δογματική. Δεν είναι ωστόσο αυθαίρετη, γιατί πολλά από τα στοιχεία της έχουν λογική βάση. Ο θεός δεν θα μας άφηνε ποτέ να σχεδιάζουμε μόνοι τη ζωή μας, όπως δεν θα άφηνε ένας πατέρας το ανήλικο παιδί του να κάνει ό,τι θέλει. Το σχέδιο του θεού για την τελειοποίηση του ανθρώπου χρειαζόταν ένα όργανο. Μόνον έτσι ο άνθρωπος θα μπορούσε να βρει τον ύστατο και μέγιστο πνευματικό του στόχο. Το όργανο αυτό το έδωσε ο θεός με τη μορφή θείου Νόμου, όπως αποκαλύφθηκε στον Μωυσή και στο λαό του Ισραήλ. Δύο κεφάλαια της Εξόδου, το 19ο και 20ο, μας περιγράφουν την αποκάλυψη του θεού στο όρος Σινά, όταν έδινε τις Δέκα Εντολές. Το πώς μίλησε ο θεός και πώς τον άκουσε ο λαός είναι το μεγαλύτερο μυστήριο της θρησκευτικής διδασκαλίας. Το βασικό δόγμα όμως, που πρέπει να υπογραμμισθεί, είναι ότι οι νόμοι της Πεντατεύχου δεν είναι δημιουργήματα ανθρώπου αλλά θεία προσταγή. Ίσως δεν μπορούμε να εξηγήσουμε πολλά πράγματα, σκοπός τους όμως ήταν να επιτρέψουν στον άνθρωπο να φτάσει σε μια πνευματική ολοκλήρωση.

*Pearl Ch., Brookes R. S. (1997). *Βασικές αρχές του Ιουδαϊσμού*. Αθήνα: Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδας, σσ. 213-214.